

Na dopust v tujino?

Jugoslovansko hotelirsko združenje je pred kratkim sprejelo v Zagrebu nekaj čuden sklep: cene za tuje goste se letos ne bodo spremenile, za domače goste pa naj bi se povečale za 20 odstotkov.

Hotelirji se bodo torej pri tujcih držali v oktobru objavljenih cen, na podlagi katerih sklepajo sporazume s tujimi agencijami. Domači turisti pa naj plačajo več. Vse kaže, da se jugoslovanski hotelirji kaj malo brigajo za jugoslovanske letoviščarje, kar pa se jim kmalu utegne maščevati, saj je takšna politika silno kratkovidna. Hotelov je čedalje več in domači gost — ki je med drugim znan tudi po tem, da ni tako skopuški kot večina tujcev — bo čedalje pomembnejši.

No, hotelirji so se pogovarjali tudi o tem, da bi domačim gostom dajali popuste — takole od 15 do 20 odstotkov. Toda to ni rešitev domačega turizma in zato ni čudno, da Jugoslavlani vse več potujejo na izlete in dopuste v tujino.

Tovariš — 23. II. 1971.

Štipendije iz dveh virov

Kombinata »KOSOVO« in »TREPČA« sta napravila že prve korake k medsebojni združitvi.

Ze sedaj je precej študentov, v glavnem otrok uglednih staršev, ki prejema hkrati štipendijo tako od »Trepče« pa tudi od »Kosova«.

Taka je današnja generacija: brez kompleksov in brez lažnega sramu. Večernje novice — 23. II. 1971.

Sproščeni šovinizem

Tisti, ki so ob šovinističnih izpadih nemških ekstremistov ob 50-letnici koroškega plebiscita opozarjali, da gre za novo kampanjo proti slovenski manjšini na Koroškem, nikakor niso bili preveč črnogledi. Vrsta dogodkov po prostavi plebiscita namreč priča o tem, da je prišlo do najširje sprostivne šovinizma in nestrpnosti, ki dobivata oblike sistematične in načrtovane protislovenske akcije. K temu v veliki meri prispeva tudi pisanje dela avstrijskega in koroškega tiska, s svojim pogostim »opozarjanjem« na nemški značaj Koroške ter s polresnicami in neresnicami o dejanskem položaju in dejavnosti slovensko govorečih prebivalcev te pokrajine.

Komunist — 26. II. 1971.

Nihanje kmetijske proizvodnje

Po oceni zveznega zavoda za statistiko je bilo lani v državi pridelanih 6,9 milijona ton koruze, kar je za okrog 11 odst. manj kot v letu 1969. Pridelek sladkorne pese je bil z 2,9 milijona ton za 20 odst. manjši, pridelek sončnic, ki je znašal 264.000 ton, je bil manjši za 32 odst., pridelek sliv, ki je znašal 895.000 ton, je bil manjši za 31 odst., pridelek jabolk (277.000 ton) za 43 odst. in pridelek grozdja (1,1 milijona ton) za 27 odst. manjši v primerjavi z letom 1969.

Tako ocenjeni lanski pridelek koruze, industrijskih kultur in sadja nikakor ne zbujajo optimizma, obenem pa odkriva vzroke za nestabilnost cen kmetijskih pridelkov. Končno pa te ocene opozarjajo tudi na nihanje kmetijske proizvodnje kot posledice pomanjkanja ekonomske politike v tej pomembni gospodarski dejavnosti.

Gospodarski vestnik — 26. II. 1971.

Krepak prispevek k zviševanju cen

Ljubljanski trgovci pripovedujejo, da znaša najemnina za poklede v starem delu mesta od 50 do 150 dinarjev za kvadratni meter, pri tem pa je pogoj za uspeh pri licitaciji še to, da kljub tolikšni najemninai za svoj strošek adaptiraš lokal.

Pravcata džungla na asfaltu. Če hočeš imeti, preplačaj. Preplačaj enkrat, dvakrat, petkrat, tudi devetkrat višjo najemnino! In kdor čez čas ponudi dinar več, je s tem očitno kupil pravico, da te mirne duše sune — no ja, ve se kam!

Delavska enotnost — 27. II. 1971.

Važno je, da je ostal denar doma

Objavljen je podatek, da so naša podjetja v medsebojnih tožbah porabila 720 milijonov novih dinarjev za sodne stroške in obresti.

Ni važno! Važno je, da ta denar ni odtekel v tujino, marveč da je ostal doma, tu med nami...

Večernje novice — 24. II. 1971.

TV-15 GLASILO ZZB NOV IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX — št. 10

4. III. 1971

»TV-15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borec v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. Glavni in odgovorni urednik FRANCE ŠUSTERŠIČ — Tisk in klišejl ČGP »Delo« Ljubljana, Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posredna številka v kolportaži 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV-15«, Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

Pred letošnjim osmim marcem, devom naprednih žensk, se spodobi, da predstavimo javnosti imponantno knjižno delo »Slovenke v narodnoosvobodilnem boju«, ki je pred kratkim izšlo pri zavodu Borec in so zanj njegove tri urednice prejeli Kajuhovo nagrado. Objavljamo faksimile ovirka ene izmed treh knjižnih del, na 7. strani pa obširnejše poročilo oziroma oceno.

OB OSMEM MARCU

VSELJUDSKE OBRAMBE NI BREZ ŽENSK

Ni mogoče pozabiti, da so bile naše žene in dekleta med narodnoosvobodilno vojno tudi borke, »partizanske matere«, bolničarke, organizatorice narodnoosvobodilnega boja v zaledju, na vasi in v mestih, da je skoraj najtežje breme zbiranja živeža, oblek, zdravil, šivanja za partizane itd. ležalo na ramenih naših žensk... Ženska je bila v našem narodnoosvobodilnem gibanju in boju — enakopravna borka, ki ni prevzemala nič lažjih nalog, nič manj odgovornih dolžnosti kakor drugi borci, večkrat je celo več pripomogla za zmago kakor pa njeni tovariši! Toda saj ne gre za to, kdo je kaj prispeval, kdo ima zasluge in koga bi smeli pozabiti! Poudariti je le treba, da med narodnoosvobodilno vojno nismo delali pri nas razločka po spolih, kdo je kaj dolžan ali kdo kaj zmore, kdo je prvi in kdo zadnji, marveč smo bili vsi celota, vsi ljudstvo v boju na življenje in smrt. Vsem je grozilo uničenje, vsi smo trpeli — v požganih vaseh, v taboriščih

Nadaljevanje na 9. strani

S SEJE REPUBLIŠKEGA ODBORA ZZB NOV SLOVENIJE

VEČ KOT MILIJON ZA STANOVANJA NAJTEŽJIH INVALIDOV

Posebna komisija, ki jo je republiški odbor ZZB NOV Slovenije imenoval marca lani, je na temelju sklepa VI. kongresa ZZB NOV Jugoslavije izdelala osnutek statuta Zveze združenj borcev NOV Slovenije. Ta osnutek je obravnavalo predsedstvo republiškega odbora že v maju lani in ga tudi dopolnilo. V javni razpravi je bil od 27. maja do 1. julija 1970. Vanj so bili vneseni vsi predlogi in spremembe, ki so bili pod javne razprave.

Tako dopolnjen začasni statut je obravnaval republiški odbor ZZB NOV Slovenije 26. februarja na seji, ki jo je vodil predsednik Janko Rudolf.

Potem ko so sklenili vnesti v predloženi osnutek nekaj predlaganih sprememb, ga je republiški odbor sprejel kot začasni statut. Dokončno ga bo sprejela in potrdila prihodnja skupščina Zveze združenj borcev NOV Slovenije.

Na dnevnem redu seje je bil program dela republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, katerega del, ki usmerja delo republiškega odbora kot celote, bomo objavili prihodnjč.

Temu uvodnemu delu sledijo programi dela sveta za razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij, komisije za socialna in zdravstvena vprašanja, komisije za VVI, komisije za bivanje politične zapornike, internirance in pregnance, komisije za stanovanjska vprašanja, komisije za splošni ljudski odpor, komisije za mednarodne stike in zamejstvo, komisije za bivanje vojne ujetnike ter komisije za vloge in pri- tožbe.

V razpravi o programu sveta za razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij so nekateri člani republiškega odbora obsodili film »Rdeče klasje«, ki

da izkrivlja resnico tega časa. Toda ker tega filma večina prisotnih še ni videla, odbor ni mogel zavzeti stališča do njegove vsebine.

V zvezi s tem je bil podan tudi predlog, naj bi bilo naše glasilo »TV 15« bolj ofenzivno v primerih, ko gre v raznih filmih za izkrivljanje dogajanj v NOB. V splošnem je bilo na račun nekaterih takih filmov precej pikrih pripomb.

V razpravi o programu komisije za stanovanjska vprašanja so se zadržali predvsem ob vprašanju, kako naj bi najpravišneje uporabili znesek 1.127.500 Ndin, s katerim komisija zaradi preu-

smernitve načina svojega dela ne more več sama razpolagati.

Potem ko so temeljito pretehtali vse predloge, so soglasno in z aplavzom sprejeli predlog Ivana Jenka, predsednika komisije VVI pri republiškem odboru in namenili ta znesek za ureditev najbolj perečih stanovanjskih primerov tistih 40 vojaških vojnih invalidov I. in II. skupine, ki prejema dodatke za nego in tujo pomoč, o katerih smo pisali v prejšnji številki »TV 15«.

Ta sklep ne predstavlja samo najhitrejšo pomoč v ugotovljeni potrebi, marveč tudi vsestransko razumevanje republiškega odbora ZZB NOV za potrebe najtežjih invalidov.

Na dnevnem redu seje sta bila tudi zaključni račun republiškega odbora ZZB NOV Slovenije za leto 1970 in njegov proračun za leto 1971. Oba so na seji sprejeli brez kakih bistvenih pripomb

V. M.

Iz vsebine:

Vseljudske obrambe ni brez žensk (1. in 9. stran)

Človek trka na vrata (3. stran)

Predlogi za uskladitev vojaških pokojnin (3. stran)

Spominu moje matere (6. stran)

Boleče srečanje (13. stran)

Domovini smo ohranjevali obraz (14. stran)

DOGODKI TEDNA

■ Koordinacijska komisija skupne komisije vseh zborov zvezne skupščine za ustavna vprašanja je objavila osnutek ustavnih amandmajev. Teh je 21, doslej jih je bilo 8 ustavi iz leta 1963, sprejetih devetnajst in bo torej tokrat prvi amandma nosil zaporedno številko 20. Vsi amandmaji se nanašajo na ustavne spremembe in na razvoj našega političnega sistema. O tem je razpravljalo tudi predsedstvo ZK Jugoslavije. Poročilo o tem je imel član izvršnega biroja predsedstva ZKJ Edvard Kardelj.

■ Predsednik republike Tito je v Beogradu sprejel novo imenovanega veleposlanika Sovjetske zveze Vladimirja Iliča Stepakova, ki mu je v tej priložnosti izročil svoja akreditivna pisma. Za novega veleposlanika v zahodni Nemčiji pa je sovjetska vlada imenovala Valentina Falina. Moskvo je moral zapustiti prvi sekretar zahodnonemškega veleposlaništva Immo Stabreit, ker njegova dejavnost ni bila v zvezi z njegovim diplomatskim statusom.

■ Predsednik ZIS Mitja Ribičič je sprejel delegacijo združenja študentov ekonomskih fakultet. Pogovarjali so se o večjem sodelovanju ekonomskih fakultet z gospodarstvom, izvajanju gospodarske reforme in tekoči ekonomski politiki.

■ Državni sekretar za zunanje zadeve Mirko Tepavac se je mudil na večdnevni obiski v Sovjetski zvezi. S tem je vrnil obisk, ki ga je bil opravil v Beogradu sovjetski zunanji minister Gromiko septembra leta 1969. Razgovori med Gromikom in Tepavcem so obsegli vrsto mednarodnih vprašanj od Evrope do Indokine. Obstoječe bilateralne odnose sta obe strani ocenili v glavnem pozitivno. Sklenjeno je bilo, da bosta Jugoslavija in SZ še naprej gojili zveze na raznih nivojih in v raznih oblikah. Tepavca je sprejel tudi generalni sekretar CK KP SZ Leonid Brežnev. Odračje, ki je vladalo na pogovorih, je bilo označeno kot delovno, odprto in iskreno. Mirko Tepavac je povabil sovjetskega zunanjega ministra Andreja Gromika, da obišče Jugoslavijo.

■ Predsednik ZDA Nixon je v kongresu obsežno poročal o »stanju v svetu«. Govorec o Jugoslaviji, pa je Nixon dejal: »Romunija in Jugoslavija sta s svojo politiko izpričali željo po pristranih odnosih z ZDA, in sicer na podlagi recipročnosti. Odnosi med tema dvema državama in ZDA se še naprej zboljšujejo, ker razsežnost in ritem teh odnosov določata v prvi vrsti onidve. Za to imamo popolno razumevanje. Tudi druge države v vzhodni Evropi, ki bi želele boljše odnose z nami, bodo prav tako naletele na naše razumevanje. Pomiritev v Evropi služi miru.«

■ Alarmni sistem Cheyenne, ki opozarja Američane na nevarnost, zlasti v primeru jedrskega napada, je ponovno sprožil razburjenje. Nedavno je zamenjava magnetofonskih trakov prestrašila milijone ljudi. Negotovost in pričakovanje sta trajala blizu deset minut, potem pa so ugotovili, da gre za pomoč in da je poročilo s šifro sovrastvo-sovrastvo, ki naj bi pomenilo napoved jedrske vojne, prišlo pomotoma. Pomoto so tudi pojasnili. Neki operater pri teleks oddajniku je vzel napačen magnetofonski trak in pritisnil na napačen gumb.

■ Socialistične države vzhodne Evrope so ponovno izrazile pripravljenost, da se čim bolj zavzamejo v neposrednih pripravah za evropsko konferenco o varnosti. Podpisale so tudi protokol o poglobitvi sodelovanja, v katerem so opozorili na pomen večstranskih stikov med državami. Delegacije držav SEV so se v Moskvi udeležile tudi proslave 50-letnice sovjetske državne komisije za načrtovanje gospodarskega plana.

■ Pripadniki neofašistične mladinske organizacije Giovane Italia so napadli upravno poslopje lista »Primorski dnevnik« in »Gospodarstvo«. Z železnim drogom so sneli napisni plošči obeh listov. To sta storila dva mladeniča, ki ju je baje tržaška kvestura spravila v zapor. — V Gredinjah na avstrijskem Koroškem pa so neonacisti oskrunili z minij barvo spomenik padlim koroškim partizanom. Partizanski spomenik v Gredinjah je obnovila lanske je seni Zveza koroških partizanov.

■ Na letni skupščini poslovnega združenja časopisnih podjetij in ustanov Jugoslavije so ugotovili, da so cene naših časopisov dokaj izpod paritete svetovnih cen in da časopisno dejavnost v pogojih tržnega gospodarstva v načelu obravnavamo kakor ostalo gospodarstvo, pogostokrat pa nima takega mesta.

■ V Sovjetski zvezi so slovesno proslavili 53-letnico svoje armade, pri tem

pa niso pozabili najbližnjih zaveznikov iz druge svetovne vojne. Maršal Jakubovski jih je razvrstil takole: Poljska, Češkoslovaška, Jugoslavija, potem pa Bolgarija in Romunija. Pri tem je bilo rečeno, da agresivnost ameriškega imperializma narašča in da je naperjena predvsem proti Sovjetski zvezi in socialističnim državam. Zato ima Sovjetska zveza za svojo internacionalno dolžnost, da zagotovi zaščito vsemu socialističnemu taboru, da zagotovi varnost sovjetskih državnih meja in varuje pridobitve socializma in komunizma.

■ Predsednik Nixon je imenoval generalmajora Michaela Davidsona za glavnega poveljnika ameriških oboroženih sil v Evropi. Doslej je bil poveljnik ameriških sil v Vietnamu.

■ Iz Bukarešte je odpotovala v Peking kitajska državna delegacija, ki jo je vodil minister za zunanjo trgovino Pai Hsian-Kao. Podpisala je dolgoročni sporazum o blagovni menjavi med Kitajsko in Romunijo, ki bo veljal do leta 1975.

■ Tudi letos je potrkala gripa na naša vrata. V zadnjih dneh se vse več bolnikov zateka po zdravniško pomoč. Po dosedanjih ugotovitvah gre za lažjo obliko gripe, ki jo povzroča takoimenovani virus B. Zdravniki zatrjujejo, da virus B ni tako nevaren kot virus A, ki je lansko zimo položil v posteljo mnoge Jugoslovane, ni pa obšel tudi drugih evropskih držav.

■ Tridnevna židovska svetovna konferenca v Bruslju, ki je imela na dnevnem redu razpravo o položaju Židov v Sovjetski zvezi, se je končala v popolnem neredu in silovitem prepiru. Na koncu so samo prečitali besedilo, v katerem obsojajo SZ zaradi diskriminacije do Židov, vendar o tej listini sploh niso glasovali.

■ Etiopski cesar Haile Selasie je odprl 16. zasedanje ministrskega sveta Organizacije afriške enotnosti v Adis Abebi. V svojem govoru je izrazil globoko obžalovanje zaradi sklepa britanske vlade, da bo prodal orožje Južni Afriki navzlic pozivom, ki so ga poslale neuvrščene države in OAE.

■ Predsednik ZIS Mitja Ribičič je povabil poljskega premiera Pjotra Jaroszewicza, naj uradno obišče Jugoslavijo. — Spričo tragičnih dogodkov na Poljskem decembra lani, zdaj pripravljajo sezname novih cen živil in gostinskih storitev, potem ko sta partija in vlada sklenili, da spet začno veljati cene, kakršne so bile pred decembrsko podražitvijo.

OBČANOVA BELEŽNICA

„KO PA NI ČASA“

— Veš kaj, dobili bi se jutri popoldne na partijo taroka. Prišel bo še Janez, pa bomo eno rekli!

— Nemogoče, jutri ne utegnem. Imam nujen opravek.

— No, pa pojutrišnjem, saj ne gori voda! Velja?

— Prav ničesar ti ne morem obljubiti. Saj veš, kako je. Delo in spet delo. Zdaj tu, zdaj tam, da ne govorim o službi. Včasih ne vem več, kje se me glava drži. Razumeš?

— Verjamem, toda ni hudič, da enkrat v tednu ne bi imel nekaj uric prostega časa za rekreacijo. Smo res že pozabili drug na drugega in se kar naprej nekam in za nekaj pehamo!?

— Hja, zlati moj! Tempo, tempo! Temo življenja je tak, da ne moreš prav ničesar planirati. Živimo pač v takih časih, ljubi moj. Če verjameš ali ne, ves dan sem zaseden. Zdaj to, zdaj ono, tako se včasih še z ženo nimam časa skregati!

— Prav, pa na svidenje!

*

Ali ne, da vam je tale pogovor znan? Da ste ga že »nekje« slišali ali pa ste se ga kot sogovornik tudi neposredno udeležili? Kajne, nič novega. Pa še res je...

Tako se pogovarjamo v uradih, na cesti, po telefonu, na sestankih ali pa v gostilni. In vendar...

*

Da, ni kaj reči! Čas je postal zlato, zmanjkuje nam ga na slehernem koraku. In, kar je najbolj zanimivo, tudi vsi tako mislimo. Vsi smo prepričani, da ne utegnemo, po domače rečeno, niti pošteno pojedti kosila ali večerje, niti pošteno stisniti prijatelju roke. In še ko se pogovarjamo, nam roje po glavi na stotine drugih misli. Prepričani smo, da ni časa!

POLITIČNI RAZGLEDI

KITAJSKA JE BLIZU

Ob koncu prejšnjega tedna se je povečala zaskrbljenost zaradi morebitnega in zelo verjetnega razvoja ameriške avanturistične politike v jugovzhodni Aziji. Tako so v Saigonu prvič uradno citirali izjavo južnovietnamskega predsednika Thieuja, da je njihova akcija proti DR Vietnamu »samo vprašanje časa«. Saigonski režim naj bi namreč tako izpopolnil in utrdil svoje oborožene sile, da bi lahko kadarkoli (in to čimprej) vdrl v DR Vietnam.

Nixonov svetovalec za zunanjo politiko Henry Kissinger pa je v intervjuju za televizijsko družbo CBS dejal, da »sedaj ni verjetnosti«, da bi saigonske čete vdrl v DR Vietnam, pa tudi ne, da bi se LR Kitajska neposredno vmešala v spopad v Indokini. Po Kissingerjevem mnenju med sedanjimi operacijami v Laosu in v celotni ameriški azijski politiki ne gre za to, da bi skušali strmoglaviti režim v DR Vietnamu in uničiti to državo — LR Kitajska pa bi se vmešala v spopad le v tem primeru. Po njegovem mnenju LR Kitajski ni do tega, da bi se bojevala na tujem ozemlju, ko pa ima že tako dovolj težav na drugih mejah. Sicer pa vojaške operacije v Laosu tako potekajo kar 600 kilometrov od kitajske meje.

Torej je za »ustvarjalca« Nixonove politike Kitajska še daleč. Resnica je precej drugačna in nevarnost veliko večja, kot zatrjujejo tako Nixon kot drugi predstavniki ameriške administracije. Tako je komentator v listu »New York Times« po vdoru v Laos zapisal: »Naglo se podirajo meje, ki so doslej zadrževale razširitev vojne v Aziji. Predstavniki DR Vietnama že nekaj časa opozarjajo, da »ZDA nameravajo okupirati celotno Indokino«, medtem ko je iz Pekinga prišla zaskrbljena in ostra izjava, v kateri je bilo prvič v vseh letih indokitajske vojne omenjena tudi »huda grožnja« za kitajsko ozemlje.

ZDA namreč zaostrejuje svetovno krizo: Nixon ni le prevzel Johnsonove politike stopnjevanja vojne (namesto da bi jo nemudoma zavrgel), marveč jo je razširil v »vietnamizacijo«, v resnici pa

Pa vendar včasih okoliščine tu in tam človeka le prisilijo, da malce bolj razmisli o tej »silni« prezaoplenosti. In ko tako razmišlja, ugotovi, da je imel celo dovolj »časa«, da si je ogledal sedneje brsteče drevo onkraj ulice, ki ga je morda že nič kolikokrat »gledal« z okna svojega stanovanja, pa ga doslej še ni »videk«. Da je kar naenkrat ugotovil, da raste v njegovi ulici čudovito zeleno grmičevje, ki je pravi okras okolja. Celoto je spoznal pred vhom v blok ali v dvigalo, da so npr. tisti malčki, ki jih je »videk« še pred dnevi hlačati okoli hiše, že pravcati fantje, s katerimi ne bi bilo prav nič primerno zobati grozdja, če...

Da, tempo življenja! Ali pa je res pravi, ali le namišljeni? Zdi se, da je dostikrat predvsem namišljeni. Tudi moderno je danes reči (včasih celo hvaljevalno!), če rečeš, da nimaš časa. Da se ti mudi! Da te čaka delo, da, skratka, ničesar okoli sebe ne vidiš, razen dela in spet dela...

Razmišljam zadnje čase o tem. In ugotavljam: saj ni tempo življenja resnično tako hud, kot pravimo, dasiravno ga ne moremo primerjati s tistimi časi naših babic, ki niso poznale srčnih infarktov. Prepričan sem, da gre za našo drugo nemoč! Nemoč, da bi si organizirali svoje življenje. Da bi ga tako uredili, da ne bi tarnali o pomanjkanju časa. To pa se dá! O nasprotnem me ne more nihče prepričati! Zdaj pa takoj vprašanje: kdo pa naj bi bil tisti, ki bo organiziral organiziranost? Prav gotovo je takih ljudi pri nas malo. Ali pa nočejo svojih sposobnosti uveljavljati, »ker je tudi tako dobro, ali pa še bolje...«

Ne vem, če se boste vsi strinjali, da je prav v organiziranosti vsakdanjega življenja (služba, dom, družbeno uveljavljanje, rekreacija) odgovor za to, »da bi lahko imeli več časa«... Statistiki in ekonomisti so izračunali, da, če bi v Jugoslaviji povečali organizirano dela (iz česar izhaja večja storilnost, boljše počutje, itd.) le za 1 odstotek (podčrtano: en odstotek!), bi delovnim organizacijam ostalo na razpolago 300 milijonov dinarjev več sredstev kot doslej.

Organizatorji organizacije — na plan torej!

VIDEO

v »indokitajizacijo«, kot bi lahko rekli. Po tej politiki naj bi človeško breme (se pravi, da hrana za topove ne bi bili več ameriški vojaki) prevzeli Azijci sami. Obenem pa so ZDA uveljavile tudi svojo tezo o zasedenosti oziroma prevladi nad deželami: če naj bi obdržale Južni Vietnam v položaju, v kakršnem je, so morale zasejti Kambodžo. Ko je v Kambodži izbruhnila partizanska vojna, je bilo po mnenju Washingtona mogoče obdržati to deželo le tako, da se je vojna razširila na Laos. Zdaj hočejo obdržati Laos in morajo že gledati na DR Vietnam.

Zato je docela utemeljeno vprašanje, kam se bo potem usmeril pogled Washingtona na LR Kitajsko. Takšna je pač logika Nixonove doktrine: konflikt naj bi se širil »v neskončnost«. Ta logika je seveda samo navidezna, vodi pa jo zelo preprosta misel: ZDA hočejo za vsako ceno zmagati v Vietnamu, hočejo mu vsiliti svojo rešitev, po svoje hočejo nehati vietnamsko vojno, čeprav nimajo možnosti za zmago.

V tem je tudi bistvena razlika med Johnsonovo in Nixonovo politiko. Johnson se je loteval Vietnama z eskalacijo, z nenehnim večanjem ameriških sil v Južnem Vietnamu, ker je hotel po ameriških zakonih urejati svetovne probleme. Toda ko je spoznal, da je s takšno politiko zapeljal ZDA v krizo, katere bistvo je v tem, da Amerika ni več edina svetovna velesila, ki naj bi drugim krojila usodo, je odnehal. Nixon pa hoče krizo rešiti s širjenjem vojne: nasprotnika se loteva na čedalje obsežnejši fronti, ker misli, da bo svojo šibkost tako spremenil v moč. Nixon gleda na vse probleme s stališča sile in zato zanj ni pogajanj, dokler ni sovražnik premagan. Vdanemu sovražniku pa je seveda mogoče diktirati svoje pogoje.

Azijska avantura sedanje ameriške administracije se stopnjuje in širi in ni malo ameriških komentatorjev, ki tako kot C. L. Sulzberger govorijo o možnosti »tretje taktično-nuklearne rešitve«: ko ZDA in od njih odvisni in njim popolnoma podrejeni režimi v Južnem Vietnamu, Kambodži, Laosu in Tajski ne bodo uspeli s konvencionalnim orožjem, naj bi uporabili taktično jedrsko orožje. S tem naj bi »pospešili rešitev« in ZDA bi imele svoje »vrle« vojake doma še pred novo predsedniško kampanjo.

Čeprav položaj še ni takšen, pa je veliko znamenj o pripravljenosti Nixonove administracije in predvsem Pentagona, da zaigrajo tudi na to karto. Ameriška vojna zdaj torej grozi DR Vietnamu, približuje se kitajskim mejam, v njej je veliko elementov, ki napovedujejo širjenje.

Seveda se moramo zavedati, da je podobna politika Nixonove administracije uveljavljena povsod, kjer se je mednarodni položaj zaostрил: ZDA hujskajo Izrael, da ne popusti v svojih stališčih in tako podaljšuje krizo na Bližnjem vzhodu, ZDA pritiskajo na svoje zaveznike v NATO, da se oborožujejo, namesto da bi se z vzhodnoevropskimi deželami pogovarjali o evropski varnosti itd. Brandtova Ostpolitik se je znašla na mrtvi točki, oboroževalna tekma se nadaljuje, krepijo se zveze NATO s Španijo ter režimoma v Grčiji in Turčiji.

Politika Nixonove administracije je pripeljala ZDA že tako daleč, da se nekateri najbolj ostrovidni Američani sprašujejo, ali ni postala »rak za svet«. In stari liberalci Fulbright se s tesnobo v srcu sprašuje, ali niso ZDA na poti, da postanejo za zmerom militaristična in napadalna država.

KOMENTATOR

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO

PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—

Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA

TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne kliseje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirne in plastične tiskovine
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstodnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVILA«

Predlogi za uskladitev vojaških pokojnin

Zvezna skupščina bo kmalu razpravljala o predlogih za uskladitev vojaških pokojnin; odločila bo, ali bodo pokojnine vojaškega osebja enotne ali pa se bodo ravnale po šestih različnih ureditvah republiških skupnosti socialnega zavarovanja.

Milutin Morača, predsednik ZRVS Jugoslavije, je izjavil uredniku Tanjuga, da se zastopniki ZRVS strinjajo pogojno z valorizacijo vojaških pokojnin, o kakršni je poročal zastopnik zveznega sekretariata za informacije na seji izvršnega sveta. Vojaške pokojnine bi bilo treba valorizirati na ravni plač vojaškega osebja decembra 1970, ne pa na ravni decembra 1969. Zastopniki ZRVS so se strinjali, da je treba valorizacijo na tej ravni obravnavati znova v drugem polletju, če bi valorizacija dotlej ne bilo zaradi pomanjkanja finančnih sredstev. Ta predlog je bil sprejet na seji izvršnega sveta. Zastopniki ZRVS menijo, da je to v sedanjih razmerah najprimernejša odločitev, saj hkrati omogoča, da bo mogoče valorizacijo vojaških pokojnin dokončno urediti že med letom.

Zadnja uskladitev vojaških pokojnin je bila v začetku leta 1969 na podlagi prejemkov aktivnega vojaškega osebja decembra 1967. Toda zaradi spremenjenih plač leta 1968 so nastale spet večje razlike med plačami in pokojninami, ker so pokojnine uravnali le na podlagi splošne podražitve življenjskih potrebščin, pokojnine novih upokojencev pa so določali na podlagi zvečanih plač. Letos so v vseh republikah vojaške pokojnine razdeljene na štiri stopnje glede na obdobje, v katerem so vzeli raven plač za pokojnine, čeprav sicer vsi upokojenci izpolnjujejo enako pokojninske pogoje. Razlike med pokojninami pa so velike. Tako znaša na primer pri polkovnikih nad 370 din na mesec ali 12 odstotkov, pri zastavnikih 20 odstotkov in pri vodnikih 23,9 odstotka, to pa še zmeraj po letošnji uskladitvi (v začetku leta).

Te razlike so nastale tudi zato, ker so v posameznih republikah po različnih odstotkih zvečali pokojnine zaradi večjih življenjskih stroškov. Republiške skupnosti socialnega zavarovanja uporabljajo namreč različne lestvice pri zvečevanju pokojnin: linearno, regresivno in kombinirano (prvo kot drugo). Ko usklajujejo pokojnine za upokojence iz različnih obdobj, se ravna po svojih razmerah, potrebah in kakor jim pač to dopuščajo denarna sredstva. Pri tem pa skoraj vselej opuščajo usklajevanje vojaških pokojnin.

Posebnosti vojaške službe in način določanja plač aktivnega vojaškega osebja — ki je enoten za vso državo — so zahtevali posebne predpise v okviru splošnega starostnega zavarovanja za

določanje vojaških pokojnin. Vse vojaške pokojnine so sprva enake, ne glede na to, kje je upokojenec služboval in kje je dosegel pokojninsko pravico. Toda že pri prvi uskladitvi pokojnin nastanejo razlike. Zato vojaški upokojenci zahtevajo, naj bo usklajevanje njihovih pokojnin po vsej državi enotno. Njihove pokojnine naj bi usklajevali na vsem področju SFRJ popolnoma enako, ne da bi delali razlike, glede na to, kje je upokojenec uživa svojo pravico.

Zato je zvezni odbor ZRVS predlagal, naj bi z veljavnostjo od 1. januarja 1971 uskladili vojaške pokojnine na podlagi plač (ustrezajoče po činih) aktivnega osebja decembra 1970. Tako bi bile pokojnine vseh vojaških upokojencev enake, ne glede na to, kje jih prejema, in bi bile odpravljene vse dosedanje pomanjkljivosti. K tako usklajenim pokojninam bi bilo treba pristiati še dodatek na račun lanskega zvečanja življenjskih stroškov.

Zvezni izvršni svet ni sprejel tega predloga, marveč je predlagal zvezni skupščini, »naj valorizira vojaške pokojnine na ravni pokojnin, določenih po plačah aktivnega vojaškega osebja decembra 1969«, tako da bi letos v drugem polletju znova obravnavali zahtevo po valorizaciji na ravni pokojnin, ki so bile določene po plačah aktivnega vojaškega osebja decembra 1970, če bi že poprej ne prišlo do sistemske ureditve starostnega zavarovanja vojaških upokojencev.

(Po »4. julu«)

Varstvo borcev in invalidov bo le moralo preiti na republike?

Članica zveznega izvršnega sveta Mirjana Krstinić je v odgovoru na vprašanja uredništva lista »4. jul« odgovorila med drugim tudi tole:

»Menim, da je popolnoma pravilno stališče borcev, da jih morajo obravnavati enotno. Toda glede na vsebino ustavnih amandmajev in na ustavne spremembe, ki jih prav sedaj pripravljamo, pa tudi glede na namen krepitve pristojnosti republik ter izgrajevanja državnosti vsake republike bo treba vse bolj misliti na to, da so republike tiste družbene skupnosti ki bodo morale še konkretnije skrbeti za varstvo borcev in invalidov. Nase bodo morale prevzemati večjo odgovornost in soodgovornost na ravni federacije. Nadalje bodo morale izpopolnjevati to varstvo še mnogo bolj kot je to bilo doslej, ko je le-to bilo izključno v pri-

Plodno mednarodno sodelovanje

Pred kratkim je bila v Beogradu seja komisije za mednarodno sodelovanje in zveze pri zveznem odboru ZZB NOV Jugoslavije. Na tej seji so predvsem obravnavali sodelovanje z evropskimi organizacijami borcev. V zvezi s tem so se pogovorili o splošnem evropskem srečanju predstavnikov organizacij borcev, ki bo 15. maja v Rimu.

Komisija je zelo ugodno ocenila prispevek ZZB NOV za izvedbo te zasedbe, ki jo je tudi sama predlagala. Po programu dela je predvidena udeležba predstavnikov ZZB NOV pri delu pripravljalnega odbora in drugih mednarodnih forumov borcev na tem srečanju.

V prihodnje bo ZZB NOV še večala napore za okrepitev solidarnosti z naprednimi in protimperialističnimi silami.

Naglasili so tudi, da je treba krepiti

ti zvezo z združenji borcev sosednjih dežel. Pri tem je treba pričakovati, da republiški in pokrajinski odbori in organizacije ZZB NOV razvijajo tudi lastno mednarodno sodelovanje v skladu s svojimi posebnimi interesi in delom. Kar pa zadeva zveze s posameznimi organizacijami udeležencev vojn bivših sovražnih armad, ki se zavzemajo za mir in sodelovanje, so sklenili, da ostanejo te zveze na dosednji ravni.

V sodelovanju s tujimi partnerji, predvsem tistimi iz Evrope, bo ZZB NOV pobudnica borbe proti oživljanju nacizma, onečaščenju žrtev nacističnih preganjanj, urejanja grobov padlih borcev in upoštevanja poznih posledic vojne.

Sklenili so tudi še nadalje aktivno sodelovati v Svetovni federaciji bivših borcev (FMAC) in v Mednarodni federaciji udeležencev odpora (FIR) ter o vsem svojem delu obveščati tudi članstvo ZZB NOV.

Naša delegacija na simpoziju v Urbinu in Anconi

Minuli teden je bil v Urbinu in Anconi simpozij pod naslovom »Rezistenca in osvoboditev v deželi Marche«, ki so ga organizirali institut za zgodovino osvobodilnega gibanja te dežele, zgodovinski institut univerze v Urbinu, občina Ancona in odbor županov province Pesaro-Urbino. Na povabilo pripravljali

nega odbora se je udeležila simpozija tudi delegacija ZZB NOV Slovenije, ki jo je vodil član predsedstva RO ZZB NOV France Šušteršič, v njej pa sta bila tudi Leopold Vežbovšek iz Ljubljane in Slavko Kerenčič iz Maribora, ki sta se med vojno tod bojevala v sestavi enot italijanskih partizanov.

Simpozij, ki je imel znanstveno obelježje na visokem nivoju in ki so mu prisostvovali ter na njem sodelovale najvišje osebnosti te dežele, je bil hkrati izrazita protifašistična manifestacija vseh, ki jih družijo tradicije medvojnega osvobodilnega gibanja in ki se odločno upirajo neofašističnim težnjam v Italiji. Na njem je prišlo do izraza tudi hotenje, da se prijateljski odnosi med Italijo in Jugoslavijo nadaljujejo in poglobljajo. Kako cenijo italijanski tovariši borbeni prispevek naših ljudi (bivših zapornikov, internirancev in konfinirancev), ki so se bojevali v njihovih enotah, priča že to, da so enemu izmed članov naše delegacije dali mesto v delovnem predstvedstvu simpozija ter sprejeli njegove pozdravne besede z viharim ploskanjem. V dokajšnji meri je bila na simpoziju zastopana tudi mlada generacija, zlasti iz vrst študentov.

Hkrati z italijanskimi tovariši se je naša delegacija med tem obiskom poklonila spominu padlih pripadnikov Italijanskega osvobodilnega korpusa (CIL) pred spomenikom v bližini mesta San Angelo in Vado. F. Š.

OB TABORNEM OGNJU

OB OSMEM MARCU

ČLOVEK TRKA NA VRATA

Pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije obstaja komisija za prošnje in pritožbe. Tu že dolgo vrsto let rešujejo vprašanja v vojni prizadetih ljudi, bolj ali manj uspešno in bolj ali manj pravično. Biti uspešen oziroma pravičen pa ni lahko! Preveč je bilo pomoči potrebnih in — najbolj potrebni navadno molčijo in potrpežljivo nosijo breme, ki ga niso zaslužili.

Pobrskala sem po zajetnem kupu pisem, ki so prišla na ta naslov v zadnjem času, in izbrala dve izmed njih. Pisala jih je mati šestih otrok! Morda to ni ravno najbolj kričeč primer, zato sem se imen namenoma izognila. Tudi je težko biti sodnik, če stvari nisi pogledal do dna in z drobnogledom. Nekaj pa lahko zapišem mirne vesti: dandanes preživljati tolikšno družino z malo več kot sto starimi tisočaki na mesec je vse prej kot lahko. Prisluhnite:

»Moj mož ima priznano dvojno dobo od začetka vojne. Zaradi bolezni — zadela ga je kap — je že enajst let upokojen. Imava šest otrok! Starejši sin je že končal šolanje in je zaposlen za plačilo 1.100 dinarjev. Tudi drugi sin je že leto dni delal,

zdej pa je vojak. Štirje otroci hodijo še v šolo, saj so stari komaj deset, dvanaest, petnajst in šestnajst let. Zaradi bolezni nisem zaposlena, tudi službenih let nimam, le dvojno dobo pred 9. 9. 1943 so mi priznali. Veste, ko mi je bilo osemnajst let so me odgnali v nemško koncentracijsko taborišče. Kaj vse sem pretrpela! Mož prejema kot borec 910 dinarjev pokojnine, jaz pa 150 dinarjev priznavalnine na mesec. Starejši sin malo pomaga, veliko pa ne more. Hrana, stanovanje in obleka je v Ljubljani zelo draga. Nikar ne zamerite, ker se vas držnem nadlegovati. Človek pač trka na vrata tam, kjer se mu odpro! Pri vas ste mi že velikokrat pomagali, zato obljubljam, da vas danes zdajkrat prosim za dodelitev denarne pomoči. V pričakovanju, da se me boste usmilili, vas iskreno pozdravljam!«

Vloga je bila rešena takole:

V zvezi z vašo prošnjo za dodelitev pomoči za šolanje sina vam sporočamo, da je bil na seji sprejet sklep, da se vam za šolsko leto 1970/71 dodeli stalna mesečna pomoč v znesku 180 dinarjev.

In prišlo je še eno pismo:

»Končno sem toliko okrevala, da se vam lahko zahvalim. Prav pristrčna hvala za stalno pomoč, ki ste mi jo priznali. S tem ste mi veliko pomagali. Sin ima tako v glavnem vse, kar potrebuje, in se vam bo za to tudi osebno zahvalil. Moram vam presrečno sporočiti, da je med najboljšimi učenci v razredu. Vsi so z njim zelo zadovoljni. Tudi drugi otroci se dobro učijo. Sin, ki služi vojaški rok, je končal šolo za rezervne oficirje z odličnim uspehom. Sedaj je že eno leto, kar ga ni doma. Tudi to bo minilo! Potem bo šel k vojakom že tretji in tako teče življenje naprej. Po novem letu bom spet prišla na zdravljenje v Ljubljano in se oglasila pri vas. Še enkrat pristrčna hvala!«

»Odbor se zaveda, da so dohodki za preživljanje tako številne družine premajhni... v občini je še veliko borcev in družin borcev z istimi zaslugami

mi za narodnoosvobodilni boj, ki so prav tako ali pa morda še bolj potrebni pomoči!« smo prebrali v enem izmed poročil borčevske organizacije iz kraja, kjer živi naša mati.

Naj bo že kakorkoli, storjeno je bilo dobro delo, in pomoč je padla na plodna tla!

»Navedeni primer je le eden izmed mnogih primerov, ki jih vsak dan srečujemo pri svojem delu, čeprav je naš odbor pravzaprav precej daleč od neposrednega terena in življenja na njem. Sami krajevni organi pa take primere rešujejo več ali manj s poslušom in predvsem z finančnimi sposobnostmi, ki marsikje žal niso rožnate... Mnoge žene in matere, ki so kakorkoli poskusile tegobe vojne in ki so prišle izčrpane iz nje, so prejele poleg službenih dolžnosti in obnove domovine še težko breme vzreje in vzgoje otrok. Mnoge so pod tem bremenom klonile. Ostale so pozabljene, prepuščene svojim problemom, in nikogar ni bilo, ki bi jim vsaj s primerno besedo priskočil na pomoč. Vse preveč smo se ukvarjali z drugimi, važnejšimi zadevami, pozabili pa na človeka — ženo! Večina jih je bila takih, ki so se kot prej v vojni tudi po njej pogumno in požrtvovalno spoprijele s težavami ter se do poslednjih moči razdajale družbi in domu. Danes je ta generacija žensk že starejša, za seboj ima plodno in polno življenje, ob sebi odrasle in več ali manj samostojne otroke. Vsa družba jim je dolžna hvaležnost in zahvalo! Njim ne bomo mogli več kdo ve kako pomagati — težave so v glavnem mimo — dolžni pa smo vsaj naslednji generaciji mater in žena omogočiti boljše delovne pogoje in primernejšo ureditev skrbi za otroke ter s tem lažje in mirnejše življenje...«, je naš zapis dopolnila sekretarka komisije za prošnje in pritožbe pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije Nada Vogrič.

Morali bi, tudi v imenu zamujenega!

Zapisala:
MILENA ŠTRAJNAR

BESEDA DOPISNIKOV

KRANJ
STANOVANJA ZA BORCE

Skupščina občine Kranj kljub vsem edanjim gospodarskim težavam ne zapostavlja skrbi za borce. Tako bo letos dobilo nova stanovanja 40 borčevskih družin. Povrh tega bodo borci, ki si sami gradijo domove, izpraznili 26 stanovanj družbene lastnine; ta stanovanja bodo namenjena drugim borcem. Zavzemajo se tudi, naj bi kar največ borcev sprejeli v dom starejših občanov (upoškojencev), ki bo dograjen prihodnje leto. Skušajo prepričati samske stanovalce v večjih stanovanjih, naj bi se preselili v dom, kjer bodo imeli razne ugodnosti; red-

KOTLJE
LETNI OBRAČUN

Člani ZB NOV v Kotljah so 14. februarja napravili obračun o svojem delu lani. Čeprav so Kotlje majhna vas, je v vrstah ZB kar 172 članov; med njimi je 85 delavcev, 54 kmetov in 33 upokojencev.

Organizacija je bila lani dokaj delavna. Urejala je stanovanjske in druge socialne zadeve borcev. Priporočila, ki jih je dala za borce na pristojna mesta, so bila večinoma ugodno potrjena. Redno priznavalnino prejema trije člani. Za dva člana so plačali zdravljenje v zdravilišču. Občinska skupščina Ravne je lani dala enkratno priznavalnino 27. članom (skupaj 8900 din).

Dne 22. julija so se člani udeležili srečanja koroških borcev in proslave 25-letnice osvoboditve na Poljani. Prav tako so se udeležili odkritja spominske plošče na Je-

MARIBOR
NEKAJ MNENJ O BORČEVSKIH ZADEVAH

Letne skupščine združenj borcev in VVI v mariborskem območju so v glavnem že povsod končane. Na njih so odbori dajali obračun svojega dela in sprejeli sklepe in načrte dela za letošnje leto.

Vabljeni so bili prav vsi člani, vendar se žal skupščinam niso odzvali vsi. Med temi izjemami je največkrat zapaziti člane, ki so na »boljših položajih« in »nimajo časa«, ker jim udeležba na teh skupščinah ne prinaša nikakršne koristi.

Pobiralci članarine imajo težave pri posameznih članih, ki nočejo razumeti organizacije in njenih finančnih potreb. To pa so le posamezniki. Večina članov ZB NOV in ZVVI z veseljem plačuje članarino 6 din, a mnogi primaknejo še precej dinarjev prostovoljnega prispevka.

Med člani je opaziti, da jih najbolj tarejo stanovanjske zadeve, priznavalnine in štipendije ter neusklajenost borčevskih pokojnin, pa tudi pravice kmetov borcev, ki imajo priznana posebno dobo.

Kmetje — borci NOV se sedaj čutijo zapostavljene zato, ker se ponekod organizacije premalo brigajo zanje. Zelijo si,

NOVO MESTO
BORCI ZA SEVERNO MEJO SO ZBOROVALI

V nedeljo, 28. februarja, so se zbrali v dvorani mestne skupščine v Novem mestu borci za severno mejo iz vse Dolenjske in poslušali poročila o delu funkcionarjev organizacije v pretekli dveletni delovni dobi. Delokrog novomeške organizacije zajema poleg področja novomeške občine še občine Trebnje, Črnomelj in Metliko.

Obisk je bil iz vseh, tudi oddaljenějšíh občin, nepriznanih velik, saj je v dvorani že pred deveto uro zmanjkalo sedežev.

Predsednik mestnega odbora Zveze borcev za severno mejo tovariš Mirtič je najprej pozdravil podpredsednika novomeške mestne skupščine tovariša Aubarja, podpredsednika občinskega odbora ZB NOV tovariša Pavlina in predstavnika republiškega odbora Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo tovariša Frana Staudekarja in Frana Kristana iz Ljubljane, nato pa zbrane borce.

Tov. Mirtič se je v svojem obširnem poročilu dotaknil tako uspehov kakor nepravilnosti v poslovanju starega odbora, pri čemer je zlasti poudaril, da mnoge težave niso izhajale toliko iz prizadevanja odbora, da bi članom nudili pomoč pri dosegu pravic po zakonu o borcih, kakor pri izdajanju voznihih olajšav borcev, ki so jih lani prejeli šele v jeseni, ko jih mnogi zaradi nastopajočega slabega vremena niso mogli več izbrati. Prav tako še do danes ni urejeno vprašanje vozne olajšave po morju, četudi je to borcem z zakonom zagotovljeno. Glede na vse to je tov. Mirtič menil, da bi bilo najboljše, če bi borcem v zameno za vozne olajšave dali denarno nadomestilo.

Po tajniškem in blagajniškem poročilu je predsednik nadzornega odbora tov. Kern podal poročilo o vzornem poslovanju starega odbora in predlagal razrešnico, ki je bila soglasno sprejeta.

Nato je spregovoril podpredsednik ob-

no zdravniško preskrbo, družabno življenje itd. Zato so iz sklada za stanovanja borcev namenili milijon dinarjev, da so v domu zagotovili deset postelj za borce.

Na seji sveta za zadeve borcev in invalidov se niso strinjali, da je delež za priznavalnino in počitnice borcev iz občinskih virov zadosten. Že tri leta v ta namen dodeljujejo po 250.000 Ndin, a medtem so zelo narasli življenjski stroški. V kranjski občini je še mnogo priznavalnin, ki znašajo komaj po 150 do 200 din na mesec.

KAREL MAKUC

ževem pod Belo pečjo. Člani so spremljali nosilce kurirčkovske plošče od Rimskega vrelca do Dulerja. Organizacija je priredila za člane več izletov. — Ob praznovanju 4. julija so člani skupaj s pionirskim pevskim zborom obiskali nekatere partizanske domačije v Podgori in pod Uršljo goro.

Niso pozabili na naloge, ki so si jo zastavili pred leti: postaviti mislijo spomenik domačinu, revolucionarju in pisatelju Prežihovemu Vorancu ter 42 rojakom, ki so dali življenje med NOV; nekaj so že zbrali za skromen začetek.

Med razpravo so se dotaknili perečih borčevskih vprašanj; sodelovali so tudi zastopniki občinskega združenja.

FRANJO SREBOTNIK

da bi jih obiskali zlasti v letnem času, priredili kakšen izlet, ker bi jih ti kmetje borci radi sprejeli.

Precej razprav je bilo tudi o prodaji starih hiš iz SLP.

Tudi o počitniškem naselju ZB NOV v Valovinah pri Pulju je stekla beseda. Sliši se o nevarnosti, da bo povsem sproščeno, to je, da bo postalo gospodarsko podjetje. V tem počitniškem naselju so doslej letovali člani ZB NOV iz občin: Maribor, Lenart v Slovenskih Goricah, Radlje ob Dravi, Dravograd in Slovenj Gradec. Če pa to počitniško naselje ne bo več poslovalo po dosedanjem načinu, bo to prizadelo mnoge člane ZB, ker ne bodo mogli plačevati zase ali za družino tako visokih cen.

Ob koncu naj omenim še to, da bi bilo prav, če bi bili vsi naši člani naročeni na TV 15, ker bi tako bili bolj seznanjeni z različnimi zanimivostmi in novostmi iz vseh krajev naše domovine, pa tudi o vseh organizacijskih zadevah in spremembah v borčevski zakonodaji.

DRAGO KOKALJ

činske skupščine Novo mesto, tov. Aubar in pozdravil zbrane borce. V svojem govoru je poudaril, da ga je prijetno presenetila številna udeležba starih osivelih borcev, ki so prišli na zbor celo iz Metlike in Črnomlja, kar dokazuje veliko narodno zavest in pa ponos, da so se pred daljnimi desetletji borili za svobodo naše zemlje na severu Slovenije. Ta visoka narodna zavest, naj bi bila za zgled zlasti naši mladini. Ob koncu je govornik zagotovil, da bo odbor tudi v bodoče deležen vse možne podpore mestne skupščine, kar so borci vzeli z odobravanjem na znanje.

Nato je zbrane borce pozdravil podpredsednik republiškega odbora borcev za severno mejo Fran Staudekar, ki je navzočim predložil delo republiškega odbora, zlasti pa komisije tega odbora, ki je v skladu z zakonom o borcih za severno mejo dajala mnenja o vseh predlogih. Delo komisije je sedaj v glavnem končano, ker je rok za prijave potekel 31. 12. 1970. Glede voznihih olajšav je tov. Staudekar pripomnil, da je republiški odbor že stavil predlog, da bi se odpravile in namesto njih dalo borcem denarno nadomestilo, in bi bile na ta način v bodoče odpravljene vse nevšečnosti. Tov. Staudekar je nato še orisal dogajanja ostrihan naše severne meje okrog lanskimi plebiscitnih proslav v Celovcu, o grožnjah koroškega »Heimattiensta« z likvidacijo koroških Slovencev, o predlogu velikovskega občinskega sveta, da se postavi spomenik vojnemu zločincu SS-Standardenführerju Maier-Kaibitschu, o postavitvi spomenika bivšim nacistom v Gradcu, o izdaji knjige, posvečene med okupacijo padlim in umrlim nacistom v Gradcu, o nedavnem skrunjenju partizanskega spomenika v Grebinju in pa o razveseljivem sklepu zbora Zveze slovenskih organizacij na Koroškem pred dvema dnevnoma, da se zahteva od socialistične stranke na Ko-

roškem izvršitev določil 7. člena avstrijske državne pogodbe.

Sprejet je bil soglasno tudi predlog o nabavi društvene zastave, ki sta ga podprla tudi podpredsednik občinske skupščine tov. Aubar in podpredsednik rep. odbora borcev tov. Staudekar.

Sledile so volitve novega odbora. Izvoljen je bil večine stari odbor z dolgolet-

JESENICE
LETOŠNJE NALOGE ZB NOV PLAVŽ

Novi odbor ZB NOV Plavž na Jesenicah se je konstituiral in prevzel svoje naloge. Sestavljajo ga: predsednica Vera Jelinčič, tajnica Marija Balanč, v komisiji za socialne zadeve Tone Dolenc, Gizela Velikonja in Pavel Pogačnik; v komisiji za zgodovinsko-spomeniško dejavnost Franc Kostančič, Marjanca Trojar, Fran Mulej, Mile Vuković in Branko Blenkuš; v komisiji za vprašanja internirancev Francka Bohinc in Franc Kostančič; blagajnik Peter Blenkuš.

Sprejeli so delovni program za novo obdobje. Sodelovali bodo pri vseh nalogah,

SENOVO
OBNOVILI SO SPOMENIK PADLIM BORCEM

Združenje borcev Senovo je opravilo svojo letno skupščino ob veliki udeležbi. Zelo pestro je bilo poročilo tajnika in blagajnika te organizacije, ki sta prikazala napore odbora, ki je že v letu 1969 sklenil obnoviti spomenik padlim borcem na Senovem. Odbor je začel z zbiranjem prostovoljnih prispevkov v domačem kraju in tudi v širši okolici in tako zbral nad 30.000 ND in s tem denarjem lično uredil spomenik. Zahvalil se je vsem darovalcem denarja. Največja zahvala pa gre rudniku Senovo in Krajevni skupnosti, ki sta prispevala veliko vsoto. Na skupščini so dobili pismeno priznanje tajnik, blagajnik in predsednik. Navzoča sta bila tudi člana

nim in agilnim predsednikom Lojzetom Mirtičem na čelu.

Ob sklepu je bila soglasno sprejeta resolucija, v kateri zbrani borci protestirajo proti gonji nemško-nacionalnih organizacij na Koroškem proti koroškim Slovincem in zahtevajo, da se to raznarodovalno delo v skladu z avstrijsko državno pogodbo onemogoči.

ki jih zajema delovni program občinskega odbora ZB NOV Jesenice. Tako se bodo med drugim udeležili zbora na Vodiški planini in občinskih ter republiških prireditvah v proslavo 30-letnice vstaje. Sodelovali bodo pri srečanju s prebivalci iz Valjeva; pomagali bodo urediti partizansko Cimpkovo domačijo na Potokih; prispevali bodo delež za ureditev spomenikov na Hrušici, v Kranjski gori, Dražgošah, Mostah, v Svečah na Koroškem, pri predoru na Hrušici in na Jesenicah. Spomladi ali poleti bodo tudi priredili tovariško srečanje.

BRANKO BLENKUŠ

občinskega odbora ZB Štrban in Drobnič, ki sta pohvalila organizacijo ZB Senovo, kot eno najbolj aktivno v občini.

Na skupščini so prebrali tudi referat o splošni ljudski obrambi.

Na koncu razprave so prisotni kritizirali vodstvo rudnika, ker daje na delovna mesta druge osebe namesto članov ZB, ki imajo isto kvalifikacijo. Vodstvo rudnika tudi ne odgovarja na pismene zahteve za pojasnila, za katere je zaprosilo združenje.

Na koncu je predsednik občinskega odbora ZB Štrban opisal potek praznovanj v letu 1971 ob 30-letnici vstaje slovenskega ljudstva, ki bo 22. julija v Brestanici.

KAREL KURINCIČ

Imeli smo ljudi

Ivana Mivšek

Dne 9. februarja je v Borovnici umrla 90-letna Mivškova mama. — Doma je bila v Butajnovi pri St. Joštu.

Med vojno je izgubila dom, ko so bombardirali borovniški most. Toda ne le dom, marveč tudi nečaka Janeza Demšarja. Julija 1942 pa so ji belogardisti ubili sina Jožeta, šolskega upravitelja, in zeta Tomaža Vrhovca. Najmlajši sin Viki je padel aprila 1945 kot politkomisar IX. brigade nekje pri Ribnici. Mati ni mogla nikdar zvedeti, kje je njegov grob. — Mivškova mama je bila častna občanka bivše borovniške občine, odlikovana z medaljo za zasluge za narod. Spomin nanjo nam bo svetel in ljub.

Edvard Renar

Bil je sodelavec podjetja PTT v Kopru; ponesrečil se je pri prometni nesreči komaj 42-leten. Rodil se je leta 1928 v Ravnah pri Stanje-lu. Ze kot mladoletnik je sodeloval v narodnoosvobodilnem gibanju. Ko pa mu je bilo 17 let, je vstopil v NOV. Po osvoboditvi je bil demobiliziran ko je bil še mladoletnik. Leta 1947 je stopil v vrste ljudske milice. Leta 1955 je nastopil službo pismonoše v Kopru. Delovni tovariši in prebivalci so ga cenili kot dobrega delavca napredne miselnosti.

Franc Lenarčič starejši

Dne 25. 12. 1970 nas je po dolgi, mučni bolezni zapustil Franc Lenarčič. Rodil se je 15. marca 1904 na Kremenici nad Cerknico. Bil je kmečki sin iz številne družine. Že v mladosti je okusil težave življenja. Kruh si je služil s trdim delom kot gozdni in kmečki delavec. V začetku leta 1942 je začel aktivno sodelovati s svojim delom v raznih odborih OF na terenu. Bil je član rajonskega odbora OF vse do odhoda v partizane. Oktobra 1944 je odšel v osmo brigado Franca Levstika, a kasneje je sodeloval v bor-bah 15. brigade, v kateri se je boril do konca vojne. Po osvoboditvi se je posvetil kmetijstvu. Tudi po vojni je aktivno sodeloval v raznih družbeno-političnih organizacijah. Cenili smo ga kot treznega in dobrega tovariša. Ohranili ga bomo v trajnem spominu.

Marjeta Markužič

Marjeta Markužič, ki je umrla nedavno 74-letna, je imela dom v Krtini pri Domžalah, blizu gozda. Tja so redno prihajali borci in bili deležni vsestranske podpore. Tudi prenočevali so večkrat in se zdravili. Mož Marjete in sin Ivan sta bila pri partizanih. Sin je padel v spopadu z Nemci. Ko je okupator zvedel, da Marjeta podpira partizane, jo je izgnal v taborišče. njen dom pa požgal. Mož se je srečno vrnil iz vojne. Obnovila sta skromni dom.

Jakob Mali

Za vedno nas je zapustil oče padlega partizana Jakob Mali iz Vira pri Domžalah. Bil je član invalidske organizacije in gasilec. Ves čas med vojno je vsestransko podpiral borce. — Bil je tudi priljubljen, kar je pokazal zelo pogreb. V sprevedu je bila tudi gasilska četa in invalidska organizacija je pokojnika počastila s svojim praporom.

Matija Bratina

Rodil se je leta 1901 na Predmeji v revni delavski družini. Kakor mnoge naše ljudi na Primorskem in Goriškem je tudi njega doletela usoda zatiranega naroda pod fašizmom. Trpel je med izgnanci, dokler se ni po kapitulaciji Italije uvrstil med naše borce na goriško fronti. Potem je bil v Kosovelovi brigadi do osvoboditve. Po osvoboditvi je vodil obnovo požgane in razdejane Predmeje. Potem je bil v službi pri cestni bazi. Zgledno je skrbel za številno družino — osem otrok — zmeraj delaven in požrtvovalen. Pokopali smo ga na Otlici.

UTRINKI IN ODMEVI

Predlagam obnovitev dveh pozabljenih bolnišnic

Po hudi in dolgotrajni bolezni je 27. 1. 1971 prenehalo biti plemenito srce partizanskega zdravnika, upravnika partizanske bolnišnice BK-1 (Bolnišnice Koper) dr. Miklavža Kozaka. Tiho se je poslovil, kot je vedno skromno in preprosto živel. Na njegovo izrecno željo so ga sorodniki pokopali le ob udeležbi članov družine in prijateljev. Osmrtnico so objavili šele po pogrebu, zato mu niso mogli njegovi številni partizanski ranjenci in tovariši, ki jim je v Istri in drugod lajšal bolečine in reševal življenja, izkazati niti poslednje zahvale. Tovariš Kozak je bil pogumen borec, iskren tovariš in zaslužen partizanski zdravnik, zato posvetimo pozornost njegovemu spominu in imenujmo beško bolnišnico po njem!

Marca 1970 sem ga obiskal kot vojnega tovariša v Inštitutu za mikrobiologijo medicinske fakultete v Ljubljani, da bi mi dal podatke o bolnišnici, ki jo je ustanovil in vodil in je bila pod vasjo Beko med Kozino in Trstom. Moji želji je rad ustregel in, čeprav je bil vedno duhovit, mi je ob slovesu trpko potožil, da sta nekdanji partizanski bolnišnici pod Beko in Zalesje, v Brkinih prav tako pozabljeni kot tamkajšnje vasi in ljudje, ki so vse, kar so premogli, žrtvovali za partizane. V preteklih letih sem se večkrat pogovarjal o teh bolnišnicah z mnogimi preživeli ranjenci, bolniškim osebjem in predstavniki občinskih organizacij ZZB NOV ter zbiral podatke o ranjencih, bolniškem osebju in terenskih delavcih, ki so na območju Brkinov in Malega Krasa v stalni nevarnosti za lastna življenja skrbeli za javke, oskrbo in prenose ranjencev. Prevladalo je mnenje, da so bile partizanske bolnišnice najvišji izraz humanosti v odnosih do trpečih in ranjenih borcev, zato so nam in bodo ostale tudi našim potomcem dragoceni spomeniki: ljudske požrtvovalnosti, poguma in iznajdljivosti v osvobodilnem boju.

Zato PREDLAGAM vsem bivšim borcem in aktivistom z območja Brkinov in Slovenske Istre, občinskim odborom ZZB — NOV Ilirske Bistrice, Izole, Kopra, Pirana, Poljske in Sežane, da od 30. obletnice vseljudskega upora proučijo možnost in organizirajo skupno akcijo za obnovo PARTIZANSKIH BOLNIŠNIC »BK—» »ZALESJE«

Da bi lažje spoznali in ovrednotili potrebo po obnovi in spomeniški zaščiti teh dragocenih spomenikov naše revolucije, bom zapisal o njih nekaj podatkov:

1. BK—1 (Bolnišnica Koper) so zgradili aktivisti, borci in domačini (na pobudo Miklavža Kozaka in Danila Petrinje) konec maja 1944 in je delovala do 5. septembra 1944. (Ze prej so imeli od dec. 1943 skrišališča za ranjence v Hrastovki in Trenki med Beko in Secerbom). Vodil jo je tedaj še študent medicine Miklavž Kozak, pomagali pa so mu Ivan Matko—Imko, dr. Josip Rapotec, dr. Adolf Kinkela, Mirko Ražem, bolničarka in drugi. Javka je bila pri Rudolfu Sancinu na Beki, ki je pomagal tudi bolnišnico graditi in bil njen intendant. V njej se je zdravilo od 35—50 ranjencev in bolnikov* (seznam ni ohranjen). Bila je komaj 100 metrov od železnice Kozina — Trst in manj kot 10 km od Trsta.

2. Bolnišnico »Zalesje« v Brkinih sta ustanovila okrožni komite za Brkine in štab Istrskega odreda sredi novembra 1943 blizu Spornharjeve hiše v Padežu. Od tam so jo 15. marca 1944 premestili v Smagorsko dolino — pod Ostrožno Brdo, kjer je delovala do 28/11—1944, nato pa po raznih skrivališčih do 17/1—1945. Prvi zdravnik, ki je v njej delal, je bil dr. Bernard Semerlj — Nadi, Tržačan. Od 20/1—1944 do konca jo je uspešno vodil dr. Mohamed Gadžijev — Mišo, Dagestanec, (sedaj živi v ZSSR — Mahačkala, Dagestanskaja 5). Njen kurir, intendant in skrbnik je bil Franc Malečkar—Paliska. V njej se je zdravilo skupno 207 ranjencev in bolnikov. Imela je v nekem smislu pravi »mednarodni« značaj, saj je dobilo v njej zdravniško pomoč poleg 180 partizanov in aktivistov jugo-

Dr. Miklavž Kozak

slovanskih narodnosti še 6 Italijanov iz notranjosti Italije, 10 Tržačanov in 11 državljani SZ.

Bolnišnica je sprejemala ranjence in bolnike naslednjih enot:

Istrskega odreda 102, Serčerjeve brigade 8, Prešernove brigade in 30. div. 12, Gortanove hrvaške brigade 19, V. bataljona VDV 24, komande istrskega vojnega področja 6 in aktivistov ter prebivalcev 36.** Delovala je zelo uspešno, saj je le 6 ranjencev ali manj kot 3 odstotke umrlo.

Za obe bolnišnici so vedeli vsi prebivalci okoliških vasi in skrbeli zanju, ju varovali pred sovražnikom, zbirali hrano, zdravila in nikoli ju ni nihče izdal.

Obnovo bi morali začeti čimprej, dokler so živi še mnogi udeleženci, ki bi povedali, kako sta bili bolnišnici urejeni in kakšna oprema je bila v njih. Prepričan sem, da bi bilo mogoče v nekaj letih z dobro organizirano akcijo zbrati dovolj sredstev. Bivši borci in ranjenci ter domačini pa bi tudi sami radi kaj pomagali.

* Podatki: ustne izjave dr. Miklavža Kozaka, Ljubljana, Rudolfa Sancina, Izola in Slavka Zupančiča, Materija.

** Podatki: Seznam ranjencev v IZDG v Ljubljani.

*AKS ZADNIK

PRAVNA POSVETOVALNICA

Kakšna pokojnina vam gre?

K. J. Vratišinec

VPRAŠANJE: V dopisu pišete, da ste bili upokojeni po 3. odstavku čl. 70 v zvezi s čl. 195 pokojninskega zakona. Zanima vas, koliko vam pripada glede na to, da imate 15 let in nekaj mesecev pokojninske dobe. V našem časniku z dne 14. I. ste brali pod naslovom Preberite tudi to, kako bo letos z borčevskimi pokojninami, vendar sestavka niste razumeli. Zato prosite za odgovor oziroma pojasnilo.

ODGOVOR: Tretji odstavek čl. 70 zakona o pokojninskem zavarovanju ureja izjemno upokožitev nekdanjih borcev iz pred 9. 9. 1943. Ta člen določa, kdaj je mogoča upokožitev borcev, čeprav ne izpolnjujejo pogojev, ki jih zakon določa za upokožitev. Seveda lahko omogoči tako izjemno upokožitev le posebna republiška komisija (katere delo ureja citirani čl. 195 istega zakona), če spozna, da je to potrebno glede na splošno zdravstveno stanje in delovne zmožnosti prosilca. Prav tako mora imeti najmanj 15 let pokojninske dobe. Vi ste bili torej upokojeni izjemno. Seveda vam za 15 let pokojninske dobe pripada kot borec od leta 1943 pokojnina v višini 56 odstotkov pokojninske osnove. Pokojninska osnova pa je poprečje vaših osebnih dohodkov zadnjih petih let pred upokožitvijo, s tem da se pri izračunu pokojnine upošteva dodatek za borce. Ker ni jasno, kakšne osebne dohodke ste imeli, vam o višini pokojnine ne moremo dati pojasnila. Sicer ste dobili odločbo. Gre pa za to, koliko bo znašala vaša pokojnina v letu 1971. Prav o tem pa ste brali poja-

Zakaj so upokojenci iz armade pozabljeni?

Pred leti sem šel v pokoj. Pri odhodu so mi rekli, da me v civilu že čaka služba.

S to lepo obljubo sem bil zadovoljen, da grem v pokoj, saj mi je bilo že dosti uniforme, ki sem jo nosil 32 let. Veselo sem prestopil prag vojašnice, prepričan, da grem v civilno službo.

Toda na žalost se obljube niso izpolnile. Ni me čakala služba, pa tudi moji koraki pri iskanju možnosti zaposlitve so bili zaman.

Takoj mi je bilo jasno, da so me odpustili iz armade s praznimi obljubami. Potolažil pa sem se s tem, da nisem tega doživel le jaz, ampak nas je bilo več tako razočaranih.

Od upokožitve so že minila leta. Do danes se me ni nihče spomnil. Edino pri testiranju ali na kakem strokovnem predavanju se nas še spomnijo.

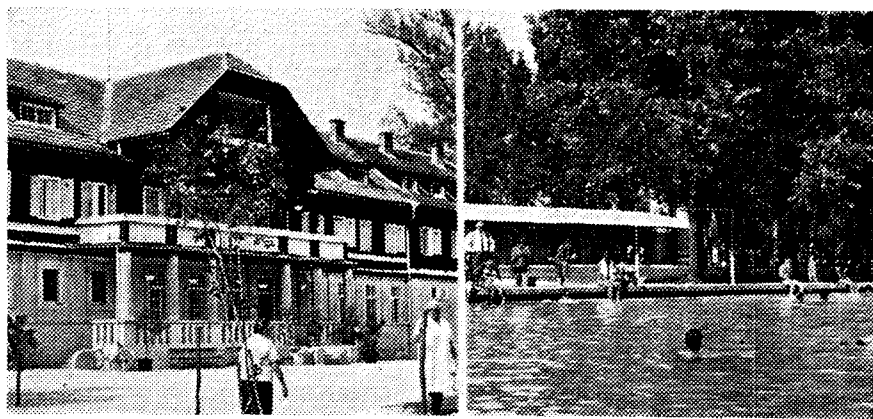
S čim smo se mi upokojenci toliko zamerili družbi — armadi, da se nas nihče več ne spominja? Razveseljivo bi bilo, če bi se nas spomnili vsaj ob tem ali onem državnem prazniku.

Ali ni lepo in pohvalno, kar delajo mnoga podjetja. Vsako leto ob državnem, republiškem ali pa občinskem prazniku povabijo vse svoje upokojence, jih obdarijo s kuvertami, odpeljejo na izlet v kak znamenit kraj in jim priredijo malo zabave ali rajanja. Sekretar ali pa direktor jim spregovori nekaj besed v zahvalo za njihovo delo v podjetju. Upokojenci železnic, trolebusov, avtobusov itd. imajo popust pri vožnji. A kakšen popust imamo mi iz armade? Povsod gledajo, da se nas rešijo kot da smo naredili današnjici kako veliko zlo.

Po več letih iskanja in čakanja na službo se mi je pred dobrim letom po naključju posrečilo, da sem dobil prazno mesto, ki ga tukaj ne bom omenjal. Saj nas je KAREL LESKOVEC v TV 15 številka 48—49 v letu 1970 lepo opisal in tudi opisal funkcije upokojencev iz armade.

Vse to vidijo, slišijo in berejo mladinci (fantje) in zato se ne želijo vpisati v vojno akademijo. Vsak si želi le civilno službo, ali pa gre na delo v tujino.

MATIJA PEZDIRC

ČATEŠKE TOPLICE

SLOVENIJA — JUGOSLAVIJA

Čateške Toplice z zdravilnim vrelcem temperature 57,2 stopinje Celzija spadajo med najmodernejšie rehabilitacijske centre v Jugoslaviji. Indikacije: reumatske, traumatološke, ortopedske in nevrološke poškodbe lokomotorne in podpornega aparata. Kontraindikacije: infekcijske bolezni, akutna vnetja, tuberkuloza, visoka hipertenzija, dekompenzirano srce in graviditeta. Čateške Toplice ležijo ob mednarodni avtomobilski cesti Ljubljana—Zagreb, s priključkom na Čatežu (1,5 km).

Informacije: telefon 068-72-010 — telegram: Čateške Toplice.

Invalidi! Ko prejmete napotnico za zdravljenje, zahtevajte od Vašega zdravnika, da Vas pošlje v Čateške Toplice, kjer si boste zanesljivo popravili zdravje in na splošno opomogli.

snilo v našem časniku pod naslovom: Preberite tudi to. Tam piše, da bo v letu 1971 osnova pokojnine za borce znašala 1270 din, tako da bo polna, (85-odstotna) borčevska pokojnina znašala najmanj 1079,50 din. Pri vas, ki nimate polne, 85-odstotne pokojnine, bo pokojnina seveda ustrezno nižja, računajoč od navedenega zneska dodatka za borce. Upamo torej, da vam je zadeva zdaj bolj jasna.

Izguba pokojnine zaradi fanta

S. F. Medvode

VPRAŠANJE: Hčerki svojega pokojnega brata rojeni junija 1956, ste bili postavljene za skrbnika. Dekle je pridna, ima pa prijatelja, ki prihaja vsako nedeljo na obisk. Ko je bila nečakinja bolna, jo je štiri dni zapored peljal tudi k zdravniku. Potem pa so dekle klicali na zagovor k socialni delavki in ji zagrozili, da mora takoj pustiti fanta, ker ji bodo sicer vzeli pokojnino. Vam se to zdi nemogoče, sicer pa menite, da ni nič nemoralnega, če ima petnajstletnica prijatelja. Boljši je en dober prijatelj kot deset slabih prijateljev.

ODGOVOR: Pojasnilo s pravnega stališča je preprosto: zaradi tega otroku pokojnine ne morejo vzeti, najmanj pa socialno varstvo. Na drugi strani pa ima dekle komaj dobrih štirinajst let, je torej še otrok, in je najbrž kaka trajnejša povezava s fantom (starejšim?) še preuranjena.

Ukinitve otroškega dodatka

A. T. Lesce

VPRAŠANJE: Vaš sin se je po končani osnovni šoli vpisal na srednjo ekonomsko šolo. Zaradi vožnje v 25 km oddaljeno

šolo in zaradi bolehnosti šole ni mogel uspešno opravljati. Vzeli ste ga iz šole in vpisali na dopisno ekonomsko šolo, na kateri je uspešno opravil že dva izpita, saj se uči doma. Vzeli pa so vam otroške doklade in zdravstveno zavarovanje. Ali je to pravilno.

ODGOVOR: Mnenja smo, da je bil postopek pravilen, ker se vaš sin ne šola več redno, star pa je najbrž nad 15 let.

Prizadevnost zaradi invalidnosti

B. L. Rečica

VPRAŠANJE: Na delovnem mestu so vam zaradi težkih delovnih pogojev začele pešati oči in invalidska komisija vam je priznala invalidnost III. kategorije. Predstavili so vas na drugo delovno mesto, obljubili pa so vam razliko v plači, ki naj bi jo plačeval zavod za socialno zavarovanje. Dobili pa niste še ničesar. Vprašujete tudi zaradi dopusta. Ali vam bo pripadal daljši dopust, kot vsem kvalificiranim delavcem, ali krajši, ker zdaj delate na mestu nekvificiranega delavca?

ODGOVOR: Verjetno imate v mislih navedeno zaradi manjšega osebnega dohodka na drugem delovnem mestu, ki je posebna pravica po zakonu o invalidskem zavarovanju. Ne moremo svetovati drugega kot, da se obrnete na zavod za socialno zavarovanje in ugotovite, kje je ovira za izplačilo. Morda zavod nima podatkov o višini vašega osebnega dohodka na prejšnjem in sedanjem delovnem mestu? Glede dopusta menimo, da vam gre daljši dopust, saj ste pri delu postali invalid. Sicer pa odločajo o tem samoupravni organi podjetja, na katere se boste morali obrniti, če vam dopust ne bo priznan v redu.

PRISPEVKI ZA ŠOLO - SPOMENIK NOB

Makuc Angela, Spodnja Idrija 500 din; Ošnjak Joško, Ljubljana 100 din; Zvezdarska Jesenice 5.000 din; Flajs Cvetka, Soča pri Bocu 50 din; PTT Novo mesto 500 din; Kmetijski kombinat Zasavje-Sevnica 300 din, COM-METAL, Trst — Italija 125.000 Lir.

Odbor za izgradnjo osnovne šole — spomenika NOB v Cerknem prosi darovalce, da svoje prispevke nakazujejo na tekoči račun 5202-602-66 Sklad za izgradnjo osnovne šole v Cerknem.

IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

Spominu moje matere

Štiriindvajseti november 1956. Gori nad vasjo blizu znanega Vražjega vrtca sta z mojem pripravljala drva. O, mati moja, tisti dan je bil poslednji v tvojem življenju. Zdravnik je zapisal: Helena Janež iz Babnega polja na Notranjskem je umrla — zadeta od možganske kapi.

Kadar pridem v rodni kraj, vedno obiščem tvoj zadnji tih dom. Tišina vlada na pokopališču pri cerkvi sv. Nikolaja. Veliko je tu pokopanih. Veliko število borcev in talcev. Če bi mogli razkleniti gomile in se postaviti v vrsto, bi jih bilo za cel bataljon.

Ti moja nepozabna mati! Res te pokriva zemlje odeja, toda meni se zdi, da le nisi mrtva. Glej, odkar so te ponesli, si se tako globoko ukoreninila v moje srce, v moje bitje in žitje, da si postala del mene samega. In tu v srcu te bom nosil do konca svojih dni.

Komaj devetnajst pomladi ti je bilo, ko si se seznanila in poročila z mojim očetom. Cesarstvo kraljevi notar Jakob Kogej v Ložu na Kranjskem je dne 17. septembra 1908 pisal ženitovanjsko pismo. Tvoj oče Janez Muha, četrtemljak z Velikega vrha št. 10, na Bloški planoti, te je tistega dne izpustil iz očetovske oblasti, kot je napisano v pismu in ti namenil petsto kron dote. In s podpisom se je obvezal, da bo določeni znesek plačal v štirih »jednakih« letnih obrokih brez obresti.

»Pa kaj bi z doto,« je tedaj porekel nevesti ženin Ludovik Janež. »Tvoj oče bi le z največjo težavo spravil skup ta denar, zato izplačila dote tudi ne bom nikdar zahteval.« In pri tem je tudi ostalo. Ni minilo dolgo, ko se je mož vkrčal na parnik v nemški luki in otožno strmel v neskončno gladino oceana. Šel je v Ameriko in mlada žena Helena, ki je nosila pod srcem otroka, je nestrpno pričakovala prvega pisma. Minevala so leta. O mati, hudo mi je pri srcu, ko se spominjam na tiste čase, ko si zbolela in za nekaj mesecev obležala. V šoli smo praznovali materinski dan. Učiteljica Gabrijela Gromova, srčno dobra ženska, je med drugim povedala: »Kaj je mati, ve šele tisti, ki je več nima. Beseda Mati je najsvetejša beseda, ki jo izgovarja človek!«

Vojna! Rodni kraj je poln laških vojakov. Iz hiš diši po olju in briljantini. Vstaja zaslužnjenega ljudstva in partija mi je zaupala organizacijo upora v domači vasi. Joj, mati! Kot bakla gori naša domačija, moj rodni dom, in vsa vas je v enem samem morju plamenov. V Jermendolu leži devet pre-

šetanih in nepokopanih ljudi. Nedaleč od Vražjega vrtca omahne v smrt 40 talcev. In kamioni vozijo proti Reki in od tam na otok Rab. Najmračnejše ure, odkar stoji vasica pod Vražjim vrtcem.

Oj, ti mati mučenica! Tebe in druge partizanske svojce kličejo na poveljstvo sovražne garnizije v Prezidu. Grozijo vam s smrtjo, če se sinovi ne vrnejo iz gozdov. Potlej vas postavijo pred cevi mitraljezov. Kaj bo? Vojak pritisne na sprožilec in svinčenke se prek vaših glav zarijejo v steno. Golgota je tu! Ponoči pa okrog požganih domov odmevajo koraki partizanskih patrolj. Prav nič se ne obotavljaš vstati in oditi na njivo. Tam izgrebeš nezreli krompir in ga skuhaš, da bi si potešili lakoto. Na župni urad v Babnem polju pa prihajajo sporočila o smrti Babnopoljcev na Rabu. Konec 1942 te obišče župnik Anton Črnugelj, naš zvesti sodelavec. Težko mu je in ne ve, kako bi začel. »Logarčkov, hudo mi je, toda obvestiti vas moram, da je vaš sin Slavko umrl na Rabu.« Ta dobri, komaj osemnajstletni mladenič, ne bo nikdar več videl svoje matere, očeta, bratov in sestra. Jesenski dnevi 1943. Nemška ofenziva je v polnem razmahu. Mati, gorja še ni konec! Z zadnjimi močmi se je privlekel tvoj ranjeni sin Milan. Bil je borec Notranjskega odreda in ob napadu na sovražno postojanko Rakek ga je zadelo v nogo. In sedaj si je do smrti utrujen in izčrpan poiskal zatočišče v neki kraški votlini na severni strani vasi. Kdo drug naj bi mu učinkoviteje pomagal kakor lastna mati? S kanglico v roki in grabljami si se kar mimo nemških straž napotila k sinu. Da, mati je zmožna tvegati vse, tvegati in postaviti svoje življenje na kocko, kadar je v nevarnosti njen sinko.

Z največjo ljubeznijo si potlej negovala sina, dokler se ni toliko pozdravil, da so ga ponovno uvrstili v njegovo enoto.

Vem, mati, da ti je bila tista njiva na južni strani vasi tik ob gozdu, vedno zelo pri srcu. Bila je nekako v zatišju in ji ni bilo škodovala mrzla snežniška burja. Zato je tudi pridelek na tej njivi, farovski imenovani, bil najboljši. Večkrat se ustavim ob njej. Živi so spomini, mati, in verjemi mi, da sem ponesen nate. V duhu vidim kupe gnoj, ki si ga v tisti ofenzivi zvozila na njivo. Z gnojem vred pa si vozila tudi vreče s krompirjem in številne hlebe kruha. Krompir je bil domač, kruh pa nemški. Oboje nam je v tistih težkih dneh zelo prav prišlo.

Petindvajseti februar 1944. Letalski napad na Babno polje. Sedem hiš in gospodarskih poslopij je porušenih in močno poškodovanih. Tvoj najmlajši sinko Ivan obiskuje partizansko šolo v vasi. Deca si je poiskala zavetje pod zvonikom farne cerkve. Sinko je ranjen v roko in ves oblit s krvjo se zateče h tebi. Mati ga bo negovala in ga tešila. Pravijo, da je trinajst nesrečna številka. In trinajstega marca pred 25 leti je ob nenadnem domobranskem napadu triindvajset mrtvih borcev, med njimi tri ženske.

Uboga mati moja. Kadar zavijem tja k tebi na pokopališče, se mi dozdeva, kot da te vidim, ko za pokopališčnim zidom umivaš iznakaženo truplo tvoje

nečakinje Anice. Tistega usodnega dne si ji svetovala, naj ostane v kleti. Pokrila jo boš z vsem mogočim, samo da je ne bi našli, če bi delali preiskavo. A kot srna je odšla tja proti gozdu. Nikdar ga ni dosegla. Malo pred cerkvijo se je hudo ranjena zgrudila. Bila je že visoko noseča in v njeni skrivnostni zibelci je ležal nerojen otrok. — Neki sadist v domobranski uniformi jo je do-

hitel. V njegovih rokah se je zabliskalo jeklo in ji pripravilo trebuh in Anica in njen otrok nista nikoli uzrla svobode...

Nikoli nisi pozabila na tisti grozoviti enajsti april 1945. V Babno polje je prihrumela umikajoča se četniška tolpa. Prav vse, kar ste še imeli doma, ste morali znositi ven. In neki bradat četnik je vse to polil z bencinom in zažgal. Vzeli so vam zadnje živinče iz hleva. Ubogega očeta pa so topli kot črno živino, s puškinim kopitom so mu izbili vse zobe; le za las je manjkalo, da ga niso ustrelili.

Predraga mati! Veš, da sem bil v hudi zmoti, ko sem trdil, da si bila revna. Ne, mati, ti še zdaleč nisi bila revna, marveč zelo bogata. Ne zato, ker si moja mati, gola resnica je, da si bila ženska z visoko srčno kulturo in zelo cenjena med vaščani in okoličani. Če si le mogla, si sočloveku pomagala v težavah. Z očetom sta skoraj pol stoletja živela v pravi ljubezni in družno delila dobro in zlo. Res sta se vse svoje živne dni spoprijemala z gmotnimi nadlogami, toda duhovno sta v resnici bila zelo bogata, pa se tega morda niti prav zavedala nista. Da bi komu prizadejala krivico? Kaj še! Tega moja mati in oče nista poznala, saj sta sama doživela mnogo krivic in okusila, da to boli in peče. Ko dandanašnji vidim, da ponekod materialno bogastvo spremlja velika duhovna revščina, se vedno spomnim nate, mati. Gmotna blaginja, gmotno bogastvo je samo ena stran medalje.

Sedem otrok si povila, od ust si si pritrgovala, samo da bi ne bili lačni. Vzgajala si jih v domovinski ljubezni in socialni pravičnosti. Res, gmotno pomanjkanje je bilo, a svoje srčno bogastvo si razdajala ne samo otrokom — tudi drugim. In zato je spomin nate še vedno živ in ne more zbledeti. Ob desetletnici OF si dobila moralno priznanje — Red zasluge za narod. Tudi očetu so pripeli odlikovanje.

Odšla si, mati, kot je odšlo že na stotine in stotine partizanskih mater, ki so v naših najtežjih časih kot hrast v viharju kljubovale osvajačcu. In tega nikdar ne sme pozabiti zlati mladi rod, ki postopoma zamenjuje starejšo generacijo.

JOŽE JANEŽ

Nepozabne partizanske matere ni več

Dne 24. januarja se je na samotni kmetiji »pri malnih«, v grapi ob Idriji pod vasjo Pušno, ustavilo plemenito srce Alojzije Hvalice. O tej partizanski materi, ki so jo poznali nešteti partizani, smo pisali 28. januarja; decembra jo je obiskala skupina bivših aktivistov zahodnoprimskega okrožja. Zadnjič smo jo videli in ji stisnili roko na bolniški postelji.

Doživela je 93 let. Rodila se je v Slovenski Benečiji. Kot dekle se je poročila na samotno kmetijo ob Idriji. Imela je šest otrok. Med prvo svetovno vojno se je morala umakniti v pregnanstvo v Italijo. Ko je izgubila moža, je s pridnimi otroci vodila kmetijo. Med vojno je vsa družina sodelovala v NOV. Na njenem domu je bilo dan za dnem kar vse živo od partizanov, ker je bila tam kurirska postaja, dalje je delovalo več odsekov zahodnoprimskega okrožja in mimo-so nosili ranjence v partizansko bolnišnico. Med hudimi boji 30. divizije je dom Alojzije sprejel pod streho kar trinajst hujše ranjenih borcev.

Pogreb je bil skorajda podoben brigadi na pohodu, kakor se je tam med NOV pomikala kdaj pozimi. Krsto na

saneh sta vlekla konja po strmi stezi čez senožeti in skozi gozd na pokopališče v Srednjem. Številni venci so pričali, da niso pozabili partizanske matere mnogi, ki so bili deležni njene dobrote. Ob grobu sta v slovo nepozabni materi govorila zastopnica ZB iz Srednjega in bivši aktivist zahodnoprimskega okrožja Ivan Kurinčič-Hajduk.

I. K.

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Pokrajina je podobna Primorski. Golo grmovje kaže, da je nastala v zimskem času, uniforme pa, da izvira iz zadnjega razdobja vojne. Podrobnejša pojasnila pričakujemo od vas, dragi bralci. — K fotografiji, objavljeni v 5. številki našega časnika, nam je Zveza vojnih invalidov NOV iz Trsta poslala tole pojasnilo: »V Trstu, v ulici Massimo D'Azeglio, številka 13, kjer je imel okupator garažo in skladišče bencina, so bili 28. marca 1945 obešeni štirje borci NOV. Kako so jih ujeli? Po skrbno pripravljenem načrtu je imela diverzantska skupina 9. korpusa nalogo, da imenovano garažo uniči. Načrt je uspel. Eksplozija je garažo popolnoma uničila. Pri umiku so partizani padli v fašistično zasedo in enega izmed borcev ujeli. Drugi so pobegnili, a so jih pozneje ulovili. Po kratki sodbi so vse štiri obsodili na smrt z obešenjem na pročelju uničene garaže. To so bili: Sergio Čebren, Giorgio de Rosa, Livio Stocchi-Štok in Remigio Visini-Višnjevec, vsi iz Trsta.«

CENJENIM BRALCAM IN BRALCEM PRIPOROČAMO

ZBORNIK SLOVENKE V NARODNO-OSVOBODILNEM BOJU

Pretresljiva in mogočna zbirka dokumentov in zapisov o sodelovanju slovenskih žena in deklet v vseljudski osvobodilni vojni od leta 1941—45.

Zbornik obsega tri knjige: prva obravnava najpomembnejša dogajanja med NOB, v katerih so Slovenke sodelovale do kapitulacije Italije, druga in tretja pa dogodke od kapitulacije Italije do osvoboditve.

V zborniku je prikazana množičnost in pestrost nadvse požrtvovalnega dela slovenske žene iz najpomembnejše in največjačnejše zgodovinske dobe našega naroda.

Ob branju tega gradiva boste lahko vnovič spoznali, kako veličasten je bil boj malega slovenskega naroda za njegov obstoj in kako velik je bil delež, ki ga je v tem boju prispevala naša žena ne glede na to, ali je živela v mestu ali na deželi in kakšno delo in poklic je opravljala.

Zbornik (tri knjige) je vezan v celoplatno, cena din 330.00

Možnost obročnega plačevanja.

Zbornik naročajte pri zavodu BOREC, knjigotrški odd., Ljubljana, Beethovnova 10, na voljo pa je tudi v vseh knjigarnah.

KULTURNI OBZORNIK

POMEMBNO ZGODOVINSKO-DOKUMENTARNO KNJIŽNO DELO

Slovenke v narodnoosvobodilnem boju

Borke gorenjskega odreda junija 1943 na Jelovici: Francka Brce, Francka Rozman in Mara Brce.

Zavod Borec v Ljubljani je te dni izdal v nekem smislu morda svojo najpomembnejšo edicijo v tem letu. Gre namreč za obsežno, kakih 2400 strani velikega formata obsegajočo monografijo o »Slovenkah v narodnoosvobodilnem boju«.

PARTIZANSKA LJUDSKA PESEM

TRIGLAV

Pozdravljam te gora glavari!
V dnevi ko trgamo okove,
prišel sem k tebi na oltar
razpeti prapor misli nove.
Še vedno mračno zreš na ceste,
ki tlači s tanki jih tujčin,
a čas prihaja, ki nezveste
obsodil bo in vsak zločin.
Nedolžnih kri se še pretaka
in strto mnogo je srce,
a divja borba, neenaka
v dolino že iz hribov gre.

Blaž Ostrovrhar

dilnem boju», kot je naslov treh knjig te monografije.

Urednice zbornika Stana Gerk, Ivka Križnar in Stefanija Ravnikar-Podbevšek, ki so za to svoje delo tudi upravičeno prejele Kajuhovo nagrado, so opravile skupaj s svojimi številnimi sodelavkami, nedvomno pomembno zgodovinsko-dokumentarno dejanje. Žal ni na tem mestu prostora, da bi navedli vsaj imena številnih sodelavk, ki so požrtvovalno, zagnano in vestno opravile svoje delo, bodisi da so zapisovale spomine posameznih žensk, aktivistk in bork, bodisi da so odbirale zgodovinsko gradivo, brskale po arhivih in opravljale tisto na zunaj nevidno, a zato nič manj pomembno delo.

Zamisel o takšnem zborniku se je rodila že leta 1957, ko je pričel zgodovinski oddelek Centralnega komiteja ZKS sistematično zbirati gradivo o delu slovenskih žena v NOB. Tako imamo torej danes, po trinajstletnem sistematičnem zbiranju in urejanju gradiva pri nas, zares impozanten zbornik v dveh delih (treh knjigah), ki nazorno, zvesto in pregledno ter obsežno priča o zares pomembnem in nepozabnem delu naših žena med NOB.

Namen uredniškega odbora in vseh sodelavk je bil prikazati množičnost in pestrost dela slovenskih žena na vseh področjih narodnoosvobodilnega boja, nikakor pa ne samo v posebni ženski organizaciji Slovenski protifašistični ženski zvezi. Z zbornikom so naše ženske hotele povedati, kaj vse so žene delale, kako so delale, kakšne ovire so morale premagovati, kakšnim hudim preizkušnjam so bile izpostavljene, kako so jih prenesle in kako so ob vsem tem osebno rasle. To se je v popolni meri tudi posrečilo, saj so si sestavljale zbornika prizadevale tako tudi podati resnično podobo vsega tega življenja in dela s svetlimi in temnimi stranmi.

Urednice so ravnale tudi pravilno, ko niso iz obsežnega gradiva, zlasti spominskega, ko so odbirale prispevke za objavo, segale samo po izjavah najbolj zaslužnih žena in tistih, ki so dosegle najvišje položaje, ampak po tistih izjavah in spominih, ki so, po njihovi presoji, najbolj doživeto in živo prikazale delo, življenje in trpljenje slovenske žene v narodnoosvobodilnem boju in ljudski revoluciji. Pri odbiranju gradiva je urednice tudi vodilo pravilno načelo, da so ohranile pravo sorazmerje med različnimi pokrajinami.

Gradivo, objavljeno v tem zborniku, je raznovrstno: obsega arhivske dokumente, članke iz medvojne ženskega in drugega ilegalnega tiska, med

vojno nastale fotografije in povojne izjave.

Zbornik je izšel v dveh knjigah: prva obsega čas od politične vzgoje in aktivizacije žena pred vojno do kapitulacije Italije, druga knjiga pa obdobje do osvoboditve, oziroma na Primorskem in Koroškem še boj za pravične meje. Zaradi obsežnosti gradiva pa so morale urednice drugo knjigo razdeliti še na dva dela, tako da celotna monografija »Slovenke v narodnoosvobodilnem boju« obsega tri zajetne knjige.

Zanimivo je tudi načelo, ki je vodilo uredništvo pri razvrstitvi gradiva. Uredništvo se je ravnalo po dveh načelih: po tematskem in kronološkem načelu. Sicer pa je upoštevalo predvsem prvo načelo, kolikor pa je bilo mogoče, je upoštevalo tudi drugo načelo. Glede razvrstitve gradiva znotraj posameznih poglavij pa se je uredništvo ravnalo po načelu: najprej navodila, potem dokumenti, ki govore o uresničevanju teh navodil, dalje, najprej dokumenti centralnih, potem pokrajinskih in končno okrožnih in okrajnih forumov.

Pri objavljenem spominskem gradivu je treba upoštevati, da izvira od žena vseh plasti, poklicev in izobrazbene ravni ter zato, razumljivo, po obliki ni enakovredno. Vendar pa so se urednice pri spominih zadovoljile s tem, da so jih kronološko uredile, opremile z datumi, legalnimi imeni in opombami ter včasih preverile tudi zanesljivost kakšnih navedb. Pravilno pa je, da so pustile osebni način pripovedovanja, oziroma pisanja in krajevno barvitost izražanja. Kajti treba je bilo upoštevati, da so spomine podpisale žene, ki so jih pripovedovale ali pa same zapisale.

Če torej samo panoramsko in bežno pregledamo to delo, za strokovno kritiko so za to predvsem poklicani naši zgodovinarji, ne moremo mimo dejstva, da predstavlja zbornik »Slovenke v narodnoosvobodilnem boju« zares izreden podvig, saj nam še pravočasno ohranja izredno zgodovinsko, dokumentarno in memoarsko podobo naših žena v NOB. Če smo bili doslej vajeni spoznavati zgodovino NOB le skozi boje, zmage in poraze naših partizanskih enot, potem bomo skozi ta zbornik spoznali še drugo, manj znano in tudi bolj prikrto, zato pa nič manj pomembno in junaško plat našega boja: spoznali bomo izredno dragocen in velik delež, ki so ga k borbi prispevale naše ženske, delež, brez katerega bi bila naša borba nepopolna in tudi ne tako uspešna, kot je v resnici bila. Zato je popolnoma prav, da smo dobili to pomembno delo, ki ni samo spomenik junaštvu, kljubovanju in požrtvovalnosti naših žena v najhujših trenutkih naše nedavne zgodovine, temveč tudi izredno dokumentarno, zgodovinsko zanimivo in osebno obarvano pričevanje, ki kaže na vso, večkrat žal morda premalo upoštevanja vredno zgodovinsko dejstvo: delež in prispevek naših žena k zmagi našega boja in revolucije.

Še bi lahko pisali o tem izrednem podvigu naših žensk, ki so tudi z izdajo tega zbornika dokazale, da znajo in da se tudi zavedajo vsega tistega, kar se skriva pod navidez dokaj preprostim in nič kaj pretresljivim naslovom »Slovenke v narodnoosvobodilnem boju.«

DUSAN ŽELJEZNOV

Bolničarka spremlja ranjenca na letališče v Babnem polju, julija 1944.

(Foto: Božidar Jakac)

ZANIMIVOSTI

Kritika »Klasja«

Republiški poslanec Rado Pušenjak se je kot delegat udeležil občinskega zbora ZZB NOV v Mariboru ter ob tej priložnosti naperil ostre besede na rovaš slovenskega filma »Rdeče klasje«. Dejal je, da umetnost, ki ne prikazuje preteklosti v realni luči, ni umetnost in jo zato kot član borčevske organizacije odklanja! Za film »Rdeče klasje« je po njegovem mnenju značilno, da na neustrezen način prikazuje povojne odkupe kot sredstvo za gnajavljenje kmečkih ljudi. Ničesar pa film ne pove o namenu odkupov in o stanju v mestih, ki so bila takrat po vojni brez hrane. Film dalje prikazuje v skrajno nemoralni luči kmečko ženo in hčer ter na nemogoč način borca, ki so nosili v tem času največje breme in odgovornost.

Zal filma »Rdeče klasje« večina borcev oziroma ljubiteljev filma še ni videla, saj ga predvajajo samo v Mariboru in od sobote dalje v Kranju. Torej je še prezgodaj, da bi o tem zapisali sklepno mnenje. — Ta najnovejši slovenski film, ki je imel v Mariboru rekorden obisk gledalcev, je po motivih romana Ivana Potrča »Na kmetih« posnel beograjski režiser Živojin Pavlović.

Prva dama 1970

Po statistikah evropskih dnevnih časnikov je indijska predsednica Indira Gandhi proglašena za prvo damo leta 1970. Ta izjemna žena je že od leta 1966 na krmilu svoje dežele. Vsi, ki so glasovali zanjo, so poudarjali hrabrost te žene, ki ji uspeva, da staro in zaostalo Indijo počasi spreminja v moderno državo in da svoje ljudstvo vodi po trdi poti neodvisnosti in neuvrščenosti.

Neretva dolguje 50 milijonov novih din

Sedem mesecev po roku za vrnitev večjega dela sredstev, vloženih v največji jugoslovanski filmski spektakel »Bitka na Neretvi«, kreditorji pa niso dobili niti enega dinarja. Banke, sedeminpetdeset gospodarskih organizacij in drugih institucij, ki so vložile denar v snemanje »Bitke na Neretvi«, zahtevajo okoli petdeset milijonov novih dinarjev.

Gledališče in revolucija

Časnik za gledališko kulturo in scensko umetnost »Gledališče« iz Tuzle namerava v počastitev jubilejnega leta naše revolucije organizirati znanstveni simpozij na temo »Gledališče in revolucija«. Poleg glavnih teme bodo prisotni razpravljali še o temah »Gledališče v naši revoluciji in odraz revolucionarnih tokov na povojno gledališko življenje« ter »Revolucija v dramski književnosti jugoslovanskih narodov in vpliv te književnosti na razvoj gledališča.« Predvidevajo, da bo imenovani simpozij v drugi polovici junija v Jajcu.

Spomini Karla Steinerja

Beograjski časnik NIN je začel pod naslovom »Sedem tisoč dni v Sibiriji« objavljati spomine, ki jih je Jugoslovian Karl Steiner napisal po vrnitvi v domovino. Karl Steiner, rojen v Zagrebu, je postal član KPJ že leta 1919 — takrat je imel sedemnajst let — in je tako eden najstarejših živih članov partije v Jugoslaviji. Leta 1932 ga je jugoslovanska partija poslala v Moskvo, kjer so ga imenovali za direktorja založniškega podjetja Kominterne. Novembra 1936 so ga obtožili, da je član protirevolucionarne organizacije, in poslali v sibirski taborišča, kjer je prebil polnih dvajset let. Ko so ga zaprli, je Steiner rekel: »Niti najmanjše zveze nimam z vsem tem — povsem nedolžen sem!« Oficir sovjetske varnostne službe pa mu je odgovoril: »Na ta način ne bomo nikamor prišli — morate vse priznati!«

Grčija kupuje orožje

Grško vojsko so vse doslej opremljali z orožjem, ki so ga dobili kot pomoč s strani ZDA in drugih članic NATO, toda v zadnjih mesecih v grških uradnih krogih čedalje bolj poudarjajo potrebo tudi po lastni vojni industriji. Predsednik grške vlade general Papadopoulos je pred kratkim izjavil, da je Grčija sicer tudi v tujini naročila lahko oborožitev, tanke, vojne ladje in letala, hkrati pa je dejal, da pripravljajo načrt za izgradnjo lastne vojne industrije, predvsem tovarne za strelivo ter delavnice za popravila tankov in letal. Poleg tega bo Grčija usposobila nekatere svoje ladjedelnice oziroma zgradila nove tudi za gradnjo vojnih ladij.

Grški tisk je objavil podatke, po katerih naj bi Grčija kupila v Franciji štiri raketne bojne čolne in večje število tankov, v Zahodni Nemčiji štiri podmornice in letala, v Italiji pa helikopterje, torpedne čolne in razno drugo vojaško opremo. V ZDA, ki sicer daje Grčiji v obliki brezplačnih pošilk lahke in težke oborožitve precejšnjo vojaško pomoč, na so Grki pred kratkim kupili 2500 tonski rušilec, za katerega so plačali le 230.000 dolarjev.

Petdeset sovjetskih ladij v Sredozemlju

Posebno letalsko poveljstvo NATO za nadzorovanje Sredozemlja, ki ima svoj sedež v Neaplju, je sporočilo, da sovjetsko vojno ladje, ki se zadržuje v Sredozemlju, sestavlja skupno 40 površinskih vojnih ladij in 1-12 podmornic. Potemtakem je število sovjetskih ladij ostalo isto kot v mesecu januarju.

Neuspešna pogajanja o razorožitvi

Med dolgotrajnimi ameriško-sovjetskimi pogajanjmi v zvezi z omejevanjem strateškega orožja so Američani, kot poroča radio London, predlagali tudi prepoved oziroma omejitev najstrašnejšega orožja v obliki izstrelka SS-9, katerega bojna glava je tisočkrat močnejša od atomske bombe, ki je leta 1945 eksplodirala nad Hirošimo.

Rusi na ameriške predloge še niso odgovorili. Z odgovorom pa menda zavlačujejo zato, ker sedanji mednarodni zapleti neposredno vplivajo tudi na potek teh razgovorov. To se nanaša predvsem na Indokino, pa tudi na Bližnji vzhod in nemško vprašanje, kjer Sovjeti ne žele pustiti svojega zvestega zaveznika Valterja Ulbrichta na cedilu. Še najbolj pa kvarijo sovjetsko-ameriške odnose, kot trdi radio London, posledice leningrajskega sodnega procesa proti Židom, ki so ugrabili sovjetsko letalo, napad z bombami na kulturni center sovjetske ambasade v Washingtonu in zastraševanje ameriških diplomatov v Moskvi.

Francosko vojno ladje

Francija je 1. januarja 1971 imela 375.000 ton vojnega ladjevja, piše v informativnem biltenu francoske mornarice. Od tega imajo velike vojne ladje, letalonosilke, no-silke helikopterjev, križarke in raketne fregate 95.000, eskortne ladje 89.000, podmornice 18.000, patrolne ladje 31.000 ton, vse drugo pa se nanaša na pomožne ladje in patrolne čolne. V gradnji je skupno 59.000 ton vojnega ladjevja.

ZDA brez poklicne armade

Ameriški obrambni minister Laird je pred kratkim izjavil, da bo Nixonov načrt o vzpostavitvi armade, ki bo sestavljena iz prostovoljcev, uresničen bržkone že v dveh letih. Rekel pa je, da je načrt izvedljiv le v primeru, če bodo zvišali plače vojaških oseb za 50 %. Toda Nixon je naletel tudi na močan odpor. Nasprotniki njegovega načrta zatrjujejo, da bo »prostovoljska« armada sestavljena iz kriminalcev in ljudi, od katerih ni mogoče pričakovati prav nič dobrega.

Krajši vojaški rok v Zahodni Nemčiji

Neka komisija zahodnonemške vlade je predlagala, naj bi vojaško službo skrajšali za dva meseca. Sedaj traja poldrugo leto. Namen predloga je v tem, da bi vojakji vseh zvrsti vojske služili enako dolgo. Bojna pripravljenost zahodnonemške vojske, ki šteje 460.000 mož, pa z uresničitvijo tega predloga menda ne bi bila prav nič prizadeta.

V zvezi z nedavnim izredno pomembnim posvetovanjem v Beogradu o civilni zaščiti, o tem, kakšno mesto in pomen ima varstvo prebivalstva pred naravnimi nesrečami in med največjo nesrečo — vojno — v naši družbeni ureditvi, nam še toliko bolj stopajo pred oči nekatera vprašanja, ki so zlasti pereča, ko tako veliko skrb posvečamo izpopolnitvi organizacije vseljudske obrambe. Vsekakor je nujno, da kar najhitreje in najjasneje odgovorimo na ta vprašanja. Na beograjskem posvetovanju so pretresali gradivo, ki ga je pripravil državni sekretariat za narodno obrambo, kar pomeni, da je šlo za obravnavo mnogih popolnoma določenih nalog.

Ko pa gre za varstvo prebivalstva v najširšem, splošnem pomenu besede, je treba seveda upoštevati vse nevarnosti in nesreče, ki se jih dandanes človek kljub vsemu znanstvenemu in tehničnemu napredku ne more vselej in ne popolnoma ogniti. Te nesreče — n. pr. potresi, požari, povodnji, viharji, pa tudi prometne nesreče (spomnimo se samo ene izmed njih v tem mesecu: Vranduk!) — so po svojem obsegu in usodnosti ter vplivu na vso družbo takšne, da mora biti družba nenehno na straži — pripravljena (organizirano)

ODDELEK TERITORIALNE ENOTE v koprski luči gre na vaje. Enota je bila ustanovljena leta 1970. Sliko nam je poslal tovariš Bogomil Lilijski iz Kopra.

VOJNO TOVARIŠTVO NE SME ZAMRETI

Navadno se nekdanji borci sestajajo po brigadah, po brigadah delujejo tudi odbori. Ti si prizadevajo najprej, izdati zgodovino svoje enote, razen tega pa tudi dajejo pobudo za odkritja spominskih obeležij. Izjema pa so borci 14. in 31. divizije, ki razen zborov po brigadah prirejajo tudi srečanje borcev iz cele divizije.

V 31. diviziji so se bojevale Prešernova, Gradnikova in Vojkova brigada ter proti koncu vojne še jurišni bataljon. Ze več let se sestajajo, letos pa bodo imeli tak sestanek v ljubljanskem domu JLA 20. marca ob 19. uri. Priprave vodi poseben odbor, katerega predsednik je tovariš Rudolf Hribernik-Svarun.

Goste, za katere je zaželeno, da pridejo na srečanje z družinami, bo pozdravil nekdanji divizijski komisar Ivan Franko-Iztok. Igrala bo tudi godba. Vsi nekdanji borci bodo tudi ob tej priložnosti izpolnili kratko vprašalno polo.

Odbor je razpravljal tudi o prihodnosti. Sklenil je razvijati predvsem družabnost med nekdanjimi borci. Ena izmed temeljnih oblik naj bi bili izleti v kraje, kjer so imeli nekoč hude voje. Razen tega naj bi tudi bolj skrbeli za tiste, ki zaidejo v težave.

M. P.

Čestitka

ZA DAN ŽENA PRISRČNO ČESTITAM VSEM AKTIVIST-KAM, KI SO V ČASU NARODNOOSVOBODILNEGA BOJA DELOVALE NA PODROČJU GRGARJA IN ČEPOVANA. POSEBNO POZDRAVLJAM DANICO SREBRNIC, PAVLO IPAVEČ, MILICO IZ NOVE GORICE, DRAGICO, MARICO IN VSE ŽENE V LOKOVČU PRI ČEPOVANU.

MARICA ČETRČIČ-DUŠICA

Obrambna vzgoja

Za kar najpopolnejšo civilno zaščito

materialno, pa tudi idejno. Gre za tvorbo človekoljubje, za organizirano družbo, ki jo sestavljajo zavedni, človekoljubni — najbrž bi morali reči: tovariški — ljudje; z drugo besedo: solidarnost vsega prebivalstva mora biti v naši družbi še zlasti vrhovni zakon, ker je naša ureditev socialistična in ker mora naš človek kot samoupravljalec upravičiti zaupanje pred družbo in zgodovino, da je vreden odločati o usodi skupnosti, ko uživa največje pravice pri delitvi oblasti.

Ta načela je seveda treba kar najbolj uskladiti z materialno, organizacijsko stranjo varstva prebivalstva — civilne zaščite; gre namreč za dosledno in vneto uresničevanje teh načel, za redno in pospešeno izpolnjevanje nalog, ki jih imajo posamezne — in vse

pozabiti opomin: Memento mori! Ali ljudski pregovor: Nesreča nikoli ne počiva!

Zares: nesreča ne pozna praznika, ne počiva ponoči in strahotnejša je toliko bolj, ker njenega datuma, kaj šele trenutka, ni mogoče nikdar zanesljivo napovedati.

Vendar organizirana družba ni nemočna, marveč je toliko močnejša, kolikor bolj se zaveda, kako šibko, smrtno bitje je človek kot posameznik, kako nesrečna je človeška skupnost, ki ne pozna prave solidarnosti, požrtvovalnosti in nenehne dejavnosti, organizacijske rasti. Zakaj ta zavest nas opozarja na vsakdanje in trajne naloge, pa tudi na zmeraj nove, nastopajoče dolžnosti.

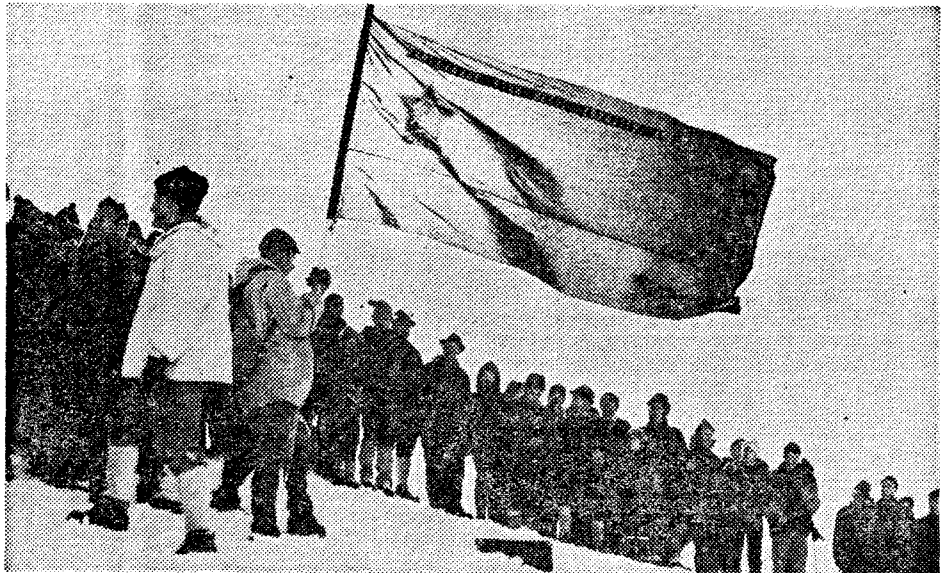
Če bi hoteli govoriti o »novih dolžnostih«, bi morali predvsem poudarjati, da mora naše civilno varstvo postati kar najbolj sodobno; to pa pomeni, da se mora nenehno, nezadržano in vsestransko izpopolnjevati, kar vsekakor terja požrtvovalnost. Toda če bi gledali na to hladno, »računarsko«, bi morali priznati, da je za družbo kakor posameznika zmeraj bolj »gospodarno«, »domosno«, če tako rekoč plačujemo »premijske« — to se pravi, da prispevamo kar največ za gmotno ter organizacijsko izpopolnitev civilne zaščite — da se zavarujemo vnaprej. Nešteto krat se je že maščevala lahkornost, češ, saj nesreče ne bo (potresa, požara ali največkrat: saj vojne več ne bo!), nikar se ne vznemirjajmo! Ali pa (kar je morda še slabše): »Kar bo, pa bo!« podobno kakor je dejal francoski kralj: »Za menoj kar naj bo vesoljni potop!«

Vse dosedanje organizacijske pomanjkljivosti ali premajhna razvitost civilne zaščite pri nas gredo nedvomno bolj ali manj na rovaš neenakomernega družbenega razvoja. Med nadaljnjo in zlasti sedanjo rastjo, izpopolnitvijo naše družbene ureditve je torej ena najbolj perečih nalog: Zavarovati prebivalstvo, našega človeka pred slepo usodnostjo, pred naravnimi in drugimi velikimi nesrečami. Organiziranost naše družbe v tem pogledu je neločljiv, sestavni del družbene ureditve.

Tu se ne moremo spuščati še v nekatera načelna vprašanja, ki niso določene urejena z zakoni, a tudi terjajo odgovor, n. pr.: Ali je civilna zaščita (ali naj bo) sestavni del narodne (oborožene) obrambe? Ali naj bodo gmotna dopolnilna sredstva za civilno zaščito zagotovljena še iz kakšnih novih virov (n. pr. iz zavarovalništva)? itd.

Eno samo posvetovanje seveda ni moglo odgovoriti dokončno na številna vprašanja, pomembno pa je bilo že zaradi tega, da je z vsem poudarkom opozorilo, kaj pravzaprav pomeni varstvo prebivalstva pred usodnimi nesrečami in kaj so neposredne ter prihodnje ali trajne naloge nas vseh.

»Slovenski odred« na Stolu

Kot prava partizanska vojska se nas je skoraj petsto udeležencev 20. in 21. februarja povzpelo na vrh Stola. To je bil že naš šesti pohod v proslavo hudih bojev, ki jih je bojevala maloštevilna Jeseniško-Cankarjeva četa proti Nemcem.

Število udeležencev je to pot še posebej presenetilo prireditelja, občinski

odbor ZZB NOV Jesenice in alpinistični odsek Planinskega društva Jesenice. Že v soboto zvečer je bilo v Prešernovi koči na Malem Stolu več kot sto udeležencev. Valvazorjev dom in graničarska karavla pod Stolum sta bila prenapolnjena. Tako se je v nedeljo že od šeste ure naprej pomikala proti Stolu več kilometrov dolga kolona. Tu si

in ljudska zaščita

Vseljudske obrambe ni brez žensk

Tudi nežne dekliške roke se lahko nauče ravhati s topovi. Naša dekleta sicer niso »profesionalni« vojaki niti preizkušeni topničarji, lahko pa bi bile in tudi bodo, če bo kdaj potrebno. Na sliki jih vidimo, kako sestavljajo top; na drugi sliki pa vidimo eno izmed njih pobliže (po Frontu)

(Nadaljevanje s 1. strani)

(prav tako ne glede na razlike po spolu in starosti); umirale so prav tako ženske kakor moški; gestapo in belogardisti, fašisti in drugi naši smrtni sovražniki niso prizanašali ne ženskam ne otrokom in starkam; v zažganih slovenskih domovih so zgorele tudi slovenske matere...

Ali bi ne bilo žalostno, če bi morali dandanes posebej dokazovati, da bi brez sodelovanja žensk med narodnoosvobodilno vojno ne bilo zmage in da bi navsezadnje ne bilo več zdaj naše skupnosti, našega naroda? Vse to vendar živi v našem doživljaju, zgodovinskem spoznanju, v zavesti o neizbrisnih dejstvih! Zato pa se človeku kar malo upira tudi, da bi dokazoval, kako potrebno je dandanes, da ženske brez omejitve, predsodkov in razločkov ter — kakor pravimo — »enakopravno« sodelujejo v vseljudski obrambi. Se teže bi bilo zapisati, da ženske »morajo« delovati, kakor da jim kdo ukazuje in jim nalaga še nadaljnja bremena, ne da bi pokazal najmanj razumevanja za vse to, kaj žensko teži in bremeni kot mater, gospodinjino in kot bitje, ki ji je že narava naložila posebno, bistveno drugačno nalogo kakor pa moškimi.

Vendar se ni mogoče ogniti prav temu: ugotovitvi, da je bila doslej pri nas — menda po vsej državi — ženska

nekako ob strani v velikem organizacijskem gibanju vseljudske obrambe. To so ugotovili tudi letos na posvetovanju zagrebske mestne organizacije ZRVS.

V Zagrebu so odločno poudarili, da doslej niso dovolj storili za usposabljanje žensk pri nalogah vseljudske obrambe in da je zadnji čas, da napravijo prelom: ženske je treba uvrstiti v organizacijo vseljudske obrambe, toda ne le v civilni zaščiti, marveč tudi kot borke in starešine enot, zlasti pri nalogah, ki so jim že po naravi najbližje, npr. kot zdravnice, intendantke, kurirke, radio-telefgrafistke itd.

Ko ob praznovanju 8. marca že po tradiciji govorimo o enakopravnosti žensk in povzdiguemo ženo kot mater, kot tiho junakinjo, ki podpira po pregovoru tri vogale doma (družine), kot enakovredno delavko v vseh naših dejavnostih ter se tudi nekako mimogrede spomnimo deleža naših mater in deklet med narodnoosvobodilno vojno — bi bilo prav s posebnim poudarkom opozoriti na značilnost sedanosti, na naš sedanji mirnodobni boj za napredek ter vlogo žensk v tem boju. In kaj je pomembnejše v naši sedanosti, kakor da ne le mislimo, marveč tudi delamo dan za dnem, da si ohranimo ter okrepimo temelje naše svobode, da varujemo rastoči socializem z vseljudsko obrambo?!

videl najmlajše od šestih let naprej, do starejših, ki so se bližali že sedemdesetm. Več kot osemdeset je bilo samo žensk in med njimi udeleženka te borbe Ivanka Kozar.

Pot je bila sicer lepo pripravljena in celo označena z Elanovimi zastavicami, toda proti vrhu je nekaterim le pohajala sapa in še burja se je neusmiljeno zaganjala. Bil je res pravi zimski pohod! Javorniški planinci so utrjenim planincem postregli s toplim čajem. Kolona se je zelo potegnila in zadnji so prihajali na cilj šele malo pred desetimi. Mnogi so odšli na sam vrh Stola in uživali nad lepim razgledom po Koroški in Gorenjski. Vreme je bilo kot naročeno!

Ob desetih je bila skromna kome-moracija ob spominskem obeležju posvečenem padlemu partizanu Jožu Kodru. Nekaj besed je spregovoril predsednik planinskega društva Koroška Bela-Javornik, udeleženci so položili spominski venček, vod pripadnikov JLA pa je izstrelil častno salvo. Udeleženci so s šopkom rdečih nageljnov počastili tudi pesnika Franceta Prešerna, čigar ime nosi koča na Stolu.

Povratak je bil za večino še poseben užitek. V dolino so se spuščali po snežnih drčah. Bilo je tudi nekaj nevarnih mest in spustov, vendar se je tudi tokrat vse izteklo brez najmanjše nezgode.

Udeležba spominskega pohoda na Stol je pokazala, da se mladina rada udeležuje takih proslav in prireditev, če

so združene s primerno športno disciplino. Mogoče je ravno v planinstvu še največ pogojev za prijeten in zdrav športni užitek, da ne govorimo o tovarništvu, ki je bilo posebno vidno ob pohodu navzgor. Pohod je torej svojevrsten po času in zanimiv po obliki, zato kaže, da bo vsako leto več udeležencev. Težje je seveda s prenočevanjem pri Valvazorju, ki sprejme lahko le omejeno število udeležencev za prenočevanje. Mogoče bi kazalo za ta čas usposobiti tudi pot, ki je do Valvazorja le za silo urejena.

Letošnjega pohoda se je udeležilo 240 udeležencev, leta 1962 jih je bilo le 50... Podelili so 10 zlatih in 53 srebrnih značk. Zlate značke so prejeli: Marjan Bizjak, Alojz Celestina, Slavko Koblar, Stane Koflar, Franc Konobelj, Franc Kremžar, Ivan Mulej, Albin Noč, dr. Milan Zinauer in Uroš Zupančič. Udeleženci so bili iz številnih krajev, tako iz Ljubljane, Kopra, Velenja, Celja, Ajdovščine, Hrastnika, Tržiča, Domžal in še in še. Zato jih smemo upravičeno imenovati »slovenski odred«. Posebej bi veljalo pohvaliti alpiniste in smučarje, ki so se v turnem smuku podali prek Vajneza, Belšice in Medjega dola v Javorniške rove.

In še prijateljsko vprašanje organizaciji rezervnih starešin:

Ali ni morda taka akcija najprimernejša za pridobitev kondicije, in najprimernejša izkušnja, kako bi bilo treba stopiti na branik, če bi se pojavil sovražnik na mejah? SLOVENKO

Človek ni bil več človek

Po pripovedi Franca Fajfarja piše Jošt Rolc

Tri tedne so nove jetnike izolirali m m v karantenski blok-baraki št. 15, ki je stala poleg barak za kaznjence, ki so že skušali pobegniti. Franc je med njimi opazil nekatere, ki so na prsih nosili tablo z napisom »Spet sem tukaj«. Pogled na ponižanega človeka je bil mučen, toda sčasoma so se navadili v taborišču še hujših prizorov. Vsakega pobeglega ali nediscipliniranega jetnika je čakala kazenska četa. Vsem, ki so prišli vanjo, je trda predla.

V karantenskem bloku so kapoži in esesovci učili novince taboriščnega reda, pravil, vojaških činov itd.

Jetnike je na delo razporejal poseben urad, takojimenovan »arbeitsamt«.

Delovne skupine so delale cel dan, od šestih zjutraj do šestih zvečer, razen ob nedeljah, ko jim je bilo dovoljeno, da lahko pišejo pisma, če so seveda po razporedu bili na vrsti. Življenje taboriščnikov je bilo odvisno tako rekoč od razporeda raznih kapojev in esesovskih starešin. Kapo si je lahko privoščil marsikaj, nemalokrat celo smrt jetnika, če ga je vzel na piko. Lahko ga je nemilostno pretepal, sramoval in poniževal, ne da bi komu odgovarjal. Franc je bil priča takega početja, ko je nekega večera v hodniku barake sobni starešina zbrcal na tla 67-letnega Mariborčana in ga toliko časa stiskal z nogami za vrat, da je izdihnil. Med kapoži je bilo veliko nemških homoseksualcev, ki so si za svoje preverne potrebe izbirali mlade jetnike, največkrat mladoletne Poljake in Ruse. Če so se drznili upirati, so to plačali tudi z življenjem.

Jetniki so naglo pešali ne le zaradi naporega suženjskega dela, marveč in predvsem zaradi izredno slabe prehrane. Zjutraj so dobili grenko črno, kavo, ki je bila prej podobna umazani vodi kot kavi. Opoldanski obrok se skoraj nikoli ni spreminjal — juha iz rdečega zelja in gnile kolerabe. Večerja je bila enaka obedu, le da so zvečer dobili kruh za naslednji dan. Vsako omizje (8 jetnikov) je prejelo priznasto štručko, ki so jo med seboj delili sami. Za delitev so si omislili svojevrstno tehtnico iz dveh paličic in sukanca, s katero so do miligrama natančno razdelili vsakemu enak del te sive snovi — kruha. V taborišču so poleg lakote in mraza zadajale velike preglavice tudi uši in stenice.

Mladi Franc si je pri svojih 74 kg teže, ko je prišel v taborišče, težko mogel zamisliti, da bo v nekaj mesecih shujšal za več kot 20 kg.

Najprej je delal v skupini skupaj z dvanajstimi sojetniki na izkopu jarkov za polaganje kablov, nato pa pri gradnji velikih garaž. Ne glede na vreme, dež, sneg in mraz, je moral vihteti kramp in lopato, in če je le malo zaspal, ga je že oplazil kapo s palico ali kar mu je bilo pri roki. Vsakdo, ki je na delu omagal, je bil najprej pretepen. Če mu to ni pomagalo ali se je od slabosti zgrudil, ni bilo več rešitve.

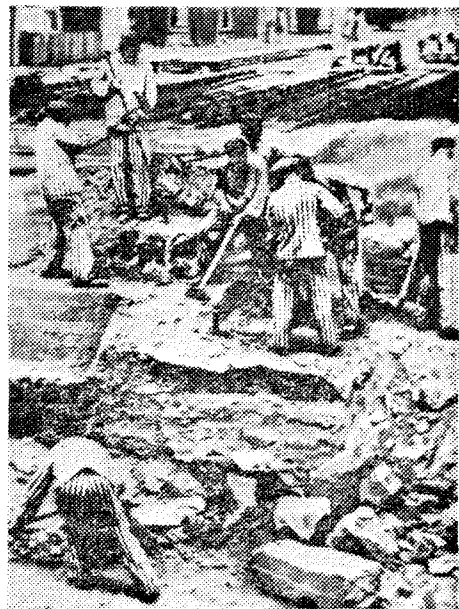
Dne 11. novembra 1943 je iznenada prišel ukaz iz komande taborišča, da je med drugimi odrejen za transport tudi Franc. Zgodaj zjutraj se je na dvorišču zbralo kakih 400 jetnikov. Večina je imela — kot on — kovinarski poklic. Po dolgotrajnih formalnostih so premražene jetnike zvrstili v kolono in jih gnali na železniško postajo. Zgnetli so jih v živinske vagonne in vlak je krenil na sever. Po dolgih štirih dneh prevajanja kdo ve po katerih progah in krajih so se 14. novembra zvečer ustavili nekje blizu Berlina. Transport je prišel v taborišče Sachsenhausen. Ob pogledu na to ogromno taborišče so se jetnikov začele polasčati še hujše skrbi. Vsi so bili prepričani, da bo zdaj konec z njimi.

Vso noč so morali stati pred ogromno taboriščno kopalnico, drgetali so na mrazu in čakali, da so prišli na vrsto za kopanje, parjenje in preoblačenje v druga, nič manj umazana in strgana jetniška oblačila, kot so jih imeli na sebi še iz Dachaua. Vsi so dobili nove številke. Tokrat si je Franc prišil taboriščno številko 52144.

Vsa nadaljnja procedura je potekala natančno tako kot ob prihodu v Dachau pred dobrim letom: najprej tritedenska karantena, učenje taboriščnega reda, ekskurz in končno razpored po delovnih skupinah. Franc ni ostal v matičnem taborišču, temveč je bil kot ključavničar odrejen v Oranienburg, kjer je bila podružnica Sachsenhausna. Tu je dobil razpored za delo v tovarni letal Heinke Werke. Vsa delovna sila v tej tovarni, razen predelavcev in mojstrov, so

bili jetniki. Tovarna je bila sredi taborišča, med barakami, zavarovana z močnimi žičnimi ograjami, v katerih je bil električni tok. Imela je 9 proizvodnih hal. Franc je bil razporejen v četrto halo, kjer so se izdelovala letalska krila. V vsaki hali je delalo najmanj tisoč jetnikov, ki so jih poleg oboroženih esesovcev nadzorovali nemški civilni mojstri in šefi. Le-ti so skrbeli, da je proizvodnja nemoteno in hitro potekala. Da bi vse prisilne delavce vsaj malo stimulirali, so najboljšim dodeljevali za nagrado raznobarvne kupone, s katerimi so si lahko nabavili v taboriščni kantini kakšno malenkost, na primer pismo, korenje, repo, zelje in podobno. Kljub temu niso dosti pospešili produktivnosti.

Vsak najmanjši prekršek jetnikov, ki so ga ugotovili ti nemški mojstri in šefi, so starešine skrbno zapisovali in poročali komandi matičnega taborišča v Sachsenhausenu oz. odgovornemu esesovskemu oficirju, ki je bil nekakšen sodnik za prekrške. Ta je odredil vrsto in višino kazni, ki jo je kršilec moral ob nedeljah, potem ko je dobil pismeni poziv, prestat v matičnem taborišču. Za manjše prekrške — pogovarjanje na delovnem mestu, izmikanje disciplinskim predpisom, manjše tatvine hrane in podobno — je bila najpogostejša kazn 25 udarcev po zadnjici. Za tovrstno kazn je jetnik moral v matično taborišče, kjer so imeli v ta namen posebne

Suženjsko delo v kamnolomu v Sachsenhausnu

prostore in priprave, s katerimi so ravnali poklicni kriminalci — rablji. Nesrečniki, ki jim je bila določena poniževalna kazn 25 udarcev, so bili pripeljani ob nedeljah dopoldne v prostor, kjer je bila posebej za to izdelana miza za udobinami za roke in noge. Žrtev je morala po trebuhu leči na mizo, vtakniti ude v dolbino, nakar so jo z močnimi pasovi še pritrdili. Močan rabelj je s palico udarjal po zadnjici in štel. Ko je končal, je potegnil hlače z zadnjice in po ranah presojal, ali je norma izpolnjena ali pa jo je treba povečati, kar se je največkrat tudi zgodilo. Po opravljeni turturi je žrtev hladila zbičani del telesa v mrzli vodi, da bi zaradi oteklin in poškodb naslednjega dne ne izostala z dela.

Franca je prvič doletela takšna kazn po nekem alarmu, ker se je med bombardiranjem skril v odprtino letalskega krila in po znaku za prekinitev alarma zaspal. Drugič pa je enak kazn izdržal, ker je izmaknil iz kuhinje nekaj krompirjev.

Taborišče Sachsenhausen je bilo po svoji obsežnosti, vključno s podružnicami, eno največjih in za jetnike najtežjih, v katerem je vladal najstrožji taboriščni red. Istočasno je bilo namenjeno za šolanje in pridobivanje ustreznih kvalifikacij esesovskemu taboriščnemu osebju, ki se je s tamkajšnjo prakso usposabljalo za svoje krvoločne naloge v drugih koncentracijskih taboriščih širom po rajhu. Kader za taboriščno službo — od stražarjev, starešin, do poveljnikov in rabljev — je bil izbran iz pripadnikov enot SS, pretežno kriminalcev in ljudi z najgršimi lastnostmi, med katerimi so bili tudi izdajalci raznih narodnosti — celo Slovenci. O tem se je Franc na žalost moral sam prepričati, kar ga je zelo mučno prizadelo.

(Nadaljevanje)

Ena izmed mnogih

Ob raznih obletnicah ali državnih praznikih navadno objavljamo po časopisih in revijah spomine revolucionarjev. Pri tem navadno posežemo po spominskih tistih vidnih, ki so v revoluciji ali po njej v življenju nekaj dosegli postali vplivni in znani. Pozabljam, pa tiste skromne, ki so nekoč naredili vse, kar so mogli, za zmago revolucije, a po vojni so se tiho umaknili iz javnega življenja ali pa so vedno opravljali samo tista

Ze od leta 1945 se je naše življenje tako temeljito spremenilo, da mladi marsikdaj ne verjamejo, ko jim starejši pripovedujejo, kako so živeli.

Se večja pa je razlika med časi, ko je Marija Arharjeva — takrat se je pisala še Pavlin — doraščala, in pa sedanjostjo.

Predstavljajmo si takrat vasico Ljubno blizu Brezije na Gorenjskem. Večina prebivalcev se je ukvarjala s kmetovanjem, bilo je tudi nekaj kočarjev. Marijin oče pa je bil reven, priučen vaški čevljar, ki je krpal domačinom obutev. Bil je nezakonski otrok in zato ni bil

Fani Smelcer, rojena 11. februarja 1907 v Preski, kjer je tudi živela, je bila ena izmed prvih aktivistk osvobodilnega gibanja v Medvodah. Že avgusta 1941 so jo nacisti prvič aretirali. Zaradi pomanjkanja dokazov so jo kmalu izpustili. Septembra 1942 so jo zaprli drugič. Zdaj so imeli dokaze ali pa tudi ne — iz Begunja so jo poslali v Auschwitz, kjer je 29. aprila 1943 umrla.

denarja, da bi se izučil obrti. Poročil se je z dekletom iz bogate hiše, toda zaradi tega mu ni bilo nič bolje. Povrh je bil še bolehen. Iz vojne je prinesel jetiko in živčne napade. Udeležil se je upora v Judenburgu in postal levičar.

Marija se spominja, kako so k nje-mu hodili neki tujci, kako je takoj po končani I. svetovni vojni imel opravka z volitvami in kako so ga kmalu zatem obiskali tudi orožniki. Vse druge so pozapri, zanj pa se je zavzel župan in prepračil orožnike, da jim tak, kot je, jetičen in živčno bolan ter s tolikimi otroki ne more biti posebno nevaren.

Otroci pa so prihajali na svet drug za drugim, kar devet se jih je rodilo in samo dva sta umrla. Leta 1926 jim je šla koča na boben in preselili so se v Lom nad Tržičem, spet v neko napol podrto kočo. Kajpak so morali otroci trdo delati, da so se preživeli. Najprej kot pastirčki, nato pa kot hlapci in deklet. Tudi Marija je šla delat leta 1921. komaj enajst let stara. Leta 1925 pa je dobila delo v tekstilni tovarni v Tržiču.

V letih 1927—1928 je zbolela in so jo zaradi tega odpustili z dela. Udinjala se je kot služkinja v Tetovu, Skopju in Beogradu. Lahko si predstavljamo, kaj vse je morala prestati v tistih časih v teh krajih. Za silo se ji je zdravje izboljšalo in vrnila se je v domače kraje ter se spet zaposlila v Tržiču v tovarni.

Ne, ni slabo živela, pripoveduje. Za tiste čase je imela kar dobro plačo. Bila je mlada, urna in lahko se je učila. Zato si je lahko kupovala obleke, ki se jih ne bi sramovala niti kakšna učiteljica. Kasneje, ko so stavkali, so ji to velikokrat očitali, češ da je bila belega kruha presita...

Telovadila je pri Orlih, nato pa pri Sokolih. Ni ji bilo še mar politike. Čutila pa je dolžnost biti na strani delovnih ljudi. Tako je postala članica sindikata.

Leta 1936 je izbruhnila v Sloveniji velika stavka delavcev v tekstilnih to-

opravila, kjer je bilo treba predvsem dan za dnevno opravljati drobno vsakodanjanje aktivistično delo, brez katerega ne bi bilo sedanje stvarnosti. Mnogi med njimi so se tudi vrnili na delo, s katerega so šli v boj, in niso prav nič napredovali na družbeni lestvici.

Ena izmed takih je tudi Marija Arharjeva iz Vaš pri Medvodah, ki zdaj živi sama v svoji hiši in ki je povsem zadovoljna s pokojnino.

varnah. Marija je bila članica stavkovnega odbora. Znano je, da so to stavko vodili komunisti. Ko so jo oblasti s silo zadušile, je bila kazensko odpuščena. Sedem mesecev ni dobila dela, šele potem se je zaposlila v tekstilni tovarni na Viču. Potem so jim tudi sodili, zagovarjal jih je odvetnik Stanovnik po nalogu partije. Od njih ni zahteval nobenega denarja in nekoč kasneje se mu je šla zahvalit v njegovo pisarno v sedanjih Nazorjevi ulici.

Zdaj s ponosom kaže papirje, kako so ji tudi tistih sedem mesecev brezposelnosti v skladu z našimi zakoni priznali v delovno dobo, ko so jo upoko-jili.

Leta 1937 se je na Viču poročila z Ivanom Arharjem. Spoznala ga je v tovarni. Tudi njega so zaradi sodelovanja v stavki odpustili z dela in tudi on se je zaposlil na Viču. Bil je že pred vojno član partije.

Leta 1939 se je tovarna preselila v Medvode. Oba sta šla z njo in si našla stanovanje v Svetju. Kmalu se jima je rodila hči. Tedaj pa se je začela vojna.

Moža so Nemci aretirali aprila 1942. Znani Kumerdej s Stražišča pri Kranju, sam partijski aktivist, se je ustrašil in začel izdajati. Nekateri, ki je zanje povedal Nemcem, so prav tako kot on klonili pred pritiskom. Več kot sto najboljših se je znašlo v Begunjah.

Nekega dne je Arharjeva z lepaka zvedela za možjevo smrt. Dne 17. aprila 1942 so nacisti objavili ustrelitev petdesetih talcev. Toda niso jih pobili ne v Begunjah ne kje drugje na Gorenjskem, tako kot so naredili z drugimi. Odpeljali so jih v taborišče Mauthausen. Med njimi je bil Tomaž Gobec iz Bohinja, za katerim je izginila sled. Aleš Jelenc, ki je bil tudi na lepaku, pa je ostal živ. Arharjeva je nekako ugotovila, da so tudi njenega moža še živega pripeljali do Beljaka.

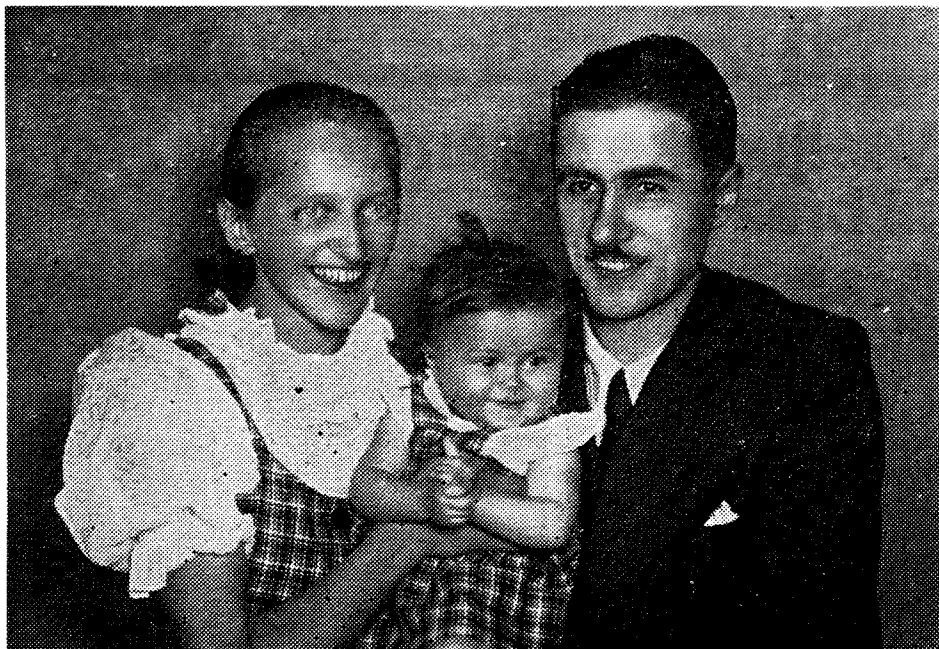
Tako je ostala sama z majhnim otrokom. V službo ni hotela. Da se je preživela, so ji pomagali dobri ljudje. Šele kasneje pa so ji sami Nemci ponujali podporo. Odklonila jo je, kasneje pa so ji sami dobri ljudje odločno svetovali, naj jo vzame, ker bodo drugače Nemci mislili, da jih sovražijo in zato noče podpore.

Zelo dolg bi bil popis vsega, kar se Arharjeva spominja iz vojnih časov. Spomin ima dober in ve za veliko podrobnosti, ki so del naše zgodovine.

V pogovoru z njo ugotovim, da je med vojno oblezla vse hiše in vedela za vsakogar, kako misli in kaj dela.

Ivanka Ovičar, rojena Starman, ilegalno Danja, je živela na Zgornji Senici pri Medvodah. Tudi ona je začela delati v osvobodilnem gibanju leta 1941. Veliko je naredila, marsikaj si je upala, čeprav je imela otroka in čeprav je bil mož partizan. Leta 1944 so jo zaprli, nato pa poslali v delovno taborišče v Nemčijo. Vrnila se je hudo bolna poleti 1945 in jeseni istega leta umrla.

Zadnja družinska slika Arharjevih leta 1941 za obletnico poroke. Podoba družinske sreče, kakršnih je bilo mnogo po vsem svetu, pa so se zaradi vojne razblinile in je ostal samo še spomin. FOTO: MARJAN GARBAJS

Bila je sila premetena, da je nikoli niso zasačili. Trikrat so jo kljub temu zaprli, pa se je vsakokrat izmuznila.

Najhuje je bilo zadnjič. Leta 1944 so jo sprejeli v partijo. Morala je izpolniti anketno listo. Toda vprašanja so se ji zdela zelo nevarna. Če bi sovražnik anketne liste zaplenil, bi jo zlahka našli.

Nekega dne so Nemci napadli bunker v Zelbah, blizu sedanjega Slavkovega doma. En partizan je padel, drugega so ujeli, v bunkerju pa našli precej dokumentov. Med njimi tudi anketni list za Marijo Arhar. Kajpak so jo kmalu aretirali in pričeli zasliševati. Vse drugo se je ujemalo, le da nikoli ni bila trgovska pomočnica, kot je pisalo v anketni listi. Lahko je ugotovila, da so terenci sami izpolnili njeno anketno listo, potem ko je iz bojazni pred razkritjem odklonila, da bi dajala podatke. Nekoč je nekomu pripovedovala, da je nekaj časa delala v neki trgovini, in ta je pomislil, da je trgovska pomočnica ter to tudi zapisal v anketni list.

Dokazala je, da ni bila nikoli trgovska pomočnica, in Nemci so jo morali izpustiti.

Proti koncu vojne je tudi v Medvodah in okolici skoraj celotno delo slo-nelo na ženskah. Moški so bili ali pri partizanih ali v nemški vojski ali po zaporih in taboriščih. Bilo je nekaj žensk, ki so neutrudno z različnimi izgovori in navideznimi razlogi hodile po vaseh ter spotoma opravljale naloge za partizane. Takrat je bila Slovenska ženska protifašistična zveza skoraj isto kot Osvobodilna fronta in Zveza slovenske mladine.

Podobno kot drugje po Gorenjskem so tudi v Medvodah in okolici Nemci mobilizirali fante v svojo vojsko. V ravnini, blizu cest in železnice ter med rekami je bilo za partizane marsikdaj težko priti do fanta, ki se je odločil, da postane partizan, ali pa je omahoval. Te ženske, med njimi tudi Arharjeva, so opravile veliko delo, ko so omahljiv-

ce nagovarjale, naj se vendar odločijo za partizane. Za druge pa je bilo treba organizirati navidezno ugrabitev ali pa fanta spraviti v hosto prek zastraženih cest in mostov...

Prišla je svoboda in treba je bilo začeti delati. Arharjeva je najprej pomagala nekemu kmetu, nato je osem let imela trafiko. Nazadnje se je spet zaposlila v tekstilni tovarni. Vmes je seveda delala v raznih organizacijah. Posebno pri vojaških vojnih invalidih in v Zvezi borcev. Potem je izpolnila določeno število delovnih let in se upokojila. Še tri tedne po upokojitvi je naredila izpit za kvalificirano tkalko. Hči je odrasla in odšla po svojem kot je v navadi vsepovsod. Kupila si je hišo bolj na samotni, ob novi cesti, ki pelje iz Preske v Studenčice, in jo začela obnavljati.

Kot mnogi drugi je tudi ona doživela več razočaranj. Eno izmed njih je bilo, ko so ji odklonili Spomenico 1941. Pri-tožila se je malo pozno, ker je bilo to poleti in vsi znanci so bili na dopustu. Čez nekaj časa je dobila odgovor na pri-tožbo: zavrnili so ga, ker je za en sam dan zamudila rok. Pač pa so ji priznali delovno dobo dvojno od 1. junija 1941 dalje.

Toda zaradi tega ni prav nič huda, čeprav se ji zdi krivično. Se zdaj, toliko let po vojni, ko je že prekorajčila šestdeseto leto, jo redko najdeš doma. Pomaga, kjer more, se pogovarja z ljudmi o vsem, kar jih teži. Mimogrede naj povem še to, da je ena izmed najbolj pridnih pri širjenju našega tiska, zlasti tednika »TV 15«. Tako kot nekoč med vojno hodi od hiše do hiše in opravlja včasih nevhvaležno nalogo porverjenika.

Lahko pa bi napisali tudi to, da je še veliko takih skromnih in požrtvovalnih žensk, ki so delale vse življenje in žrtvovalle svoje najdražje, le da o vseh ne moremo pisati, ker ne vemo zanje. MILE PAVLIN

VELEBLAGOVNICA
nama
LJUBLJANA

ima v svojih prodajalnah v Ljubljani, Kočevju in Škofji Loki bogato izbiro široke potrošnje in prodaja tudi tuja devizna sredstva

Potrošnikom se priporočamo

TELEFONI: UPRAVA 22-583, IZVOZ 21-059, 21-050, UVOZ 22-481, 21-734 — NOTRANJA

TEGRAD

Ljubljana, Šmartinska 10

1. inženiring na področju medkrajevnih tt kablov in zvez
2. inženiring na področju omrežnoskupinskih tt kablov in zvez I, II, III. in IV. reda
3. inženiring na področju katodne korozijske zaščite podzemnih instalacij
4. polaganje in spajanje energetskih kablov.

Bogata zakladnica pričevanj

Pri nas v Sloveniji ima največji arhiv, ki hrani gradivo o predvojnem delavskem gibanju ter osvobodilni vojni in revoluciji, Institut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani na Trgu revolucije 1. S takšnim bogastvom dokumentov – nad 6 milijonov – se ponaša pri nas v državi le redka ustanova.

Tako veliko število dokumentov mora biti seveda na več oddelkih zaradi lažjega pregleda. Zato se tudi arhiv Instituta deli na arhiv do leta 1941 (do 6. aprila), na arhiv osvobodilnega boja (ki se deli na vojaški in civilni del), okupatorski arhiv (ta se deli na nemški in italijanski del), arhiv kontrarevolucije, na povojni del ter na oddelke, ki hranijo tiskano gradivo. V okviru arhiva deluje tudi čitalnica in knjižnica.

Tudi v lanskem letu se je vodstvo arhiva po svojih močeh trudilo, da bi zbralo čimveč gradiva. To je bilo do lani in še vedno je po raznih drugih arhivih ali pri posameznikih. Včasih kaj najdejo tudi po raznih skrivališčih.

Feliks Gliha iz Jame pri Žužemberku je izročil Jožetu Peskarju-Fricu, ki piše zgodovino Dolenjskega odreda, del arhiva tega odreda iz začetka 1944. Peskar je gradivo izročil arhivu. Gliha je našel 245 listov pod pragram svoje hiše, ko ga je odstranil zaradi popravila hiše. Helmut Vajda iz Zaloga pa je našel v svoji kleti, ko je kopal jarek za vodovod, del arhiva Slovenske delavske zveze in Delavske protikomunistične akcije. Obe organizaciji sta bili pod klerikalnim vodstvom. »Kemofarmacije« so izročile registraturo sanitetnega skladišča baze glavnega štaba NOV in PO Slovenije v Dalmaciji iz začetka leta 1945. Delavci arhiva so rešili pred uničenjem iz garaže kluba vojaških vojni invalidov v Ljubljani registraturo okrajnega odbora ZZB NOV za Ljubljano. Dr. Rudi Kiovisky je izročil precej gradiva o »Preporodu«.

Letos bo arhiv zbral gradivo iz manjših muzejev, kjer nimajo primerljivih pogojev za arhiviranje.

Zelo veliko gradiva ima še vedno

republiški sekretariat za notranje zadeve. Toda ta tudi počasi odstopa arhivu Instituta vse tisto, česar več ne potrebuje za svoje delovanje. Tako je arhiv prejel lani vrsto dragocenega gradiva. Naj ga naštejemo nekaj: anketne liste oseb, ki so bile v Dachau, del fonda Katoliške akcije, nekaj seznamov okupatorskih vojakov in žrtev, kartoteko domobranske politične policije, del fonda primorskega domobranstva, del fonda organizacijskega štaba slovenskega domobranstva iz Ljubljane, zbirko gradiva iz policijskih zaporov v Ljubljani, del fonda 1. in 2. čete policijske varnostnega zbora iz Ljubljane.

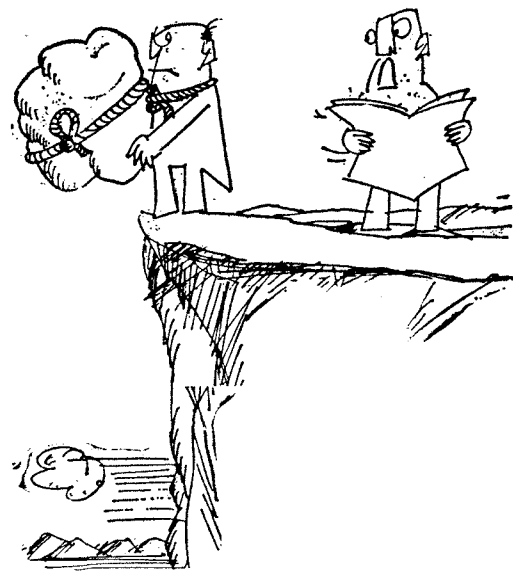
Avgusta lani je Muzej revolucije izročil arhivu tudi 181 fasciklov gradiva okrajnega ljudskega odbora Ljubljana o priznavanju posebne delovne dobe udeležencev osvobodilne vojne. Za zgodovinske so posebno pomembne izjave proslincev, saj je zelo malo gradiva o ilegalem delu v Ljubljani.

Po končani vojni so Američani zaplenili precej nemškega in italijanskega gradiva. To zdaj hranijo v nacionalnem arhivu v Washingtonu. Precej je tudi dokumentov, ki se nanašajo na dogodke v naših krajih. Del tega gradiva so preslikali in je zdaj v beograjskih arhivih. Z namenom prihraniti devize je institut od njih prosil kopije posnetkov. Toda izkazalo se je, da je preslikavanje trikrat dražje kot pa v Ameriki. Zato so sklenili prositi za devize za nakup filmov iz ZDA. Pri tem pa so spet nastale hude težave zaradi naših deviznih predpisov, ki zahtevajo za nakup filmov blagovne devize.

Urejanje arhiva naj bi bilo glavno delo delavcev. Toda ti ljudje imajo razen tega še vrsto drugih obveznosti, ki so nujne in jih zato ni moč odkloniti.

Znano je, da je leta 1967 potekel rok za uveljavljanje posebne delovne dobe, to je priznanja udeležbe v osvobodilni vojni v delovno dobo. Nekateri so pričakovali, da bo po tem letu prihajalo v arhiv manj ljudi s prošnjo, naj jim dajo potrdilo o njihovi udeležbi. Dejansko pa je začelo prihajati v arhiv več ljudi, saj je zdaj moč udeležbo dokazovati le z dokumenti, ne pa s pričami. Pogosto razne ustanove napotijo proslince v arhiv, ki jim edini lahko po-

Vsak teden ena

»Vrni se, življenje je čedalje dražje...«

maga. Razumljivo je tudi, da marsikdaj delavci arhiva ne morejo hitro najti ustreznega dokumenta. Po drugi strani pa se zavedajo, da z iskanjem pomagajo pogosto zelo potrebnemu človeku do spodobnega življenja in mu zato ne morejo odreči pomoči. Tako dobijo posamezniki potrdila o ranitvi, boleznih, zdravljenju, obsodbah pred okupatorskimi sodišči ter drugo.

Včasih delavci arhiva tudi nehoti postanejo priče odnosa posameznih ljudi in uradov do proslincev. Marsikdaj bi posamezne ukrepe težko krstili kot birokratizem, ker so še hujši in mejijo na zoprvanje. Naj omenimo samo primer, ko je organ socialnega zavarovanja priznal udeležbeni zbor odposlancev oktobra 1943 v Kočevju tri dni delovne dobe, torej samo čas, ki ga je presedela na zboru.

Končno pa je na delovno storilnost in počutje delavcev v arhivu vplival negotov finančni položaj, v katerem se je znašel Institut v prvi polovici lanskega leta. Osebnih dohodkov delavcev arhiva so namreč povprečno za eno tretjino zaostajali za dohodki delavcev v drugih arhivih, kaj šele za dohodki v gospodarstvu in upravi.

Znano je, da kljub odličnim razmeram, kakršne je moč narediti v skladiščih za arhivsko gradivo s pomočjo pripomočkov za stalno temperaturo in vlažnost, ni moč preprečiti razpadanja papirja. Zato so se tudi v arhivu Instituta lotili sistematičnega preslikovanja vsega gradiva. Delo bo trajalo več let. Ko bo končano, bodo koristniki arhiva dobili v roke samo kseroks po-

snetke. Razen tega fotografirajo gradivo tudi na mikrofilm. Toda aparat je star že nad 15 let in zato že skoraj po polnoma zanič. Poskusi, da bi dobili denar za novega, zaenkrat niso imeli uspeha.

Ob koncu bi navedli nekaj podatkov o koristnikih arhivskega gradiva. Leta 1969 je imelo 113 uporabnikov 872 obiskov. Izposodili so si 1985 fasciklov gradiva. Leta 1970 je število uporabnikov upadlo na 88, obiskov je bilo 617, izposodili pa so si 1392 fasciklov. Padcu je vzrok to, ker so mnogi pisci monografij partizanskih enot že končali delo v arhivu. Med obiskovalci so bili tudi tujci. Med temi sta bila tudi dva uslužbenca okrožnega tožilstva v Frankfurtu na Maini, ki sta zbirala gradivo za razpravo zoper dr. Allersa in Oberhauserja zaradi njunih zločinov v tržaški rižarni.

Vodja arhiva dr. Tone Ferenc pa se je poleg rednega dela ukvarjal tudi z raziskavami, ki jih dela v okviru Instituta in po posebnem programu. Zdaj dela pri uresničevanju raziskovalne naloge »Ljudska oblast na Slovenskem od jeseni 1943 do osvoboditve«. Prav tako zastopa Institut na raznih zborovanjih, kongresih in simpozijih ter piše prispevke za razne revije, kot tudi referate za kongrese zgodovinarjev doma in na tujem. Tudi drugi delavci arhiva sodelujejo v raznih revijah in knjigah ter pri pripravljanju gradiva za razstave. Prav tako sodelujejo v raznih društvih, znanstvenih svetih, družbenopolitičnih organizacijah in v delavskem samoupravljanju.

LJUBLJANSKE OPEKARNE

LJUBLJANA, Cesta na Vrhovce 2

Cenjenim odjemalcem priporočamo vse vrste opečnih izdelkov posebno priporočamo modularni blok, s katerim se hitro in poceni gradi

GABER

Stari trg

KUHINJA VEGA 55

Mica Škerlavaj:

NAJDENKA

Roka se ji je tresla, ko je s tiskanimi črkami napisala na listič ime in rojstne podatke. Vtaknila si ga je v žep lahkega pomladnega plašča.

Odnegli sta voziček po stopnicah in odšli, izogibaje se središču mesta, proti dečjemu domu. Mudilo se jima je. Preveč sta se zaklepetali in medtem pozabili na čas. Med potjo nista dosti govorili.

Prej tako živahna Breda je utihnila. Nič pametnega ni vedela povedati, kar bi Vido razvedrilo. Nekaj časa se je trudila, nato pa je obmolnila tudi ona. Videla je, da jo Vida sicer posluša iz navade, morda tudi vljudnosti, a ne ve, kaj ji priporočuje. Kje se mudijo Vidine misli? Le kje?

Bleda in zamišljena je stopala Vida po ulici. Njene oči so bile uprte v voziček, kjer je ležala njena »bučka«, kakor jo je včasih imenovala. Ni in ni mogla verjeti, da je vse res, kar se godi. Ves čas je neke v svoji pozavesti upala, da so to le težke sanje in da se bo iz njih prebudila. Vse bo spet dobro.

Pa niso bile sanje. Kmalu so se pokazale velike rumene hiše. Ena izmed njih je bila dečji dom. Zavili sta v samotno stransko ulico. Vida je za odejico zataknila listek. Z Bredo sta se domenili, da gre počasi naprej ob reki s praznim vozičkom. Pri mostu, daleč stran od dečjega doma, naj jo počaka.

50

Sama, s punčko v naročju je stopala po peščen poti skozi vrto proti veliki rumeni hiši. Skozi vhodna vrata je po nekaj stopnicah prišla na širok bel hodnik. Zadišalo je po lizolu. Po dogem tihem hodniku je nesla svojo punčko. Sama sebi se je zdela grobarka, ki pokopava lastnega otroka. Pogreb brez pogrebcev... Najraje bi na ves glas zajokala...

Stopila je v čakalnico, ki je bila prazna. Potrkala je na vrata ordinacijske sobe. Tišina je od znotraj pretrgal glasen »naprejš«.

»Naprejš!«
Pritisnila je na kljuko in boječe vstopila. Vida je zbrala vse moči, da bi obvladala svoj glas. Mirna mora ostati, popolnoma mirna in obvladati se mora, da se ne bo izdala z glasom, ki je bil pri njej tako zoprno izdajalski. Kolikrat se je že jezila sama na sebe zaradi te »slabosti!«
»Dober dan.«

»Dober dan, gospa,« ji je odzdravila zdravnica. »Malo pozni ste. Mi smo danes že končali delo.«

Vida se je prestrašila. Je mogoče res zamudila? Ah, ne, zdravnica se le šali, se je tolažila.

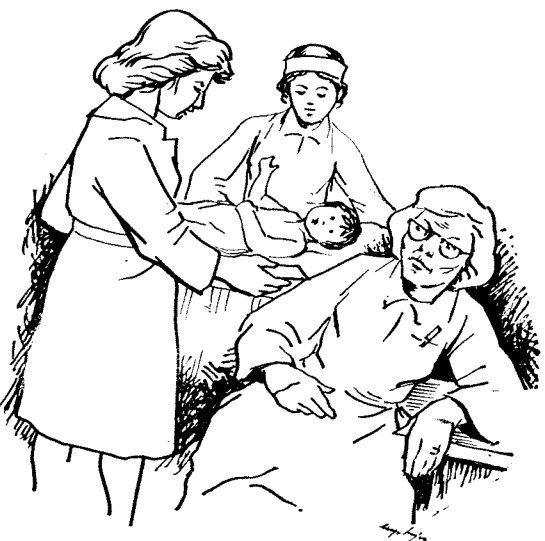
»Ne morem pomagati, gospa doktor. Prav zdajle, ko sem se odpravljala od doma, sem pred vratmi našla tole.« Pokazala je na punčko. »Pa listek je gledal izza odejice.«

Izza volnene odejice je vzela listek in ga pomolila zdravnici. Ta ga je vzela in si nataknila očala. Sestra, ki se do zdaj ni zmenila za novodošlo, je pustila kartoteko, v katero je nekaj zapisovala, in stopila bliže.

»No, lepo!« je vzkliknila zdravnica. »Že spet en najdenček več. Ko da jih imamo premalo... Nesrečne matere, le kako morejo biti tako brezsrčne!«

51

Obrnila se je k negovalki, ki je stala zraven in z odprtimi ustmi radovedno opazovala, kaj se godi.
»Sestra, odvijte otroka!«

Sestra je vzela malo iz Vidinega naročja in jo odnesla k previjalni mizi.

»Ali ste kaj javili policiji?« je dalje spraševala zdravnica.

»Policiji? Zakaj? Ne! Tega nisem storila. Kaj je treba tudi to napraviti?«

»Seveda, kaj pa mislite?« je bila stroga zdravnica.

ZIVILSKA INDUSTRIJA KAMNIK

Kuhani ETA — žifol v zrnju »TETOVEC« je posebno primeren za pripravo »srbskega pasulja«.

SRBSKI PASULJ SI PRIPRAVIMO:

Vzamemo 25 dkg prekaženega mesa, 10 dkg na drobno narezane čebule, nekaj strokov strtega česna, zalijemo z vodo in skuhamo. Na hladni masčobi razmešamo za čajno žličko moke in jedilno žlico mleto sladke paprike, segrejemo, gladko zmešamo in dodamo kuhanemu mesu skupaj s konzervo kuhanega tetovca. Ko dobro prevre, je jed gotova.

SVETUJEMO PRIPOROČAMO

Še hitreje pa si pripravimo pasulj brez mesa, tako da naredimo prežganje iz masčobe, narezane slanine, nasekljane čebule, moke, paprike in paradižnikove mezge. Prežganje zalijemo s toplo vodo, končno dodamo dozo fižola. Vse skupaj prevremo.

POZKUSITE!

VZEMITE DANES CENEJE

NE ZAMUDITE PRILOŽNOSTI IN BREZ SKRBI
V NASLEDNJO ZIMO

RUDNIK LIGNITA VELENJE

SUPERAUTOMATIC 98
Candy

Stroj za pranje perila regulira časovno
biološko namakanje perila

ZASTOPSTVO INOZEMSKIH TOVARN IN KONSIGNACIJ

tehno union

LJUBLJANA, VOŠNJAKOVA 5
TELEFON komerc., Uprava in računovodstva
h. c. 329 855, ekliediz 57-490, 57-498

ČE SI GRADITE LASTEN DOM,
ČE SI OPREMLJATE STANOVANJE,
SI OGLEJTE BOGATE ZALOGE
V PRODAJALNAH

ERA
VELENJE

52

Vida jo je tiho in prepadeno gledala. Vsega tega ji zdravnica ni omenila, ko sta se pogovarjali na njenem domu. Zdravnica je opazila, da je spravila Vido v zadrego.

»Nič ne de, bomo že mi javili policiji in uredili s socialnim skrbstvom. Sestra, spomnite me jutri zjutraj, da bom telefonirala.«

Vstala je in počasi stopila k mizi, na kateri je ležala že razvita Marjanka.

»Joj, kako lepa punčka!« Obraz se ji je raznežil, ko jo je pregledovala. »Te nesrečne ženske, kaj počno! Da jim le ni težko, kar tako pustiti tako lepega in zdravega otroka... Saj so slabše od živali...!« Zmajevala je z glavo, kot da ne more verjeti.

Besede so padale na Vido kot udarci. Niso bile zlonamerne. Zdravnica se je morala vsaj navidezno hudovati, a Vidi se je zdelo, kot da jo z bičem tolče po obrazu.

»O, kako rada bi jo zadržala, samo ko bi mogla!« si je mislila Vida in komaj zadrževala solze, ki so ji silile v oči.

»Prav, obdržali jo bomo, kaj pa hočemo,« jo je v njeni žalosti zmotila zdravnica. »Dokumente mi pa le pokažite. Moram si jih napisati, ker bo to od mene zahtevala policija. Verjetno boste imeli s tem še kakšne sitnosti. Gotovo vas bodo klicali. Policija je včasih strašno radovedna.«

Vida je iz torbice privlekla svoje ponarejene dokumente. »Policija naj me le išče, našla me pa tako ne bo,« si je mislila, ko je s tresočo se roko pomolila zdravnici papirje.

Zdravnica je natančno prepisala vse podatke v svojo beležnico, ki jo je imela na mizi.

Vida se je še zadnjič ozrla po svojem otroku in žalostna zapustila ordinacijsko sobo.

53

Tavala je po dolgem belem hodniku, kot bi bila pijana. Zunaj je bil že mrak. Nebo je bilo sivo, zastrto s težkimi oblaki. Motoglavu je stopala po zapuščenih cestah ob vodi in odsotno zrla v redke mimoideče ljudi. Bilo ji je, kot da je del nje ostal v veliki, rumeni hiši. Nič ni vedela, kdaj je prišla do mostu, kjer jo je čakala Breda.

Ni je videla v slabo razsvetljeni ulici in ne slišala, ko jo je poklicala. Šele ko jo je Breda prišla za roko, jo je pogledala.

»Kaj pa ti je?« je zaskrbljeno vprašala Breda. Vida je imela tako prepaden obraz in tako čudno je gledala, da se jo je Breda prestrašila.

»Nič ni, nič, Breda,« je zamomljala. »Tako čudno slabo mi je in vrti se mi, kot da bi se ga napila.«

Breda je vse bolj čutila težo Vidinega telesa na svoji roki, s katero jo je podpirala.

»Vida, zberi se, skušaj se premagati! Paziti moraš, na cesti sva. Ne sme ti postati slabo.« Ustavili sta se in Vida se je naslonila na leseno ograjo ob reki. Breda je iz žepa potegnila vrečko z bonboni in ji ponudila.

»Nič se ne boj, Breda, je že nekoliko bolje,« je dejala tiho in vzela bonbone. V glavi ji je šumelo in prsti, s katerimi je hotela vzeti iz vrečke bonbon, so bili otrpli, kot da so iz lesa. Ni jokala, le govoriti ni mogla.

Molče sta odšli dalje. Breda je pred seboj potiskala prazen voziček. Stemnilo se je že, ko sta prišli do Okijevega doma. Komaj sta v temi razbrali hišno številko.

»Prava je,« je dejala trudno Vida.

Šli sta skozi vrt. Zadaž za hišo so bila hišna vrata odprta. Iz stanovanja je rumen pramen svetlobe razsvetljeval del kamnitega dvorišča in metal stožec svetlobe še na vrt.

54

Pri vratih se je pokazala stara, siva ženica.

»Iščete Maro?«

»Okijevo ženo bi radi!«

»No, saj to je Mara. Sta pripeljali voziček? Kar sem ga zapeljita.« Pokazala je na prostor v veži. »Okija ni doma, Mara pa je ravno odšla gor, da spravi spat Mihca. Tak povejta no, katera je mama punčke, ki jo bomo dobili,« je šepetaje vprašala in se nasmejala, da je bilo videti njene brezzobe čeljusti. Ves izraz obraza, osvetljen od luči iz stanovanja, je bil tako mil, kot je lahko mil le obraz starega dobrega človeka. Bila je prava podoba dobre, stare babice iz pravljic.

Vida je stopila k njej in ji ponudila roko, ki jo je babica krepko stisnila.

»Jaz sem njena mama,« se je prav tako tiho predstavila. »Vi ste pa gotovo mama Okijeve zene, ali ne?«

»Uganili ste,« je prikimala s sivolaso glavo.

»Kako pa ste vedeli, da je ena od naših mama punčke, ki pride k vam?«

»Kako ne bi videla! Saj sta vendar pripeljali voziček.« Pokazala je na otroški voziček, ki je stal v veži, kamor ga je bila zapeljala Breda.

Tudi Vida se je morala posmejati v zadregi. Babica ju je peljala na konec hiše do lesenih stopnic, ki so držale v Okijevo stanovanje.

»Le pojdita gor k Mari, samo pazita, da se katera ne zvrne. Stopnice so strne in nerodne!«

Na vrhu stopnic je brlela slaba žarnica in le za sili svetila po prostoru.

»Hvala lepa,« sta se zahvalili Vida in Breda. Po lesenih stopnicah sta prišli na majhen podstrešni hodnik.

Boleče srečanje

Ko je pripešal na ravnico sredi po-bočja hriba, se je naslonil na bližnje drevo in se razgledoval po njivah, ki so ležale pred njim. Na eni izmed njih sta orala oče in sin. Črna prst, ki jo je obrnil plug, se je svetlikala v pomladanskem soncu in iz nje se je dvigala vlaga. Vrane so stopale za oračema in pobirale mastne ogrce; pastirčka je, migljaje z repkom, poletavala iz brazde v brazdo in zobala ličinke; izpod sinjega neba se je usipala škrjančeva pesem.

Ko sta kmet in njegov sin priorala na konec njive, sta se ustavila na ogo-nu. Sin je trepljal po vratu zasopljene-ga vola, oče pa je z otko odstranjeval prst, ki se je prilepila na lemežno de-sko. Potem je sin pognal vola v bra-zdo, oče je prestavil kolca in zasadil le-mež v zemljo.

Skripanje kolec je potegnilo Štefana iz zamaknenosti. Vse, kar je pravkar videl, ga je spominjalo na predvojen čas, ko sta tudi on in njegov oče takole orala. A kje je zdaj vse tisto! Nič več ni ne očeta ne vola ne njiv, ki so ležale za rodno domačijo. Očeta so ubi-li Nemci, vola so odgnali s sabo in po-žgali domačijo, za njenimi bednimi ostanki pa danes ležijo zapuščene le-dine, ki so bile nekoč plodne njive.

Štefan je stresel z glavo, ko da bi hotel odgnati neprijetne spomine. Spet je pomislil na namen te svoje poti. Po dolgih letih se je namreč odločil, da obišče Tomaža, s katerim sta bila ku-rirja pri isti brigadi. Nekega dne je bri-gada napadala neko domobransko po-stojanko. Ker je bila trd oreh, je na-zadnje vsa brigada navalila nanjo. Tako sta tudi on in Tomaž šla na položaje. Čez čas je priletela iz postojanke mina in eksplodirala v njuni bližini. Oba sta bila ranjena in oba so nezavestna od-nesli v bolnišnico, vendar vsakega v drugo. Poslej se nista več srečala. Štefan ni vedel, ali je Tomaž sploh še živ. Večkrat si je rekel, da ga mora obiskati, a je obisk vselej odložil na kasnejši čas. Zdaj pa je bil končno na poti v njegovo vas.

Počasi se je odtrgal od drevesa in spet vzel pot pod noge. Pot se je po-ložno vila navzgor proti vasi Osoje, kjer ni bil še nikoli.

Ko je prispel v vas, ki je bila raz-tresena po osonni strani kopastega hri-ba, je pri prvi hiši vprašal, kje stanuje Tomaž.

Ob vzhodu neke vzpetine je same-vala borna domačija. Tu je bil Tomaž doma. Vetrce je cefral sajasto vlečko, ki je uhajala iz dimnika, in jo tlačil k tlom, ko je Štefan obstal pred napol odprtimi hišnimi vrati in potrkal.

»Najprej!«

Vstopil je v vežo in zavil v kuhinjo, od koder je prišel glas. Obstal je na pragu in presenečeno zastrel v uve-lega moža, ki je sedel za mizo in držal roke sklenjene na mizi. Njegov obraz, iz-nakažen od številnih drobnih brazgotin, je bil obrnjen proti njemu. Tam, kjer je nekoč bilo dvojje oči, sta bili zdaj prazni očesni duplini. Štefan se je z grozo vprašal: »Ali je to res on?«

»Kdo je?«

»Si to ti, Tomaž?« je vprašal Štefan z glasom, polnim tesnobe.

»To je bilo moje partizansko ime. Kdo ste pa vi?«

»Jaz sem Štefan. Skup sva bila ku-rirja, dokler naju ni zadela mina...«

»Štefan!« mu je vpadel v besedo To-maž in sunkoma vstal. »Ali si res ti? Ali si res še živ? Daj no, pridi bliže, Štefan!« je od veselja skoraj zavpil Tomaž in iztegnil roko v pozdrav.

Štefan je nagloma stopil k Tomažu, in dolgo sta si stiskala roke.

»Sedi, Štefan, in povej mi, kako je s tabo,« je naposled rekel Tomaž.

»Najprej mi ti kaj povej o sebi,« je rekel Štefan in se počasi spustil na klo-p, ki je stala na drugi strani mize.

»No, potem ko so me odnesli v bol-nišnico, so mi skušali ohraniti vid, pa ni bilo mogoče. In tako, kot vidiš, sem slep...« Glas se mu je bolešno zateg-nil in ugasnil.

»In potem?« je vprašal Štefan, da bi pregnal mučen premolk.

»Potem so me spravili domov, in tu sem ostal do danes. Živim s svojo ma-terjo in z njo živiva v glavnem od moje invalidnine. Ker sva skromna, še gre. Mati je davi odšla na pogreb neke so-rodnice in se vrne šele zvečer. S čim naj ti postrežem, Štefan?«

Štefan je rekel, da ni ne lačen ne žejen in da naj si zato ne dela nobene skrbi zanj.

Nato je vprašal Tomaž:

»No, kako si jo pa ti odnesel izpred tiste preklete postojanke?«

»Ostal sem slep na desno oko in le-vo roko so mi odrezali nad laktom.«

»Ojej!« je zastokal Tomaž, ko da bi podoživljal bolečine svojega tovariša.

Ko sta nato govorila še o tem in onem, je Tomaž vprašal:

»Si oženjen, Štefan?«

Ne, ni bil oženjen. Po presledku je Štefan vprašal:

»Te kdo od nekdanjih soborcev ob-išče, Tomaž?«

Okrog Tomaževih ust se je nabral nasmešek, ki je izražal trpko prizade-tost. Nato je povedal:

»Od vseh, kar sem jih poznal v par-tizanih, me jih je prišlo obiskat samo šest. Zadnji je bil tu pred tremi leti, to je bil mitraljezec Luka iz drugega ba-

taljona. Viš, ko bi me vsaj še kdo od ti-stih tovarišev obiskal, bi laže prenašal svojo samoto in nesrečo. Nimaš pojma, kako rad se pogovarjam z bivšimi so-borci o vsem, kar smo doživljali med vojno. Toda razen s kakim domačinom nimam priložnosti, da bi govoril o tem. Ne veš, Štefan, kako mi je hudo, ker so pozabili name skoraj vsi, s katerimi sem bil v partizanih. Ni lepo, da smo tako hitro pozabili drug na drugega, Štefan. To ni dobro, to ni prav. Kako naj potemtakem zahtevamo od mlajših ljudi, ki poznajo našo borbo samo iz pripovedovanja in knjig, da bi se nas spominjali tako, kot bi bilo prav, ko pa sami pozabljamo drug na drugega! Mnogi, premnogi naši nekdanji soborci mislijo le na svojo srečo, na nesrečo ti-stih, ki nosijo najhujše posledice naše-ga boja, pa se sploh ne spomnijo. Ko bi vedeli, kako jaz in meni podobni ljudje radi vidimo, da nas obišče kak nekdanji soborec, bi se kdo izmed njih morda le odločil, da obišče tega ali onega izmed nas. In zato si ne mo-reš misliti, Štefan, kako si me razve-selil s svojim obiskom.

Štefanu so te besede zvenele kot oči-tek, ki je naperjen tudi proti njemu.

LJUBLJANA VIČ-RUDNIK

LEPI USPEHI – PLOD VZTRAJNEGA DELA

»S ponosom se spominjamo našega vse-ljudskega upora proti fašizmu leta 1941, ko smo polni idealov gledali pred seboj en sam smoter upreti se agresorju ter pri-boriti si svobodo vredno delovnega člove-ka. Takrat nismo tehtali svojih skrbi in ne preračunavali morebitne koristi — vsem nam je bila jasno začrtana le pot v borbo proti okupatorju.«

To je le drobec, toda pomembna ugo-tovitev iz poročila na skupščini Združenja borcev »Milan Česnik« v ljubljanski občini Vič-Rudnik. In še nekaj ugotovitev iz tega poročila, ki ga je podal predsednik zdru-ženja Ljubo Tiplič.

Združenje šteje 425 članov, v zadnjih dveh letih jih je umrlo sedemnajst. Aktiv-nost združenja izpričuje tesna povezanost z organizacijami SZDL, ZVVI, RK, krajev-no skupnostjo pa tudi z ZRVS, katerih predstavniki so poleg lepega števila članov in predstavnika občinskega odbora ZZB NOV prisostvovali skupščini.

Med uspehi so v poročilu navedeni predvsem tile: sodelujejo s pionirskim od-redom »Milan Česnik« na osnovni šoli Vič, 30. oktobra so priredili tradicionalni »Čes-nikov dan«, ko so člani združenja pripove-dovali šolski mladini o akcijah OF, a pio-nirji so izvedli izbran kulturni program; na Žalah pa so priredili skupno komemo-racijo ob grobu heroja Milana Česnika.

Zdaj si je tudi sam očitil, da ni prej obiskal Tomaža. Sicer pa, je pomislil, ni vedel, ali je še živ, kaj šele, da ga je zadela tolikšna nesreča.

»Či bi vedel, kako je s tabo, Tomaž, bi te že davno prej obiskal.«

»Nič zato, Štefan, če si prišel šele danes. Nič ti ne očitam in hvaležen sem ti za obisk, res sem ti hvaležen. Sicer pa ti sploh nisi vedel, kako je z mano. Pre-cej pa je takih najinih bivših tovarišev, ki vedo, kako je z mano, pa kljub te-mu ne pridejo.«

Tomaž je umolknil in sklonil glavo, ko da bi zastrmel v mizo. Štefan se je zazrl v njegove očesne dupline in ob tem gledanju ga je prevzemalo globoko čustvo sočutja in pomilovanja.

Po premolku sta spet govorila o času, ki sta ga preživela v brigadi.

Bilo je že pozno popoldne, ko je Štefan vstal in rekel:

»Zdaj pa pojdem, Tomaž. Zatrđno pa ti obljubim, da te bom odslej od časa do časa obiskal.«

»S tem me boš več kot razveselil, Štefan. Odslej bom nestropno pričakoval tvoj naslednji obisk. Prav je, da se vsaj mi, kar nas nosi tako hude posledice boja za našo svobodo, kdaj pa kdaj spomnimo drug drugega. Pa piši mi kaj, Štefan. Ko mi bo mati brala tisto, kar mi boš pisal, te bom vselej čutil zraven sebe kakor zdajle.«

Vse te besede je Tomaž izrekel s tako ganljivim prizvokom v glasu, da je Šte-fan začutil solzo v očesu.

»Pozdravljen, Tomaž!« je rekel in mu segel v desnico.

»Najlepša hvala za obisk, Štefan. Srečno hodi in se čimprej vrni.«

Ko sta obstala na hišnem pragu, sta si še enkrat stisnila roko v slovo.

Streljaj pod hišo se je Štefan ozrl nazaj. Tomaž je še vedno stal na pra-gu, ko da gleda za njim. Iz Štefanovih prsi se je odtrgal bolesten vzdih. Potem je nadaljeval pot in v sebi je nosil trpek, boleč vtis tega srečanja.

ALOJZ RAVBAR

DOBRO JE, ČE VESTE

IZKOPANINA RIBE, KI JE ŽIVELA PRED 30.000.000 LETI. V Harkovu (ZSSR) so graditelji mestnega metroja (električne podzemeljske železnice) izkopali veliko oka-menelo ribo. Znanstveniki prirodnoslovnega muzeja so ugotovili, da je najdena izkopa-nina morska riba, ki je bila 30.000.000 let pod zemljo. Izkopanina je izredno dobro, skoraj do popolnosti ohranjena, so so škrge ohranile celó naravni sijaj (blesk).

MIKROSKOP (DALJNOGLED), KI PO-VECA PREDMETE ZA VEČ KOT MILIJON-KRAT. Neko britansko podjetje je prodajo v Zahodno Nemčijo mikroskop, ki povečuje predmete za 1.250.000-krat. Prodajna cena: 250.000 funtov ali, po uradnem tečaju, 9 milijonov novih dinarjev. Ta edinstveni elektronski mikroskop je izdelala skupina znanstvenikov in tehnikov za avtomatizacijo »GEZ-Elliot« za neki zahodnonemški znan-stveni raziskovalni zavod. Mikroskop bodo namestil v nalašč za ta namen zgrajen la-boratorij pri Baden-Badenu.

KORUZNI ZDROB IN KORUZNA MOKA BOLJE ČISTITA ZOBE KO ŠČETKA. Dr. Ružica Akšić, direktorica nekega zdravstve-nega zavoda v Novem Sadu trdi, da zobna gniloba manj škoduje ljudem, ki uživajo pretežno kruh iz koruzne moke (čeprav si ne umivajo zob), ko ljudem, ki si sicer umivajo zobe, a jedo kruh iz bele moke. Dr. Ružica Akšić poudarja, da koruzni kruh popolneje odstranjuje ostanke hrane v zo-beh in da bolje očisti zobe ko kakršnakoli ščetnika in ko kakršnakoli zobna pasta.

JANKCEKIANG JE NAJVEČJA REKA V LR KITAJSKI, je pa tudi ena največjih rek na našem planetu. Dolga je 5.800 km. Iz-vira na Tibetu kot ledeniški potok na 5.500 m. V srednjem toku si reka utira pot skozi hribovito Sečuansko kotlino in pade za 251 m. Tod je reka široka poprečno od 300 do 300 m, v soteskah 80 do 200 m, v globino pa seže 80 do 110 m. V spodnjem toku pade Jankcekiang samo 80 m. Tod doseže popreč-na širina reke 600 do 2.000 m, poprečna hitrost toka pa meter v sekundi. Pri mestu Čencinu, 330 km daleč od morja, se že za-čenja rečna delta z dvema glavnima rokavo-ma, med katerima je velik otok, Čunmidao imenovan, ki ima dva milijona prebivalcev. Jankcekiang zlije v morje poprečno 31.000 kubičnih metrov vode v sekundi, ob po-plavah pa tudi do 90.000 kub. metrov. Mor-ske ladje plovejo lahko 800 km daleč po reki, rečne pa kar 2.850 km daleč. Tudi nekateri njeni pritoki so plovni. V območju Jankcekiangovega poprečja živi več ko 200 milijonov ljudi.

KAJENJE IN SPOLNA ZMOŽNOST. Skupina pariških zdravnikov je objavila rezultate obsežnih raziskav o vprašaju, ali vpliva kajenje na spolno aktivnost pri moš-kih. Njihova proučevanja oziroma raziskave so pokazale, da se spolna zmožnost moških v starosti od 25. do 40. leta mnogo pogoste-je in močneje zmanjšuje pri kadilcih ko pri nekadilcih.

SOVJETSKI ARHEOLOGI SO ODKRILI 7.000 LET STARO NASELJE iz dobe pozne-ga neolitika (mlajše kamene dobe) in sicer na področju Gruzije. To odkritje je potr-dilo prejšnje domneve, da so nastala nase-lja poljedelcev v območju Kavkaza že pred približno 7.000 leti. Arheologi so na Sula-verskem brdu v vzhodni Gruziji odkopali devet plasti ter odkrili naselje neolitskih prebivalcev. V naseljih stojijo manjše okro-gle stavbe, podobne trdnjavskim stolpom; te imajo debele zidove iz stlačene gline.

NAJBOLJ RAZSIRJENA RASTLINA NA SVETU JE — LISJE. Na našem planetu raste približno 17.000 vrst te rastline, raste pa povsod: od ekvatorja do obeh zemeljskih tečajev, v višino celó do 7.500 m nad mor-sko površino. Domnevajo, da je lisje — pravzaprav simbioza (sožitje) gobe in alge — najstarejše med vsemi živimi bitji. Nekateri vrste lisja na Arktiki in Antarkti-ki so stare več ko 4500 let.

KAKO JE NASTAL OTOK SUSAK? Ta otok spada med naše najnenavadnejše oto-ke. Pokrit je z debelo plastjo najfinejšega peska, na katerem ni ne izvirov ne drevja ne skalovja. Geologi niso enakega mnenja o nastanku tega otoka. Nekateri mislijo, da je Susak nanos reke Pada, akademik Mirko Kišpatić pa sodi, da so nanese pesek s kopnega ponikovalnice z morskim tokom ter ga vrgle na površino in tako ustvarile ta otok. Poleg otoka Susaka je otoček Sraka-ne, prav tako pokrit s peskom. Ta dva otoka sta edina pesknata otoka na našem Jadranu.

DOMORODCI V AVSTRALIJI GOVO-RIJO — DOMNEVAJO — 100 JEZIKOV, čeprav jih živi komaj kakih 200.000. Jezi-koslovno je moč vse te jezike razdeliti na pet jezikovnih skupin.

V. M.

Fotoreporterska služba med NOB

Franjo Veselko:

„Domovini smo ohranjevali obraz...“

Vedno zgovoren, natančen in nepopustljiv. Takšen je bil nekoč med dimom in ognjem, takšen je bil včeraj za katedrom in nič drugačen ni danes, ko piše spomine... Zazrem se v fotografijo osemindesetletnega moža s tičkovko na glavi, pištolo in fotografskim aparatom za pasom. Več kot petindvajset let človeka spremeni, slika pa je le za spoznanje bolj blede in še bolj dragocena zanj, ki je s stotinami njej podobnih služil domovini in ji ohranjal nekdanji junaški obraz.

»Prvo noč pri partizanih sem dolgo bedel. Na položaju pri Prečni nas je komandant Zm. Morč pripravljaj na obrambo pred belogardisti, ki so se ba-je skrivali v Prečenski hosti. Popoldne sem pripešal v grad Sotesko, kjer me je po sporazumu s okrožjem sprejel v propagandno komisijo IOOF inž. Miloš Brelih. Dal mi je fotografski material, ki ga je poslala partizanska Ljubljana. Grajski oskrbnik mi je izročil ključke fotolaboratorija, ki ga je zapustil pobegli grof Auersberg, in kmalu je bilo za delo vse pripravljeno. Navdušen nad dobrim začetkom, sem še tisti večer razvil nekaj posnetkov Roga, Baze 20 in zaščitne čete glavnega štaba Slovenije. Imel sem občutek, da bo moč izpeljati načrt, po katerem bi zbirali fotodokumentacijo, jo razvijali in tako služili narodnoosvobodilnemu boju in njegovi propagandi. Tu sva se našla s Čorom Škodljarjem, ki je imel na skrbi kinosekcijo. Bilo je to v začetku oktobra 1943. Na policah se je nabralo precej fotomateriala, filmov in kemikalij. To delo sva opravljala, dokler ni so v Novo mesto nenadoma vdrli Nemci in nam onemogočili bivanje v gradu Soteski. Še istega dne mi je tovariš Milan naročil, da pripravim fotografski material za prevoz v Suho Krajino.

Nikoli ne bom pozabil enkega večera, ko so bili z bršljanom porasli stebrji grajskih hodnikov nemi poslušalci puntarjev-partizanov, ko je med zidovi, kjer je nekoč nemška gospoda gledala viteške turnirje, zadonela pesem »Le vkup uboga gmajn« in so večini partizanov privrele solze iz oči.

Začela se je šesta ofenziva in moral sem se ločiti od fotodelavnice. Samo le-če sem hitro odvil s povečevalnika in jih z nekaj filmi vtaknil v krušno torbo. Drugi material sem zložil v zaboj, ki so ga člani gospodarske komisije z živčevjem vred na tovarnjaku odpeljali do Poloma v Suhi Krajini.

Ob živem pripovedovanju profesorja Veselka sem imel občutek, da se pred menoj odvija film, nem in prepričevalen:

Dolge kolone v utrujenost in mrz odetih partizanov na neskončnih pohodih tonejo v jutranjo meglo. Zadaž za obronkom se mimo pogorišč in ruševin pomika skupina fantov in tam na vrhu

v Ilovi gori sedita komandant Majnikov Janez-Džems in njegov nekdanji profesor Veselko. V spomnih sta daleč od ognjene resničnosti. V drevoredu pred novomeško gimnazijo sta ali pa morda pri eni izmed ur zgodovine... kdo bi vedel koliko spominov ju družijo! Nenadoma ju potegne v kruto resničnost partizanski kurir s sporočilom, da prodira proti položajem nemška po-bočnica kakih štiristo mož. Potem se vname peklenški boj. Zdi se mi, kot da slišim med pokom in treskom granat Kozinovo simfonijo in krike prestrašenih vaščanov, ki so jim gorele strehe nad glavami. In potem spet vidim Veselka, sklonjenega nad fotoaparatom, ki beleži na filmski trak ranjene partizane na previjališčih...

»Dragocen dokument Cankarjeve brigade je posnetek proslave oktobrske revolucije v Selih Šumberku na trgu pred cerkvijo leta 1943. Tistega dne sem se povzpel na nek balkon na pol porušene hiše in pritisnil na sprožilec fotoaparata. Na steni je visela partizanska trobojnica, pod njo pa je o Leninu govoril profesor Drago Vidmar. V okolici so bila vidna požgana poslopja, in ko sem po več mesecih razvil tisti film, so nastali izvrstni posnetki... Pri Sv. Gregorju nad Sodražico sem stal nekoč ponoči na straži pred hišo štaba. Tam daleč za gozdovi so v daljavi migljale lučke partizanske Ljubljane. Slučajno sem imel pri roki fotoaparat in zabeležil sem tudi to nepozabno sliko... Ko je nemško letalo nad Suhorjem pri Dragatušu sestrelilo ameriški bombarder, ki se je vračal z letalskega napada neke v Avstriji, se je rešil samo pilot. Daleč od razbitin leta la so ležali kosi raztrganih padalcev. Fotografiral sem pogreb teh letalcev! V vrsti je bilo zloženih šest krst, vojaška godba je igrala žalno koračnico in invalidski pevski zbor je zapel Žalostinko... Po končani šesti ofenzivi je bila vsa Dolenjska močno prestrašena. Belogardisti so trdili, da so vse partizane pobili. Mi pa smo lepega dne pri korakali po glavni cesti do Trebnjega. Tam smo se v veliko veselje Trebanjcev lepo razvrstili pred občinsko hišo. Na enem izmed mojih posnetkov tistega dne se prav lepo vidi komisarja Cankarjeve brigade Pepe Zornada in komandanta Džemsa, ki sedita na konjih... Tudi miting, ki smo ga priredili v Trebnjem, sem ovekovečil. Spominjam se, kako je pred nastopom prišla k meni operna pevka Vilma Bukovčeva. »Veste, tako strah me je, a bom vseeno nastopila!« je rekla. In zapela je, da jo je bilo veselje slišati... Da, o Cankarjevi brigadi sem naredil več sto posnetkov. Večina njih je dobrih in so vsi spravljani v ljubljanskem muzeju revolucije.

Iz Pokraja pod razvalinami Mehova

sem odšel v Črnomelj. Del poti peš, del poti pa s sanmi. S pomočjo profesorja Kosa sem pri fotoamaterju Pirnatu razvil prve filme s posnetki Cankarjeve brigade. V krušni torbici se mi niso prav nič pokvarili in lahko si mislite, kako sem bil tega vesel. V Črnomlju sem za bodočo sekcijo propagandne komisije pri predsedstvu SNOS pridobil dva člana. Pozabiti ne smem, da sem šel še pred tem za kulturnika v Jamo pri Žužemberku, k artilerijcem 15. divizije. Artilerijce sem zapustil 28. aprila, in to na poziv tovariša Zemljaka, ki je vodil propagandno komisijo. Odšel sem v Belo Krajino na kongres novinarjev v Metliki. Poslušal sem tovariša Kidriča, ki je med drugim dejal, da bi že rad videl kakšne fotografije iz narodnoosvobodilnega boja... V Črnomlju sem začel iz nič. Fotodelavnico sem si uredil v kleti pri Bordonovih, ki je imela na srečo elektriko in vodovod. Vojni fotoreporter Cerar mi je odstopil povečevalnik brez objektiva in žarnice. Na srečo sem imel pri sebi še vedno objektiv iz Soteske, ki mi je kmalu pokazal odlične povečave. Star in godrnjav drogerist mi je s težavo prodal nekaj kemikalij. Pravo dragocenost, sto odličnih fotografskih papirjev, pa sem slučajno odkril v nekem kupu pri trgovcu Golobu v Metliki. Kmalu sem pridobil nove sodelavce. Fotograf Bavec mi je prinesel posnetke Notranjskega odreda in tam požganih vasi, Kupinič posnetke iz Metlike in okolice, tovariša Pirnat in Kos posnetke iz Črnomlja, tovariš Zupančič pa iz Gubčeve brigade.

Po dveh dneh smo že pripravili prvo razstavo izbranih povečav na trgu pri hotelu Lakner v velikem izložbenem oknu, pri katerem se je kar trlo gledalcev. Razstavljene slike smo menjavali približno vsakih štirinajst dni. S kolesom sem vozil slike tudi v Metliki, Semič in Stari trg ob Kolpi. Kurirji so prinašali posnetke iz brigad. Posebno ganljivi so bili posnetki slikarja Božidarja Jakca iz Baze 20 na Rogu. Črnomelj je postal glava in srce Slovenije! V njem in njegovi okolici so bili različni vojaški in politični tečaji, šole, gledališče, radijska postaja, agencija Tanjug in podobno. Neumorni sodelavci naše sekcije je bil tovariš Šelhaus, letiški reporter, ki je snemal v krajih ob Kolpi vse do Notranjske. Fotografiral je pogorišča, otroke in ljudi, ki so se vračali iz internacije, narodnoosvobodilne odbore pri delu in še in še. Edi Šelhaus je prišel iz Gorenjske, in čeprav je bil še pred kratkim huje ranjen, ni nikoli poznal počitka. Nekega dne sem šel tudi jaz po poti, po kateri je navadno hodil tovariš Šelhaus. Ob Klopi blizu Podgrada sem slikal smučarski tečaj NOV, ki ga je vodil tovariš Kavšek. Srečal sem žene aktivistke z zastavo, ki so šle na zborovanje v Črnomelj, in pritisnil sem na sprožilec. Med drugim sem fotografiral tudi partizanske delavnice, popravilnice orožja v Starih Zagah in v Rogu.

Cela vrsta trajnih spominov, tisoči bežnih vtisov!

Februarja 1944 v Javorovici. Ena največjih tragedij slovenskega partizanstva. Padel je ves 4. bataljon Cankarjeve brigade. Več kot sto mož je obležalo v snegu. V meglenem jutru po mitingu obkoljeni od Nemcev in domobrancev. Franjo Veselko piše na osnovi pripovedovanja preživelih štabno poročilo več dni in še vedno ne more dojeti, da je to res. Miting v Dvoru. V noči pred mitingom je sedel za mizo in napisal enodejanko, ki so jo naslednjega dne uprizorili... Bela Krajina, dobra in usmiljena mati, ki ji je v času največjih preizkušenj primanjkovalo celo soli. Zvečer v temnici, čez dan v praznem železniškem skladišču ob cesti v Metliki poučuje dijake... Karteljevo pod gradom Hmeljnikom. Nekaj ur pred napadom na Novo mesto so partizani priredili miting. Z odra je pravkar prišel tovariš Veselko in se pripravil, da bo slikal pisatelja in reporterja Boga Flandra...

Kako dolg film!

»Najvažnejši dogodek naše fotosekcije je bila prav gotovo razstava slik iz NOB, ki smo jo priredili v dvorani hotela Lakner ravno na novega leta dan 1945. Vsebinsko in tehnično najboljša

posnetke smo zbirali vsi skupaj več dni. Formati so bili tudi 30 X 40. Morda bo zanimivo vedeti, od kod smo dobili povečevalni papir. Iz Italije in celo Milana, kamor je držala povezava z odporniški gibanji italijanskih partizanov. Sicer je bil papir raztrgan kot partizanski čevlji, pri čemer smo si znali pomagati tako, da smo dobili neosvetljen del formata. Naj omenim, da je bil prof. Brenk odličen organizator in tudi ta razstava je bila njegovo delo. Največ točk je dobil star gorenjski partizan, spomeničar iz leta 1941, Bitenc, za sliko »Partizan na straži«. S sliko »Kurir na konju v mesečini« sem dobil, če se ne motim, četrto nagrado. Razstavo si je ogledalo več kot osem tisoč ljudi, kar je bilo veliko priznanje za naš trud. Pri kazanih je bilo 167 fotografij štirindvajsetih avtorjev iz vse Slovenije.

Ker se ni vedelo, kod se bo pomikala glavna balkanske nemške vojske, smo prav na četrto obletnico OF za vedno zapustili Belo Krajino. Peljali smo se v osvobojeni Trst. Med potjo sem slikal 97. nemški korpus, ki se je vdal Jugoslovanski armadi, in kupe orožja, ki je ležalo ob cestah. V Trstu sem v uredništvu Piccola našel v visokem kupu papirja skrit bogat plen, več tisoč nemških povečav z vzhodnega, zahodnega in balkanskega bojišča. Tam sem na primer našel tudi film desanta na Drvar.

Člani propagandne komisije smo se pripeljali v osvobojeno Ljubljano 10. maja 1945. Prav na hitro smo uredili foto delavnico v vili pri Moderni galeriji na Prešernovi cesti. Ljubljanski fotografi aktivisti so posneli sprejem naše vlade in partizanske vojske. To so bili prekrasni posnetki 9. maja, iz katerih je vela navdušenost množice. V nekaj dneh smo priredili razstavo v poslopju Bate, današnje Name. Poudariti moram, da so prinesli čudovite posnetke tudi internirancev iz Dachaua. Negative so imeli zavite kar v cunjah. Pozneje smo priredili razstavo tudi v Beogradu v hotelu Moskva.

Povprašal sem profesorja Veselka, kako to, da vse do danes ni bilo — niti posebej niti v strokovni fotografski literaturi in ne ob priložnostnih proslavah posameznih obdobj iz narodnoosvobodilnega boja — obravnavano delo Fotosekcije glavnega štaba. (Izjema je le monumentalna izdaja fotografskih del tovariš Petka!)

»Spominjam se izjave na smrt obsojenega, ki je italijanskim fašističnim sodnikom izrekel te besede: »Dovolj je živel tisti, ki umre za domovino! To izjavo so našli po kapitulaciji Italije v novomeškem arhivu divizije Isonzo. Prinesel mi jo je kurir iz Roga z željo, da bi jo prefotografiral. Svojo dolžnost sem, kolikor je bilo v moji moči kot partizanski fotoporočevalec-amater, opravil. Navdaja me notranje zadoščenje, da se mi je posrečilo zbrati toliko negativov, tega silno občutljivega materiala, ki bi sicer kaj lahko propadel in se razgubil. Delo je bilo opravljeno z najboljšimi močmi in silno požrtvovalnostjo. Samo tisti, ki so bili v središču dogajanja, vedo, koliko truda je bilo treba — da smo rešili, kar danes imamo. Prepričan sem, da je še precej neodkrita materiala. Omenim naj samo Ivana Pirnata, upokojenega

uradnika iz Črnomlja in partizanskega fotoreporterja, ki hrani silno zanimivo fototeko iz obdobja NOB. Prav tako ima majhen album teh dragocenih spominov upokojeni profesor Kos iz Maribora. Sam nimam razen teh dveh slik, ki jih izročam, ničesar več. Vse so našle dostojno mesto v muzeju revolucije.

Zapisal:
SILVO TERŠEK

FOTOSEKCIJA PROPAGANDNE KOMISIJE PRI PREDSEDSTVU SNOS NOVEMBRA 1944 V ČRNOMLJU. OD LEVE PROTI DESNI SO: ZUPANČIČ, VINKO BAVEC, JOŽE BITENC, EDI ŠELHAUS, KOPINIČ, ROZALIJA ZALAR, PROF. BRENK, PROF. ALFRED KOS, IVAN PIRNAT IN VODJA SEKCIJE PROF. FRANJO VESELKO.

TV-15 ZA MLADINO

ŽRTVI

Ni dolgo tega, ko se je pri nas oglasila babica. Razveselila sem se jo. Še preden mi je utegnila povedati vsakdanje zanimivosti, sem jo pocukala za rokav. »Babica, povej...!« Nisem se dokončala stavka, ko je začela:

»Bilo je lepega sončnega dne leta 1942. Z mambo in bratom sem bila na njivi. Midve sva želi pšenico, brat jo je vezal v snope in na bližnjem travniku so sosedovi sušili seno. Nenadoma so prišli v vas Italijani. Šli so naravnost proti vaški lipi, okoli katere so se zbrali možje in fantje, ki so namestili k partizanom. Vnel se je boj. Padla sta dva Italijana, zbrani vaščani pa so se brez žrtev umaknili v gozd. Italijani so se hoteli masčevati. Odnegli so mojega brata in sosedovega fanta. »Pustite ga, rajši ubijte mene!« je prosila moja mama. »Če ne boš tiho, te spečemo kot svinjo na ražnju!« je odgovoril eden izmed fašistov. Zagrabil so fanta in ju odgnali. Naša in sosedova mama sta se še istega dne napotili v Novo mesto, da bi izvedeli, kaj so jima storili. »Nobenega vandita niso privlekli!« so jima grobo zabrusili. Ko sta se vračali domov, sta zagledali ob poti na drevesu viseči trupli. »Ta je moj!« je zavpila mama. Spoznali sta ju le po obleki, saj so ju nečloveško umorili. Porezali so jima ušesa, nos in iztaknili oči!«

Babica je zajokala in tudi jaz sem morala večkrat v žep po robček. »Vidiš, takšne in še hujše zločine delajo danes Američani v Vietnamu!« je še rekla.

MILKA STRAJNAR

SEZNAM

V Kranju je bilo med vojno dobro organizirano obveščevalno o mrežje. Moja mama je nosila partizanom razno pošto. Bila je povezana z mnogimi družinami v Kranju, ki so skrivaj delale za partizane. Doma v omari je hranila seznam ljudi, s katerimi je bila povezana. Seznam je ležal na zgornji polici in je bil dobro založen s perilom. Ko so mamico zaprli in odpeljali v taborišče, so domači na seznam popolnoma pozabili.

Meseca marca 1944 so Nemci nepričakovano začeli delati preiskave po stanovanjih. Škalo so partizanski tisk. Prišli so tudi k nam. Doma sta bili samo stara mama in njena sestra. Ko sta zagledali Nemce, se sprva nista nič prestrašili. Kurirji so bili namreč že prejšnji dan odnesli vse časopise in sporočila. Šele ko je Nemec pristavil k omari stol, se je stara mama spomnila na seznam. V tem trenutku je viselo na nitki trideset življenj! Stara mama je v nemoči sklenila roki in vdana v usodo čakala, kaj se bo zgodilo. Nemec je nekaj časa stikal po polici, potem pa je malomarno zamahnil z roko in sopihaje zlezel s stola. Nekaj časa so se brskali po stanovanju, in ker niso ničesar našli, so brez besed zapustili hišo.

Stara mama se še danes z grozo spominja teh napetih trenutkov in se vprašuje, kaj neki je Nemca zadržalo, da ni police bolj temeljito pregledal.

JANA KRIVEC

NAGRAJENI PRISPEVEK

Pogovor z Vladošo Simčič-Tiranovo

„GREM!“ SEM DEJALA IN ODŠLA

Spomini mi beže v preteklost, v tisti poletni dan, ko smo se zbrali na shodu slovenskih pionirjev v Kočevju. Živo mi je pred očmi trenutek, ko je stopila na oder Vladoša Simčič-Tiranova... Še dolgo nisem mogla pozabiti njene glasu in prijaznega smehljaja. Čeprav je že več kot dve leti od takrat, še vedno slišim njene besede. Takrat sem si zaželela, da bi jo spoznala. Spraševala sem se: bo imela kaj časa zame? Kmalu sem spoznala, da je bil moj strah odveč. Izpolnila se mi je želja: govorila sem z njo, z igralko Mestnega gledališča ljubljanskega Vladošo Simčič-Tiranovo. Kako prijeten je bil ta pogovor! Ko bi vsaj lahko vse — tako kot je in kot je bilo — prenesla na papir! Vem, da tega ne bom mogla! Mi boste oprostili, Vladoša, in tudi vi, bralci mladinske strani »TV 15«? Priznati moram, da vam vsega, kar danes vem o njenem medvojnem življenju, ne morem povedati. Ne znam, pa tudi veliko preveč je za teh nekaj skromno odmerjenih strani.

Spominja se, kako so se v prvih mesecih okupacije križem po Ljubljani pojavili napisi OF.

Kot mlada gledališka igralka sprva ni imela poguma, da bi se vmesavala v to. Plaha in krhka je bila, prepričana, da ne more pomagati. Nekega dne pa je bila na obisku pri inž. arh. Mihevcu... in stopila je na to nelahko, dolgo pot boja za svobodo. Vedela je za nevarnosti, ki bodo prežale najo, a skoraj ni pomislila nase. Celo bala se je, da ji ne bodo povsem zaupali nevarnih nalog.

Ko so Italijani začeli ljudi preganjati in internirati, so odgnali tudi njenega brata. Zdaj šele se je začelo za mlado Vladošo težavno življenje. Skrbeti je morala za mambo, varčevati za skromne pakete in jih pošiljati bratu v internacijo. Nikdar, pravi, ne bo pozabila trenutka, ko se je morala ločiti od svojega ljubljanskega klavirja. Prodala ga je, da bi lahko živel. »Pozabila sem, da je bil Branko skril v klavir tipkopis Borovih pesmi 'Previharimo viharje'. Sreča, da je bil mož, ki je posređeval prodajo, še poleg. Hitro jih je vzel, češ da so igralske vloge...«, se spominja tovarišica Vladoša.

Do leta 1943 je delala kot aktivistka. Da bi šla v partizane, ne tega še pomislila ni. Vedno je bila prepričana, da so za to poklicani le možje. Ko ji je tovariš Ignac Koprivec dejal, da potrebujejo igralko, se je premislila. Odgovorila je: »Grem!« Le ob misli na mambo, odvisno od njenih prejemkov, ji je postalo hudo. Zanj

so ji obljubili denarno pomoč. Svoj sklep je povedala Jožetu Tiranu, svojemu bodočemu možu.

Prve dni avgusta 1943 sta skupaj odšla v partizane. Pri inž. Kumbatoviču sta dobila ponarejeni potni dovoljenji in izvedela za javko. Pot ju je vodila v Jurko vas pri Novem mestu. Zaradi varnosti nista potovala skupaj. »Od Novega mesta do Jurke vasi sem jo mahnila kar peš, Jože pa se je peljal do Kandije!« Kdor bi jo bil srečal, si prav gotovo ne bi mislil, da gre v partizane. Obležena je bila v poletno krilo s svilenim bluzico in obuta v lahke čevlje, ki niso bili niti najmanj primerni za dolge vojaške pohode. Partizanska oprema tovarišice Vladoše in tov. Tiranova je bila še v Ljubljani. Obljubili so, da jo bodo poslali. »Pa je nisva nikoli dobila!«

Dolga je bila pot! Pod noč je prišla do prvih hiš, kjer so jo že čakali terenec Jože pa stari znanci Samo Savnik, Zan Lenardič in Niko Košir. Prvo partizansko noč je prebila s tovariši na nekem seniku v Občicah. »Jože nam je ob brleči sveči recitiral pesmi...«, pripoveduje s prizvokom žalosti. Zgodaj zjutraj so se razšli. S Tiranovo sta bila dodeljena v Prešernovo brigado, ki je bila namenjena na Gorenjsko. Na Podstenicah so se sešli s tovariši kulturniške skupine: Ladom Kiautom,

di kulturnik z odgovorom ni bil kao ve kako zadovoljen, češ da ga fantje ne bodo razumeli. Jože ni klonil. Recital je Cankarjevo črtico »Gospod stotnik«. Borci so bili navdušeni! »Zadnja točka mitinga je bila najina recitacija Prešernove 'Železne ceste' in le-te se nisva mogla znebiti do osvoboditve. Brez nje ni bilo več nobenega mitinga. Tisto noč so naju borci sprejeli za svoja...« sem prebrala v spominih igralka Simčičeve. Tako sta torej Jože Tiran in Vladoša Simčičeva doživela svoj ognjeni krst! Drugo jutro sta dobila darili: Jože nove visoke čevlje, njej pa je Kanadčan Pavle poklonil svoje nove rezervne hlače.

Ko so se vračali s Travnice gore, so izvedeli, da je kapitulirala Italija. Podali so se v dolino in še istega večera so novico proslavili z mitingom za »ribniške Urbanec«. Takrat je prvič recitala Kajuhovo »Dekle v zaporu«. Nato so se miting vrstili drug za drugim. Na stopali so povsod, kamor so prišli. Ob tem so izvajalci in tudi poslušalci, vsaj za trenutek pozabili na gorje in smrt, ki ni nikdar in nikjer izbirala.

Za zbor kočevskih odposlancev so pripravili pravcato proslavo. Naštudirali so Klopčičevo »Mater«, Kocbekovo enodejanko, Nada Stritar je pela Sturmovo »Partizansko romanco«, Bogdana Stritarjeva »Lirično koračnico«, Mario Kristančič pa Simonitičjevo »Bosa pojdiva«.

Po dolgih mesecih napora in bridkih doživetij ju je pot privedla na osvobodeno ozemlje v Črnomelj, za partizane pravo Indijo Koromandijo. Spet so se srečali stari gledališniki. Nastanili so se v neki veliki hiši in začeli poklicno delati. Sprva so pripravljali mitinge po vsej Beli krajini, pozneje pa že v pravih dvoranah. Ustanovili so tudi gledališki tečaj in vzgajali bodoče igralce. Učili so se vsega, kar je igralcu na odru potrebno. Iz teh vrst so izšli: Ivanka Mežanovna, Aleksander Valič, Draga Ahačič, Slavka Glavin, Nace Simončič, Drago Makuc, Majda Dobovišek, Dušan Mevlja in drugi. Tu so naštirali »Kralja na Betajnovi«, »Težko uro«, »Raztrgance«, »Medveda«, »Sumljivo osebo«, »Snubaček«, »Namisljenega bolnika« in »Županovo Micko«. Čeprav so bili na osvobodjenem ozemlju in so stanovali v hišah, so bili večkrat lačni kot siti, zakaj lakota je zvest spremljevalec vojne, pa naj jo v železni nevihti ali pa v zaledju!

»Tehtala sem komaj sedeminštideset kilogramov. Rekli so mi, da bom v Ljubljani, če bom ostala tako suha, delala sramoto partizanom. Zato so me poslali v Bari, da si malo opomorem. Petkrat sem šla na letališče, preden sem zares odletela. Ko sem bila že v letalu, sem odvrгла plašč in čevlje, da bi rabili tistim, ki ostanejo. V Italiji bom dobila druge, sem si mislila. Nataknila sem copate in čakala, da vzelimo. Spet smola! Letalo je bilo preobremenjeno, teren premehak. Vrnila sem se v copatah in brez plašča v Črnomelj. Šele petič sem zares odpotovala. Osmega marca ali morda dan pred tem praznikom smo imeli proslavo, na kateri sem recitala Kajuhovo »Materi padlega partizana!«

Konec vojne je dočakala v Barju. Vsi so komaj čakali, da se vrnejo domov. Z ladjo so se pripeljali do Bakra in od tam s kamioni prek Trsta do Ljubljane. »Bila sem srečna — veliko pa je bilo mater, deklet in žena, ki so izgubile svoje najdražje in so svobodno pričakale s solzami v očeh!«

Vem, zato jim ob njihovem prazniku želim vse najlepše! In seveda tudi vam, Vladoša Simčič-Tiranova, iz dna srca!

ALENKA TRONTELJ

KRAMLJANJE

Spoštovana tovarišica urednica!

Vedno in skrbno prebiram »TV 15«. Ugaja mi, a najbolj pri srcu mi je mladinska stran. Zato sem se tudi odločila, da vam pišem. Za začetek pisemce, prihodnjič pa še kaj posebnega. To, kar vam bom povedala danes, ni ravno iz našega narodnoosvobodilnega boja. Mislim pa, da bi sedaj ko se toliko govori o Laosu, Vietnamu in Kambodži, veljalo tudi tem deželah posvetiti nekaj misli.

Sedim v naslonjaču.

Premišljujem o Prešernu in njegovi preroški »Zdravljici«. V njenih verzih je zapisal, kakšna naj bi bila domovina. Imamo jo takšno in dosegli smo jo z bojem in brezmejno ljubeznijo do rodne zemlje. Tudi v Vietnamu se ljudje že dolgo junaško borijo za svobodo, a je še niso izbojevali. Premišljujem o sebi in otrocih v drugih deželah. Vem, da imam mnogo več kot moji vrstniki v Vietnamu, in hudo mi je.

Da, mnogokrat se mi misli ustavijo v deželah, kjer ljudstva še vedno trpe nasilje. Indokina! Beseda, ki jo slišim vsak dan v poročilih in s katero je zapolnjenih vse preveč časopisnih stolpcev. Vojna, vojna in še enkrat vojna... Le pet let je trajala pri nas in koliko škode je naredila in koliko nedolžnih žrtev je padlo!

Pred menoj se pojavijo fotografije iz časnikov:

Tu je mala Lin, ki steguje ročice za koščkom kruha... Jaz pa si lahko odrežem kruha, kolikor si ga zaželim, in nemalokrat ga vidim ležati na cesti! Tam daleč vidim smehljajočega se ameriškega vojaka ob mrtvem Vietnamcu, obitem s krvjo... Smehljaja se ob dejanju, katerega bi se moral sramovati! Potem zagledam ljudstvo, ki se bori... Močna je njihova volja in želja po svobodi tako velika, da je ne bo zlomilo nobeno orožje!

Da, to se vam želela povedati!

Preden se poslovim, bi vas še nekaj povprašala. Ste me razumeli, kaj sem želela povedati? Do danes nisem veliko pisala, razen domačih in šolskih nalog. Upam, da se bom v sedmem in osmem razredu osnovne šole še kaj naučila in da bom potem svoje misli lahko bolj pravilno in lepše prenesla na papir.

Lep pozdrav!

Slavica Dragoš
Mohoričeva 6
p. Idrija

Draga Slavica!

Razumela sem te, da bi te bolj ne mogla razumeti. Kar se napak tiče, jih za šestošolko ni veliko! Vse moje delo je bilo v tem, da sem tvojim mislim malce pristigla peroti. Ne da bi kaj napak zapisala, ne samo s prostorom so vedno križi in težave... Drugače na je še kako prav, da ti misli sežejo prek meja rodne zemlje — četudi je pot dolga.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Draga tovarišica Milena!

V imenu vseh nepoznatih vrstnikov vam ob osmem marcu iskreno čestitam z željo, da bi še dolgo vrsto let delali z nami, srečni in zadovoljni v krogu mladih. Obenem se vam zahvaljujem za trud in požrtvovalnost pri tako uspešnem urejanju naše strani.

Prejmite lepe pozdrave!

Alenka Trontelj
Stranska pot III-a
p. Grosuplje

Draga Alenka!

Bilo mi je v veselje in radost, pa hvala za tople želje. Lepo pozdravljena!

MILENA

BESEDE IN DEJANJA

Dober milijon upokojencev

Po najnovejših podatkih zveznega zakona za socialno zavarovanje je bilo konec lanskega leta v naši državi skupno 1.131.000 upokojencev. To praktično pomeni, da se je v primerjavi s koncem leta 1969 njihovo število povečalo za 3,8 odst.

Podatki pravijo, da je v gibanju števila starostnih upokojencev glede na invalidske upokojence prišlo do nekaterih pozitivnih sprememb. Število starostnih upokojencev se je povečalo za približno 5 odst., invalidskih pa samo za 1,6 odst.

Dnevnik — 25. II. 1971.

Nenormalno zviševanje osebnih dohodkov

Decembrski osebni dohodki (izplačani v januarju) so bili v Sloveniji — dosegli so povprečje 1618 din — za 9 odst. višji od novembrskih (statistični podatki). V gospodarstvu je porast znašal 9 odst. in povprečje 1570 din, v negospodarskih dejavnostih pa so se povečali nekoliko manj — za 8 odst., vendar je povprečje višje — 1893 din.

Najvišje osebne dohodke je decembra izplačalo projektiranje — povprečje 3254 din (5 odst. več), sledi ladjedelstvo z 2739 din (porast za 115 odst.), poslovna združenja — povprečje 2566 din (7 odst. več kot novembra), nato zbornice z 2543 din (19 odst. več). Med panogami, ki so imele v povprečju višje dohodke kot 2000 din, je še zračni promet s povprečjem 2276 din (18 odst. več), trgovinske storitve z 2270 din (13 odst.), družbene organizacije z 2211 din (porast za 11 odst.), industrija nafte z 2309 din (porast za 108 odstotkov), zunanja trgovina z 2193 din (17 odst. več), elektroenergija z 2161 din (porast za 5 odst.), grafična industrija z 2065 din (14 odst. več), šolstvo z 2110 din (16 odst. več) ter znanost z 2060 din (5 odst. več).

Gospodarski vestnik — 23. II. 1971.

Opozorilo

Misel predsednika IS Staneta Kavčiča, naj bi naš sistem blagovnodenarnih odnosov izpopolnili tako, da bi moral vsak, ki bi pod določenimi pogoji naročil in sprejel blago, pa ga v dogovorjenem roku ne bi plačal, za daljši čas v zapor, so nekateri jugoslovanski časniki označili kot najučinkovitejši ukrep za odpravljanje nestabilnosti in nelikvidnosti. Ob tem pa so opozorili na občutno premajhne zmogljivosti — naših zaporov ...

Delo — 23. II. 1971.

Mleko pokrmili živini

Po podatkih sveta za združništvo in kooperacijo osižeške gospodarske zbornice so imeli slavonsko-baranjski kmetje lani okoli 40 milijonov litrov tržnih viškov mleka. Od vse te količine je bilo odkupljenih le 20 milijonov litrov mleka. Ostalo mleko so kmetje pokrmili živini.

Kmečki glas — 24. II. 1971.

Zakaj bi kupovali doma ... če lahko uvažamo ...

Kmetje treh vasi, Šmartna, Sneberij in Hrašča so prišli v Zadrufni dom Zadobrova, da bi poslušali predavanje o pridelovanju zelja. Predavatelj pa je moral dvigniti roke, ko so začeli kmetje robatiti: »Kam s 150 tonami kislega zelja, ki smo ga pridelali lani?« — Prehrana, Sadržje-zelenjava sta odkupovala zelje po 1,80, zatem po 1,60 dinarja. Potem je začela Prehrana uvažati zelje iz Poljske. Po 1,90 dinarja! Od tlej ga kmetje ne morejo prodati za nobeno ceno.

Delo, 19. 2. 1971

CENIK MALIH OGLASOV

Poizvedbe, vabila, objave, obvestila, zahvale in podobno — do 10 vrstic — 10 dinarjev. Če znaša besedilo več kot 10 vrstic, stane vsaka nadaljnja vrstica 1,50 din. Objave s komercialno vsebino: do 10 vrstic 30 dinarjev, vsaka nadaljnja vrstica 5 dinarjev. Pravni nasveti so za naročnike brezplačni, drugim zaračunavamo dejanske stroške, a največ do 15 dinarjev. Osmrtnice (kratke nekrologe) objavljamo brezplačno, njihovih tekstov in pripadajočih fotografij ne honoriramo in ne vračamo.

ob stoletnici pariške komune

Sedemdeset dni (6)

Tiste dni so v Parizu zgradili vsega skupaj kakšnih šeststo barikad, vendar večinoma v naglici in površno. Versajske sile so 22. maja prešle v splošni napad. Začel se je Krvavi teden Pariza. Versajske enote so do konca dneva po ogorčenih bojih prišle do Doma invalidov. Četrtna mesta je bila v njihovih rokah.

Glavnina versajske vojske (dva korpusa) je 23. maja napadla Montmartre: hotela je onemogočiti komunardsko topništvo, ki jo je hudo oviralo s svojim bočnim ognjem. Boji so bili hudi, vendar so se komunardi na Montmartru morali vdati okoli poldneva. Tako so se Versajčani polastili več kot sto težkih topov, velikih količin pehotnega orožja in streliva.

Versajske enote so imele uspehe tudi na drugih delih fronte. General Dombrowski je bil smrtno ranjen na barikadah. Do konca dneva je bila skoraj polovica mesta že v rokah Versajčanov. Pariški proletarij je umiral v množicah, ko je branil mesto. Ujete komunarde so postrelili, marsikje pa so postavili k zidu tudi privrženke komune, večinoma revne ljudi.

Boji so se nadaljevali 23. in 25. maja. Versajske sile so bile veliko močnejše in vojaki pariške komune so se pred njimi umikali v vzhodne predele mesta — v delavske četrti. Dne 25. maja je v bojih padel Delecluse, ki ga je potem zamenjal Varlin. Dne 26. maja je bilo ozemlje pariške komune skraćeno na vzhodna predmestja Belleville, Ménilmontant in Charonne. Agonija komune se je začela.

Komunardi so se utrdili na nepretrgani fronti, ki se je vlekla od kanala Bastille do vzhodnih mestnih obzidij. V jutranjih urah 27. maja se je začela zadnja, odločilna bitka obkoljenih komunardov — zoper dvajsetkrat močnejšega nasprotnika. Nemci so že prej izpuštili skozi svoje položaje del versajskih oboroženih sil, ki je zasedel Porte du Pré-Saint-Gervais ter tako hudo ogrožal zaledje komunardov. Tistega 27. maja so komunardi skušali narediti nemo-goče, o čemer še najbolje govorijo boji na pokopališču Père-Lachaise. Na tem pokopališču se je dvesto komunardov bojevalo za vsak nagrobnik posebej proti dvema polkoma Versajčanov. Toda sovražnik je čedalje bolj pritiskal in stiskal obroč. Zvečer 27. maja so imeli komunardi v svojih rokah le vzpetine Bellevilla in del predmestja Ménilmontant.

Zadnji dan pariške komune je bil 28. maja 1871. Tedaj so se komunardi bojevali izredno hrabro in zagrizeno. Toda imeli so samo barikade, ne pa topov in streliva. Tako so se boji spremenili v posamezne spopade na nekaterih mestnih točkah. Nazadnje so se komunardi upirali v bolnišnici Saint-Louis ter na barikadah v ulici Faubourg-du-Temple. Ob dveh popoldne so bili izstreljeni zadnji strelci: neznani junak komune, eden izmed tistih, ki so jurišali na nebo (Marx), je izstrelil zadnjo salvo za premagano proletarsko revolucijo.

Po zmagi nad komuno se je začelo obdobje strahotnega terorja. Načrtno so pobijali aktiviste komune in njene bojevnike, pa tudi mirne Parižane, ki naj bi veljali za privrženke komune. Sodišči, ki sta zasedala v Luksemburški palači in palači Chatelet, sta obsojali na smrt po silno kratkem postopku: »proces« je trajal komaj kakšno minuto. Samo sodišče v palači Chatelet je izreklo več kot 3000 smrtnih obsodb. Vsega skupaj so prišli 45000 ljudi. Iznali so jih 13000. Smrtne in zaporne kazni zaradi sodelovanja s pariško komuno so izrekli vse do junija 1874. leta.

Izgube pariške komune je težko ugotoviti, vendar je še najverjetnejša domneva, da je v bojih za zavzetje zunanjih predelov Pariza padlo najmanj 15000 komunardov, na barikadah ter v represalijah od 21. do 28. maja pa okoli

Krste s pobitimi komunardi.

25000 komunardov. Versajska vojska je imela 7500 mrtvih in ranjenih.

Pariška komuna je prva zgodovinska etapa v razvoju diktature proletariata, s tem pa tudi prvi poskus za ustvaritev in uporabo oboroženih proletarskih sil. Izkušnje pariške komune so bile velikega pomena za mednarodni proletarij. Veliki učitelji proletariata Karl Marx, Friedrich Engels in Vladimir Iljič Lenin so poudarjali izjemni pomen pariške komune kot prve oblike

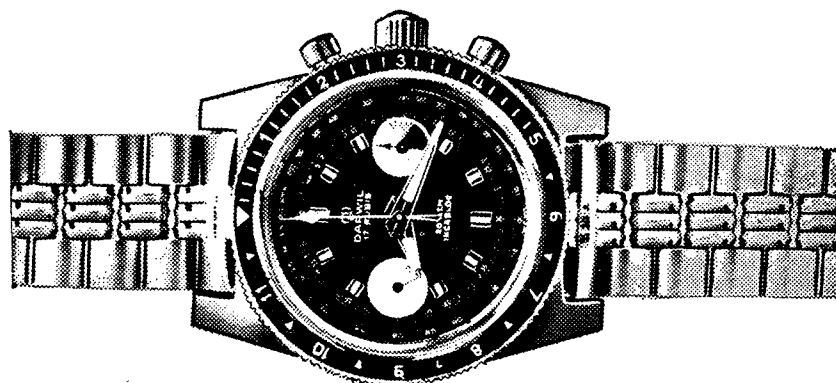
diktature proletariata. Pariška komuna je bila glasnica nove družbe; prvič v zgodovini je bil proletarij enotna in vodilna sila revolucije. V uspehih pariške komune se je navdihoval, na njenih napakah pa se je učil proletarij vsega sveta. »Delavski Pariz s svojo Komuno bo večno slavljen kot slavni prednik novega društva. Njegovi mučeniki večno žive v velikem srcu delavskega razreda,« je zapisal Karl Marx.

Konec

Biseri
proizvodnie

DARWIL

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki štiti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegancije in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK — ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPŠTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO. IZBIRO NAKITA 17 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II